

## TIZEDIK FEJEZET.

### A háború után Vladivosztkból Harbinba.

A háború vése, 1900. év őszén már elvonult és a béke teljesen helyre volt állítva egész Mandzsúországbán, mire aztán lassanként a megzavart nyugalmas idők rendes életviszonyai kezdtek újból kialakulni.

Szeptember hó folyamán Mandzsúországnak különféle tájain már mindenütt biztonságban élhettek a vasútépítők és hozzáfoghattak az elpusztított és földig lerombolt építmények helyrehozatalához.

A khinai munkások lassanként szintén visszatértek a vasútvonalra és nagyon sok helyen ugyanazon emberek kezdték meg az építmények helyreállítását, akik néhány hó előtt a gyújtogatás és rombolás ördögi műveleteiben a legélénkebben működtek közre.

A háború végeztével Mandzsúországnak tetemesen megváltoztak a viszonyok és pedig határozottan az oroszok előnyére, ami főleg abban nyert kifejezést, hogy a khinai adminisztráció hatalma a vasút mentén teljesen megszűnt.

A rend és biztonság fölötti felügyeletet a megkettőzött számú kozák vasútőrség vette a kezébe, a vasút melletti nagyobb khinai telepeken pedig újonnan szervezett khinai helyőrség őrködött a rend és a béke fenntartása felett, de ezek vezetői mindenben az orosz adminisztráció rendelkezéseit tartoztak követni.

Ezen újonnan felállított vegyes apparátus a viszonyokhoz mérve igen jó működött, úgy, hogy az ősz folyamán, amikor még Csi-li és San-tung tartományokban a háborút követő teljes anarchia széles körben foglalkoztatta az egyesült európai haderő csapatait, Mandzsúország már a helyreállított rend és béke áldásait kezdte élvezni.

Az építést a mi vidékünkön, a *Van-lung-koú* hegyvidék mentén, a háború közvetlen veszedelme a nyár folyamán sem fenyegette ugyan, de számtalan zavaró körülménnyel küzködve, teljesen rendellenes viszonyok között élve, a munkánk sikere folyton a kiszámíthatlan bizonytalanságok egész sorozatától függött.

Főleg a munkások miatt volt sok fennakadásunk, mert a khinaiak a háború folyamán lassanként csapattól hagyták abba a dolgot, a megmaradt orosz szabadságos katonák pedig, bár tetemesen magasabb bérért dolgoztak, csak a legegyszerűbb munkára voltak alkalmazhatók, úgy, hogy a speciális munkaerőt kívánó építések egyszerre teljesen fennakadtak.

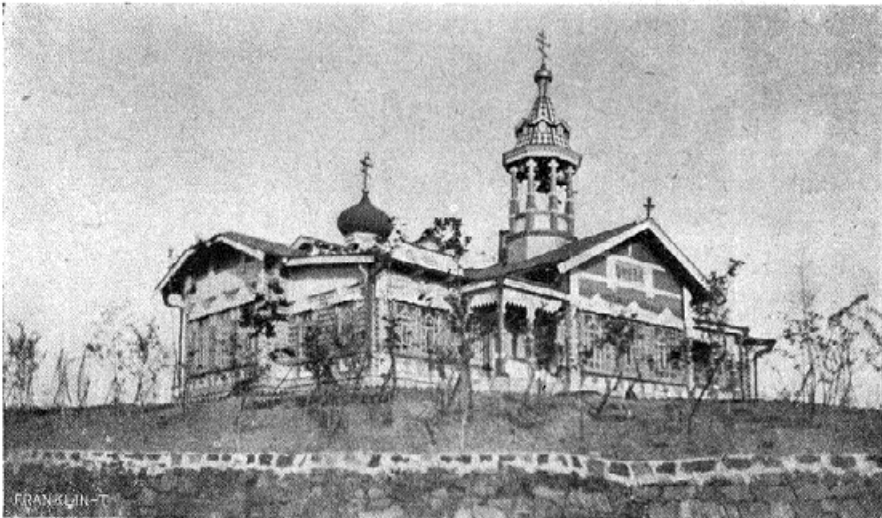
1900. év szeptember havában leszámoltam az építésvezetőséggel és harmadfél évi folytonos munkálkodás után elhagytam Mandzsúországot, hogy a normális viszonyoknak új kialakulásáig a kiállott fáradsalmak után a bájos Japán érdekes tájain keressek pihenést.

Kelet-Mandzsúországban esodálatosan rövid a nyár és az év nyolc hónapjában a holt vidék szomorú egyhangúsága uralja a tájakat, míg szeptember hó végével a csendes óceán bájos szigetei még a teljes pompájában viruló vegetáció érzékgyönyörködtető tarkasága fog minden körül.

Az egyszerű, faragatlan munkásnéppel a rideg sziklák között, vagy az alagút sötét zugaiban, füstös, fojtó

légkörben eltöltött idők után, a magasabb művészettel kieszelt kényelmes élet és a finomult izlésű, kellemes környezet varázslatos hatását bizony nagyon élesen át tudja érezni és élvezni a civilizáció ölébe megtért fáradt vándor.

Gyorsan röpültek el a pihenés kellemes hónapjai, úgy, hogy midőn megújult kedvvel és erővel újra visszavitt az utam Mandzsrországba, az orosz-kínai határ



Az első orosz templom Mandzsوريا határán, Pogranicsnájánál.

jó ismerős tájain már a fagyos téli szél zörgette a cserfák száraz lombját és a hegycsúcsok hótól fehérlettek.

1901. év legelején nagyobb utazásra készültem Mandzsrország belseje felé, hogy az épülő vasútnak addig előttem ismeretlen vidékeit és érdekesebb részleteit is megláthassam.

Legfőképpen *Harbin*, Mandzsrországnak jövő kereskedelmi fővárosa érdekelt, hol a hatalmas *Szun-gari* folyón át ezidőben kezdték meg az épülő vasutak egyik legérdekesebb művének, az óriási vashídnak építését.

Utazásomnak tulajdonképpeni érdekes része ott kezdődött, ahol az orosz-khinai határt átléptük és *Pagranicsnájá* nevű határszéli állomást elhagyva, Mandzsusországnak legkevésbé ismert tájaira vitt utunk.

A határállomás, amelynek közelében néhány év előtt még az őserdő elhagyott, vad világa vett bennünket körül és sátrakban meg fakunyhókban lakva, a lehető legegyszerűbb életmód mellett töltöttünk el néhány évet, ma teljesen civilizált világ képét varázsolja elénk. A sátrak és zsutfedelű a kunyhók ideje lejárt és helyükbe szép, villaszerű házakból álló városka épült. Kövezett utak, fasorok, templom, iskola, szálló, villanyfény felejtetik most el az elmúlt nehéz időknek szinte álomszerű emlékeit.

Egy hideg januáriusi nap kora reggelén, a hosszú tehervonat végére akasztott egyetlen személy-kocsiban indultunk el, a *Van-lung-kou* hágó nyugati lejtőjén lefelé. Künn a zérus alatt  $20-25^{\circ}$  C. lehetett a temperatura, míg a kocsiban, a vígan izzó kályhák mellett, elég tűrhető volt az állapot.

A vonal a vízvázasztó túlsó oldalán természeti szépségekben és technikai érdekességekben épp oly gazdag, mint a *Ta-he-jas* völgyé.

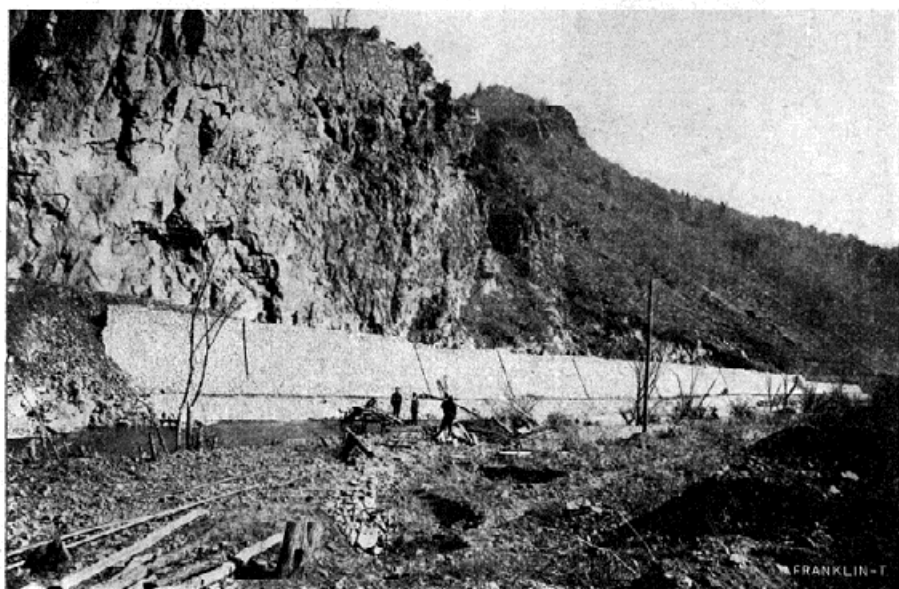
A *Sziao-szui-fun* egyik mellékágának szurdokait elhagyva, lassanként elterül a vidék és teljesen átváltozik a táj képe.

A vízfolyás felé szép, kiszélesedő völgyek futnak egybe, melyeknek lejtős síkjain már elszórt földműves-tanyák kezdenek feltűnni. Itt már Kelet-Mandzsusországnak lakott vidékei veszik kezdetüket, hol a khinai települők mindenfelé bevágták a faekéjüket az eddig érintetlen, termékeny szűz földbe.

A patak völgyében, mely itt *Boda-héze* néven is-

mert, a vasúti bevágások is más képet nyújtanak, mint a vízválasztó közelében. A sárga homokba ékelt, különálló gránittömbök jelzik, hogy más geológiai felépítésű vidék veszi itt kezdetét, amely egészen elüt a *Van-lung-kou* hágó agyaggalás szikláitól.

A gránit elmálásából képződött homoktalajban pompás, szép szabályos rézsűket vágtak be a vasútépítők.



Épülő vasútrészlet a Van-lung-kou hágó nyugoti lejtőjén.

Nagyon szereti ezt a talajt a vasúti munkás, könnyű elbánni vele és rendszeren jó haszonnal jár a munkája. Csak az itt-ott előforduló hatalmas gránittuskók eltávolítása okoz sok munkát. Rendszeren tönkreteszik a fúró acélt, a repesztő éket és oly kemények, hogy robbantás nélkül lehetetlen a felaprózásuk.

Amint elérjük a *Sziao-szui-fun* folyócskát, már tekintélyes gránitsziklák lejtőin halad a vasút és mindenütt hatalmas sziklabástyák őrzik a mellékvölgyek bejáratait.

Az egész vidék képe változatos és festői. A hegytetőkön fenyőcsoportok zöldelnek, lejjebb alacsony törzsű tölgyek, a lejtős oldalakon a fekete nyír szép szálfái látszanak, míg a völgysegélyeken fehértörzsű testvéreik kedves csoportjai tűnnek elő. A vízfolyás mentén nyárfák ésfűzek követik a patak kanyargós vonalát.



A Sziaó-szul-fán folyó partja.

Ilyen a vidék összbenyomása és ez a kép kísér bennünket fel, egész a *Tai-ping-ling* hágó tetejére.

Maga a vasútvonal is igen érdekes e szakaszon. Popmpás vonal-kifejtések, völgy-áthidalások, szürke gránitból készült ívhidak, a magas töltések és támasztó falak adják meg a vasútszakasznak a nem közönséges érdekességét.

A *Tai-ping-ling* hágó túlsó oldalán ismét rohamosan esik a pálya a *Murén* folyó völgye felé, hol folyton

szélesbedő, termékeny völgyeken futva, a felbarázdált szántóföldeknek egyes sávjaít szeldesi a vasútvonal.

Szürke gránitból épült, pompás ívhídon visz át a vasút a Murén vizén és két mozdony segítségével kapaszkodik fel az ideiglenes pályán *Tai-ma-kou* állomásra, amely már 600 méter magasságban fekszik a Japán tenger színe felett.

Ez a vidék, a *Csang-lung-cze* hágó tájéka, mindenfelé gyönyörű cédrus-erdővel van borítva és a messze elterülő hegyhullámok változatos panorámáján gyönyörködik a szemlélő.

E vidéken, a fővonal mentén néhány alagút fog épülni, az ideiglenes pálya pedig egyelőre a széles hegylejtőn, erős esésű zeg-zugvonalban ereszkedik alá a *Mutan-kiang* felé futó patakok mélyen kivájt völgyébe.

A *Tai-ma-kou* melletti ideiglenes pályán, aki először tette meg az utat a hegygerincről völgynek lefelé, azt hiszem, bármily erős idegzettel legyen is megáldva, ily leereszkedés első benyomását élénken megérezte.

Az állomásról, a vízváltató tetejéről tovább fut ez a pálya egy meredek oldalú hegynyúlvány gerincén annak a legvégéig. A pálya is majdnem ott szakad meg, ahol a hegynyúlvány véget ér, a sín pár befejezésétől alig néhány lépésnyire már minden oldalról a szédítő mély szakadék és a meredek hegylejtő ijesztő képe látszik. Amint e ponton a kocsiszegélyről körültekint az ember, úgy tetszik, mintha egyenesen a világ végére ért volna el a vonatunk és még csak gondolatnak is hajmeresztő azt elképzelni, hogy ha valamely oknál fogva a gépész nem tudná megállítani a vonatot, hogy miként zuhanna az le mozdonyostól, mindenestől az alanti mélységbe.

Szerencsénkre nem sok időnk maradt az ilyfajta

elmélkedésre, a vonat lassan visszafelé indul és az előbbeni iránytól mindjobban eltérve, a hegylejtő mentén, hosszú kígyózó vonalban ereszkedünk le a következő váltóig, honnan ismét előre, de folyton lefelé haladunk. Ezt az előre meg hátra való mozgást még vagy négyszer megismételve értünk csak le a szakadék fenekére, melyen át aztán egyenes irányban futunk ki a szélesedő, alsó patak völgy síkjára.

A *Csang-lung-czé* hegyvonal vidéke geologialilag talán az egész vonal legérdekesebb szakasza. Az egész vidék sűrű erdővel fedett, vulkánikus kúpok csoportozata. A vasútvonal mentén egymást követő, érdekesebbnél érdekesebb sziklabevágások mintegy feltárt illusztrációi a vidék geológiai felépítésének.

A hegyoldalakon, fekete hólyagos lávatömbök és gömbalakú bazalttömegek látszanak, melyek a vízmosások mentén lassan gördülnek lefelé. Mint valami óriási szivacs, olyan egy-egy sziklatömb, vagy mintha csodálatos nagyságú férgek furkálták volna össze-vissza.

A bevágások mindenütt a bazalt változatos formáit mutogatják. Egy helyen sötétszürke, keresztülkaszul összeropedezett sziklatömbök vannak átvágva, másutt oszlopos elválású, de vízszintesen is ropedezett rétegeken, majd gömbalakú, szabálytalan tömegeken vág keresztül a vasútvonal. Néhol oly képe van a feltárt hegy belsejének, mintha valamely kavargó, óriási forrás egy pillanatban megmerevedett volna.

E hegyhajlásokban helyenként igen érdekes agyag bevágások láthatók. A bevágás felső rétege 4—6 méter vastagságban hólyagos lávából áll. A láva agyagrétegen ül, úgy, hogy a bevágás feneké tiszta sárgaagyag. Ott, ahol a láva ráömlött az agyagra, az élénk vörös, téglanyaggá égett. A vörös szín legerősebb a láva fe-

kéte vonala alatt, aztán lejjebb lassanként halványodik egész azon mélységig, ahova a láva izzó melege már le nem ért és itt a rendes sárga agyag egyszínű rétege látszik.

Lassú és hosszadalmas utazás az, míg ezen érdekes hegylejtők mentén a vonat leereszkedik a vízváltástórról. A sok állás és ide-oda való tolatás közben



A Szió-szui-fún gránit vidéke.

bőven jut idő a vidék érdekességeinek megfigyelésre, melyek mind az első benyomások kitörölhetetlen élénkségével vésődnek bele az utazó emlékébe.

Ez időben a vasúti közlekedés a *Mutan-kiang* folyótól a *Lao-je-ling* vízváltatóig egy időre szünetelt. Kocsin kellett tehát megtenni a közel 100 kilométernyi utat. A mandzsuriai tél rendszeren januárius elején adja ki a mérgeét és szeles idő alkalmával nappal is hihet-

lenül lehűl a temperatura. A kőkeményiségűre megfagyott kocsit elég jó volt, de naponként még sem tetünk többet 35 kilométernél. Szibériai utasok módjára nagyon melegen voltunk felöltözve, élelmi szerekkal és minden szükségessel bőven ellátva, oda sem néztünk a téli utazás viszontagságainak, úgy, hogy minden nehézségei mellett ez utazást a mandzsuföldi vándorlásaim egyik legérdekesebb részének tartom.

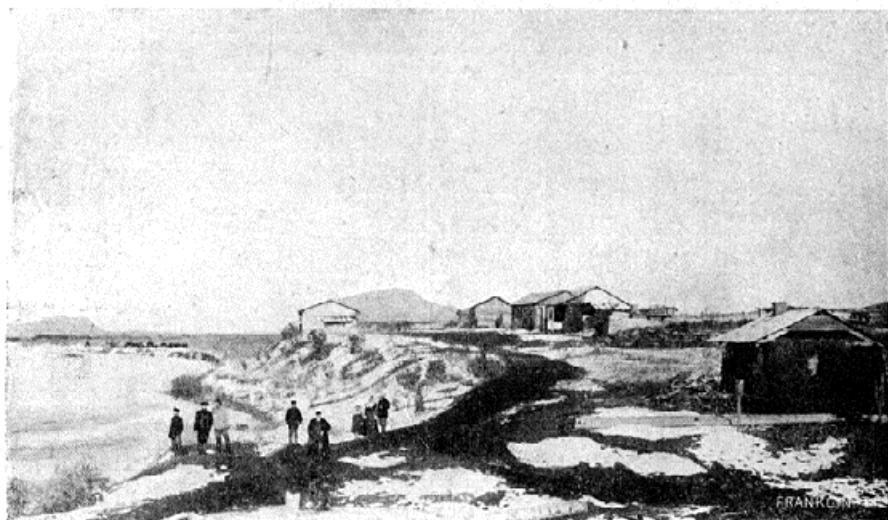
A *Mutan-kiang* azon a ponton, ahol a vasút átszeli, már elég tekintélyes folyó, csaknem félkilométeres vashíd épül rajta keresztül.

A folyó a jobb parton magas sziklafal lábát nyaldossa, míg a bal partján messze kiszélesedő, termékeny síkság terül el, amely a *Hei-ling* folyó völgye mentén folytatódik tovább nyugat felé. A vasút is a *Hei-ling* völgyét követi és szelíd emelkedésével folyton a folyó balpartját szegélyező terrászokon kígyózik tovább.

A *Mutan-kiang*-tól mintegy negyven kilométer hosszban, gyönyörűen művelt, dúsan termő alföldön visz az utunk. Amint a főfolyó elmarad mögöttünk, csak balra délfelé látszanak még kéklő hegyhullámok, míg jobbfelől mellékvölgyek által gyakran megszakítást, lankás hegyvonalt követi a *Hei-ling* völgye irányát. A folyócska jobb partja mentén, széles, vízholdta homoktalajon mindenfelé a szántóföldek barázdái látszanak, a fűz- és nyárfa-ligetek között elszórt falvak vagy apró tanyák csoportjai tűnnek elő, széles kocsutak szelidesik át a szabályos barázdájú táblákat.

Amint az egyenes úton, csendes poroszkálással közelünk az első faluhoz, egyszerre csodálatos meglepődés fog el. Figyelmemet legelőbb a faluvégi gémes kút köti le, majd apró nádfedelű, sárfalú házak tűnnek fel, amelyek körül istállók, csűrök, kukoricaszárból rakott kazlak látszanak.

A kazlak alján néhány fekete sertés turkál, köztük tyúkok kapargálnak, a kerítésen varjak és szarkák ug-rándoznak, egy-két tarka komondor már messziről ugatja a közeledő kocsit. Olyan csodálatos ez az egy-két pillanat, amely alatt az a faluvégi kép kibontakozik előttem, hogy önkénytelenül is jól körültekintek, hát hol is vagyunk mostan? Sajátságos módon az a benyo-



A Murén folyó partján épülő orosz tetepek.

más kel életre bennem, mintha a szép magyar alföldön, valahol a Tisza mentén közelednénk egy magányos faluhoz.

Amint mindjobban közeledünk, nagyon gyorsan foszlanak széjjel az illuzióim. A falu alatt a fűz- és az ezüstnyárfa-ligetek között apró, cserépfedelű oltárok tarkállanak. A gémeskút ostorfáján vödör helyett fűzfakosár bólogat. Aztán a vertfalú, zsupfedelű házakon, széles papir-ablakok fehérlepek, kéménye pedig egynek sincs, azaz a ház előtt az udvaron füstöl a kémény.

A házak körül alig látni embert. A csilingelő orosz kocsi elől asszony, gyermek, apraja, nagyja besurran a házba, onnan lesnek ki az ajtóhasadékon a kocsi után. A hangos szavú komondor sem állja sokáig. Bár idegen a fülének az orosz esengetyű hangja, bevárja a kocsit és csak mikor a nagyszakállú muszka kocsis feléje patint a kancsukával, fog bele valami bizalmatlan ijedt szükölésbe és gyáván összekuporodva sompolyog be az udvarba. Ez bizony nem magyar komondor. A falu is igazi khinai falucska, egyszerű, szerény kis alföldi sár-fészek.

Aztán hamarosan valami más dolog ragadja meg az érdeklődésemet. A khinai faluban minden nagyobb udvar kapuján a háromszínű orosz zászló van kitűzve. A fehér-kék-vörös trikolor azt jelenti, hogy a telek birtokosa békelábon áll az oroszsal és nem fog ellene fegyvert.

A háború folyamán mindenütt, ahol e háromszínű zászló lengett, védelmébe fogta az orosz a falu népét, házaikat, földjeiket, oltáraikat megkimélte és a föld népének nem esett bántódása. Pedig alig hat hónap előtt még vészterhes idők jártak efelett a vidék felett.

Amint a háború Csili tartományból Mandzsuföldre is átterjedt, *Kirin* felől nagy khinai haderő indult *Ningutá*-ba és innen az épülő vasút mellékére. A Mutankiang partján az *E-hó* folyócska torkolatánál jól felszerelt khinai erősség állott. Ez a vidék volt a khinai hadműveletek bázisa Kelet-Mandzsuoországban, a cél pedig az volt, hogy kiverjék az oroszot a vasút mellékéről és viasszaszorítsák egész a határig. Elégszer lehetett hallani a khinaiak azon tervéről is, hogy az egész Amur és Uszuri vidéket *Vladivosztkkal* együtt *Nikolszkkal*, *Kabárovszkkal* stb. vissza fogják hódítani az oroszról.

Ezekbe a haditervekbe goromba kézzel nyúlt bele Csicsagov tábornok, a délkeleti orosz haderő vezére és aránylag nagyon gyorsan véget vetett a khinaiak vérmes reményének. Legelőször *Hun-csuen-t* vette be és a koreai határ mentén verte vissza a khinai haderőt, aztán *E-hó*



Murén állomás.

és *Ninguta* ellen indult. A sereg jó részét már vasúton lehetett szállítani egész Murénig és így elég gyorsan ment a felvonulás. Augusztus hóban Ningutától Kirin felé nyomult az orosz hadsereg, mindenütt maga előtt szorítva a khinaiakat. A fő ellenállást az *E-hó* erőd fejtette ki, amely modern ágyúkkal felszerelt és jó karban tar-

tott erősség volt. Az orosz részről is elég érzékeny volt a veszteség, míg *E-hó* meghódolt.

Bármily kiméletesen bánt Csicsagov a föld népével, ma mégis sok helyen a pusztulás szomorú képe látszik a vidéken. A tanyákat, ahol a khinai katonaság táborozott, az orosz felgyújtotta, mire a földművelők egyrésze is rémült meneküléssel futott el az ellenség elől.

Azonban bárminő rémhíreket terjesztenek is az oroszok kegyetlenségéről Mandzsuoországban, ezen a vidéken a békés lakosságnak nem volt bántódása. Bár rémületbe ejtette a népet a kitörő háború, most már megjött újra a bizalmuk és lassanként az elmenekültek is visszatérnek elhagyott fészkeikbe, a füstös romok falai ismét felépülnek, az orosz adminisztráció békét teremtett, rendet tart és megszüntette a khinai hivatalnokok zsarolásait, szóval az élet újból a nyugodt kerékvágásba zökkent.

Az udvarok kapui fölött a háromszínű zászlócskák jelképezik az idők fordulását, meg az az acél sín pár, amely már ma egész Mandzsuföldön keresztül megnyitotta az utat a gőzmozdony előtt.

Sárfalú, nádfedeles khinai házban háltunk meg az éjjel. A khinai háznak immár a tetején füstölt a kémény, az ablakai is üvegtáblások voltak, orosz asszony főzte meg a reggelinket és egy nagyszakállú, vén muszka kívánt szerencsés utat, amikor kihajtottunk a sárfallal kerített udvarból.

Csodálatosan szép verőfényes reggel volt, az ég tiszta, felhőtlen, a nap ragyogó, a félelmes északnyugati szélnek, mely rendszeren a dermesztő hideget hozza, híre sem volt.

Ily szélesendes verőfényben a 10 fok hideget még nagyon könnyen viseli el az ember.

Alig haladtunk a falutól néhány kilométerre, már ledobtuk a bundát, leszálltunk a kocsiról és úgy bekecsben könnyedén gyalogoltunk az út szélén, hogy a néhány napi utazás folyamán elzsibbadt tagjainkat séta közben újból ruganyossá tegyük. A puska ott volt a vállunkon. *Pirát*, a változatos vándor életet igen kedvelő szetter a nyomunkban járt és vágyteljesen szűkülve tekintgetett széjjel a szántóföldek szabályos barázdái felé.

A csekély hótól tarkáló, homokos barázdákban, meg a legázolt, aratatlan kölesföldek tábláin a fácánok ezrei zavartalanul reggeliztek a tavalyi bőséges termésből, amit az elmenekült khinaiak már nem tudtak begyűjteni.

A *Hei-ling* folyó széles, termékeny völgye egyike Mandzsuoországnak azon bőven termő vidékeinek, amely a folyton szaporodó népességet még a vasútépítés előtti időkben is bőségesen ellátta s el tudta tartani, mert a föld fölösleges terményeit, a *Mutan-kiang*-on és a *Szungari* folyó vizi útjain olcsón elszállíthatta a sokkal északabbra fekvő Amur menti orosz területekre is, ahol azok már évtizedek óta biztos piacra találtak. Csak az elmúlt év, amely a háború rémségeit zúdította rá az egyszerű földművelő népre, nem hozott áldást; ott hagyták verejtékes munkáiknak gyümölcseit a learatatlan szántóföldeken.

Minden képzeletet felülmul a fácánoknak az a mennyisége, amely ez időben a *Hei-ling* völgy terített asztalánál összegyűlt.

Messziről hangyarajhoz hasonló, sötét tömegben lepték el a földeket, ahol az őszi és téli folyamán zavartalanul vendégeskedtek.

Az út közelében élvezet volt nézni a pompás tollazatú, aranyos begyű, vérvörös taréjú kakasokat és a

jóllakott, lusta, tyúkokat, melyek a napsugárban süt-kérezve, csodálatos közelre bevárták az embert.

Le sem kellett térnünk a kocsiuútról és mégis valósággal duskáltunk a vadászélvezetek gyönyöreiben. A szetter, meg az orosz kocsis tarka komondorja és *Vazul*, a koreai inas az elejtett és megsebzett fácánok összefogdosása közben a legmulatságosabb versenyfutásokkal fűszerezték az eredménydús vadászat élvezetes perceit.

A délelőtt folyamán már annyira megrakodtunk vadász-zsákmánnyal, hogy már magunknak is alig jutott hely a túlterhelt kocsin.

Déltájban egy kis khinai falu közelében, a szabadban tartottunk pihenőt, míg a kocsis a lovait ellátta, aztán sietve folytattuk az utunkat, hogy a korai alkonyodás előtt a fűtött éjjeli szállást elérhessük.

Az út folyamán a kocsis, aki részt vett a háborúban, folyton tavalyi hadi élményeit mesélgette, az út mentén hevenyén felhantolt sírokat mutogatta, meg az elhullott lovak fehérlő bordáit. Minden leégett, füstös tanya közelében új históriával hozakodott elő és szinte kifogyhatlan volt a hadi élményeinek elbeszélésében. *Hei-ling* falu közelében ősrégi, görcsös, fagyöngytől belepett fák csoportja között, bántatlanul áll egy magányos buddhista kápolna. Sárkányos fedélormait, tarka képes oltárait megkimélte a háború, míg közelében az orosz épületek, az őrház földig le vannak perzselve, jelző póznák, táviró oszlopok sorai kivágva és elpusztulva. Érdekes kép ez, mint egy pillanatfelvétel a mult és jövő közti élet-halálharc egy momentumáról.

Maga a vasútvonal a *Hei-ling* folyócska mentén, a balparti hegylejtők terrászeit szeldeli körül. A bevágás oldalai néhol 20—25 méter széles kavics-síkok, mert a terrászok anyaga apró tarka egyforma folyókavics,

finom homokkőrétegbe beágyalva. A kavicsrétegek között, közel vízszintes rétegekben tiszta homokkő-szalagok futnak. Ezt a lágy homokkövet csákánnyal nagyon szépen lehet vágni és a bevágás lejtőit majdnem geometriai szabályosságú síkokká lehet kidolgozni.

Igen érdekes része a vasút-szakasznak az a kidülledő hegylejtő, amelyet a pálya szeletszelvényben vág le. Néhány mértföldnyi távolságról nyáron is olyanok ezek



Khinai földműves kunyhó.

a bevágási lejtők, mintha friss hó lepte volna be őket. Az egész hegy fehér, kristályos mészkőből van felépülve és körülötte a nagyszámú füstölgő kemence tanúsítja, hogy az élelmes khinai a legkitünőbb meszet égeti belőle, amit a vasút mentén több száz kilométer távolságra is elküldözget.

*Hei-ling* állomást elhagyva, a vidék már foltyonosan emelkedik, a folyó vize rohamosabb lesz és a völgy lassanként mindjobban összeszűkül úgy, hogy *San-szi* alatt

már alig két kilométer széles. Tovább északnyugat felé már magas hegyek határolják s szemhatárt és a folyton szűkülő völgy mentén, meredeken leszelt gránitbástyák teszik a völgynek képét érdekessé és változatossá.

Igen igénytelen kis falu *San-szi*. Sárfalú, zsupfedeles házaai a kanyargós patak partján vannak szétszórva. Egyszerű, igénytelen földműves nép lakik itten, szegényesek és dísztelenek a fűzfaberkekben feltűnő ol-táraik is, amelyeken a föld terményeivel áldoznak az örök mosolygású, jóságos Buddhának.

Egy hosszú, zsupfedelű, fecskerakású ház, melyen már üveglakok látszottak, volt berendezve *San-szi*-ban a vasútépítéshez tartozó átutazók befogadására. Alacsony, szegényes, szűk cellák voltak, a vendégszobák téglá kemencével fűltek és csak a legszükségesebb butorral voltak berendezve. Egy félig józan, bőbeszédű, vén orosz helyezett el bennünket a szobákban, aztán mindjárt behozta a forró szamovárt; holmi meleg étel is kínálkozott és ily módon a fizikai jólét legszükségesebb követelményét hamarosan mind megtaláltuk a szegényes kunyhóban.

Mióta a Mandzsu határt átléptük, már a negyedik éjjelt töltöttük úton és mintegy 250 kilométernyi távolság volt már mögöttünk. Utunk folyamán a hidegből és a fáradságból meg a kényelmetlenségekből bőven kijutott a részünk, hálásan kellett tehát fogadnunk minden kis kényelmet vagy kellemességet.

Elég korán érkeztünk meg a pihenő állomásra és már a teámat is rég elköltöttem, mikor künn a téli nap lenyugvóra készült. Az ablakon át a szemben levő hegyeknek gyönyörű, rózsás violaszín hullámai látszottak és az alkony bűvös pírja rezgett a ház előtti fák száraz ágain.

Egy csomó levél meg postaküldemény volt velem, melyeket néhány nap előtt a nikolszki postán vettem át. Legnagyobbrészt hazai levelek, újságok, könyvek jöttek utánam a messze szép hazából.

Mikor már az alkony pírja teljesen eloszlott és a szűk kis szobában csak egy halvány gyertyaláng reszketett,



Buddhista oltárak.

csendesesen olvasgattam egymagamban újra meg újra a leveleket, üzeneteket, híreket és úgy éreztem, mintha Ázsia ezen elhagyott zugában mind együtt volnának velem azok, akik oly kedvesen érdeklődnek a sorsom folyása iránt.

Másnap folytattuk a kocsizást az épülő vasút men-

tén tovább. A pálya itt a *Hei-ling* folyónak *San-szi* nevű mellékágát követve, egy regényes, sziklás, erdős gránitvidék kedves tájaira lép, hol a mindinkább összeszűkülő patak völgy szeszélyes kanyarulatait követve, Kelet-Mandzsúországnak legfestőibb tájait éri el.

E vidéken már teljesen elmaradnak a kínai falvak és az erdős hegyoldalak lakatlan, néptelen sűrűsége követi mindenütt az utunk irányát.



Orosz gyalogos katonák.

Utazásunk folyamán időnként a *Harbin*-ből *Nikolszk* felé vonuló orosz gyalogezredek elkülönített századaival találkoztunk. A katonák elég jól voltak öltözve és úgy botosban, báránybőr ködmönben, mely fölé a szürke köpeny volt húzva, nagy prémes sapkában, láthatólag jól állták a hideget. Az egészséges, piros arcú fiúkon alig lehetett észrevenni, hogy a 600 kilométeres téli menetelésnek a nehezebb felét már kiállották.

Utunk utolsó szakasza egy cédruserdővel sűrűn benőtt meredek oldalú hegyszűkületen át vezetett be *Han-ta-hecze* állomásra.

Itt a mély szurdok fenekén már kora délután szürkéllett az alkonyodás és ugyancsak igyekeznünk kellett, hogy a tejles homály beállta előtt megtaláljuk éjjeli szállásunkat.

Velünk egyidejűleg az ellenkező irányból néhány század gyalogos érkezett az állomásra; a szűk völgyben tolongva, botorkálva jártak a szürke köpönyeges, szuronyos alakok, kiket altisztjeik a földkunyhókba szállásoltak el. A katonák közt a rongyos ruhákba bujtattott, kíváncsi khinaiak csoportonként ólálkodtak.

*Han-ta-hécze* állomás ezidőben elég barátságatlan képet nyújtott. Egész utcasor lerombolt épület látszott, melyeknek üszkös gerendái, füstös, ledőlt falai a pusztítás és rombolás szomorú emlékeit ébresztgették. Alig néhány új lakóház és egy sor hevenyében felépített földkunyhó épült a háború óta és ezen primitívus hajlékokban százával húzódtak meg az átvonuló katonák és az itt foglalatoskodó vasúti népség.

Mire megérkeztünk, a vendéglő egyetlen, szűk szobáját már a fáradt, éhes és türelmetlen tiszték foglalták el, úgy hogy fedél hiányában már a szabadban való éjjelezés komoly veszélyének nézhettünk eléje.

Csak sok utánjárással sikerült mégis éjjeli szállást kapnunk a végszükségből vendégszobákká alakított gőzfürdő helyiségeiben, ami legalább arról nyugtatott meg bennünket, hogy az éj folyamán a hideg ellen jól meg leszünk védve.

Az orosz gőzfürdő tulajdonképpen elég egyszerű építmény. Egy óriási téglakemence köré emelt faalkotmány, mely néhány elkülönített helyiségre van osztva. E cellákban egy-két festetlen fapad, néhány tál, egy vizes üst az egész berendezés. A gőz ott készül helyben, a fürdővendég maga készíti. A nagy téglakemencén üres fülkék

vannak hagyva, e fülkéknek vakolatlan téglafala izzóra hevül fel. Fürdés alatt egy pléhkanállal folyton vizet dobálnak az izzó téglafalra és az onnan visszacsapódó forró gőz lassanként kitölti az egész helyiséget.

Ha aztán a vizes üstöt meg a tálakat kihelyezik a fürdőből, hát szükség esetén hálósobának is elég jól használható.

Mi szerencséseeknek éreztük magunkat, hogy a szabadban való éjjelezés helyett a jól fűtött fürdőházban meghúzódhattunk.

A folyosó és két egymásba nyíló szobácskából állt a fürdőház belseje. Én néhány új utitársammal a külső szobában telepedtem le, mert a belső helyiség, a fürdőszolga értesítése szerint egy ezredesnének volt fenntartva, aki az est folyamán szintén megérkezik.

Mindössze hárman ültünk a szobában és miután már jól felmelegedtünk, már a vacsora előkészületeivel kezdtünk foglalkozni, mikor megérkezett az ezredesné, egy fiatal hadnagy kíséretében.

A bagázsát hamarosan behordták a belső szobába, hol ágy is volt, meg néhány szék, aztán kijöttek hozzánk és helyet foglaltak az asztalunknál.

Az óriási réz-szamovárt a fürdőszolga feltette az asztal végére. Az ezredesné a szamovár mellett foglalt helyet, az orosz familiában ez a háziasszony helye, aztán bemutatkozás nélkül is rögtön a legélénkebb társalgásba kezdtünk, amelynek folyamán hamarosan kisült mindenkiről, hogy kicsoda, honnan jó, hova megy, meg hogy mik voltak a legérdekesebb úti élményei?

Egy félóra múlva már vígan vacsoráztunk. Mi kipakoltuk az utikosarunk tartalmát: egy szép félkövér sonkát, pirosra sült fácánt, kenyeret és tea-süteményt.

Az ezredesnének is volt egy kifogyhatatlan japáni

kosara. Konzervek, pléhdobozok, tégelyek stb. Tele lett az asztal tőle. Mi a mienkből kínálgattuk az úti-társakat, az ezredesné meg az ő holmiját ajánlgatta. Lúdmáj-pástétom, töltött paprika pléhdobozban, marinírozott hal, párisi kolbász stb. Szóval jól megáldotta az Úristen az asztalunkat. A hadnagy keresztet is vetett, mielőtt evéshez fogott volna, az ezredesné pedig a jó példaadás kedvéért levágta a fácánunknak a combját, amire mi a párisi kolbász és a pástétomok fogyasztásában tüntettük ki magunkat.

Ily módon aztán hamarosan nagyon kedélyes hangulatba jöttünk. A teát az ezredesné töltögette és adta kézről-kézre. Egy lapos üvegből citromos bonbonokat kínálgatott hozzá. Kifogyhatatlan volt a szeretetreméltóságban irántunk, idegenek iránt, de a hadnagyot folyton korholta, bosszantotta és alig hagyta szóhoz jutni.

Hadnagy úr! ALEXANDROVICS PÉTER! Maga egészen megfeledkezik a szolgálatról. Kiadta-e már holnapra a napi parancsot? Ma a kocsi borzasztó volt, zötyögős, rázós, a féderei rosszak voltak, esoda, hogy ki nem rázta a lelket belőlem. Holnap nekem jobb kocsit rendeljen, jó üléssel és főleg túrhető lovakkal. Aztán a kíséret is nagyobb legyen, legalább nyole kozák. Tudja-e, ALEXANDROVICS PÉTER? Nyole kozák. Holnap egész nap a rengeteg erdőben visz utunk, maga lesz felelős, ha valami bajunk esik. Intézkedjék, hadnagy úr! ALEXANDROVICS PÉTER!

A hadnagy várt egy darabig. Kivárta, míg az aszszony kibeszélte magát, aztán nyugodtan csak annyit felelt: értem, SZERGEJEVNE VERA, mindjárt intézkedni fogok, az őrmester künn vár az előszobában. Aztán nyugodtan szürcsölte tovább a teáját, néha a kezével

legyintett egyet, ha az ezredesné nagyon közel fújta hozzá a szivarka füstjét.

PIRÁT a szetter már igen megbarátkozott az ezredesnével és a barátságának bőséges vacsora volt a következménye.

Mi az utóbbi napok vadászélményeit idéztük fel az emlékeinkben, ami főleg a hadnagyot érdekelte nagyon, mert amint bevallotta, a nap folyamán valóságos kínokat állott ki, amikor pompás fácán-csoportok látára elfogta a vadászláz és az ezredesné nem engedte meg neki, hogy a fegyverét kilőhesse.

Egy fiatal, leányarcú, szőke lengyel technikus ült az ezredesnével szemben. Vacsoraközben csak mélységes pirulások közt szólt egyet-kettőt, de annál álhatatosabban nézte, csodálta az érdekes asszonyt. Az ezredesnének is láthatólag megtetszett a naiv, szép szőke fiú és mindenféle csintalan kérdéseivel bolondította piruló csodálóját.

A hadnagy láthatólag örült, hogy akadt valaki, aki a főnökné figyelmét leköti, aztán kikiáltott az előszobába: Őrmester!

Nagyszakálú, bőrködmönös, báránybőr sapkás, rezes kardos, vén kozák topog be a szobába.

Az ajtótól három lépésnyire tiszteletteljesen megállt. A hadnagy oda szól hozzá: Jó estét, őrmester.

— Jó egészséget kívánok nagyságodnak. Jobb kezét szalutálva a sapkájánál tartja. Azután röviden elmondja a hadnagy a holnapra vonatkozó rendeleteit: A legjobb kocsi, a legjobb három ló és nyolc kozák. Értetted, őrmester?

— Igenis értettem, szolgálataira nagyságodnak.

— Elmehetsz, jó éjszakát.

A kozák sarkon fordul és menni akar, de az ezredesné megállítja.

— Őrmester! El ne feledd, a legjobb kocsi, aztán nyolc kozák, el ne feledd, nyolc kozák!

Az őrmester még egyszer engedelmesen ismétli a parancsot, aztán odébb áll.

Lassanként ásítózni kezdünk, *Pirát* pedig már gombolyaggá alakulva, egy bundán piheni a nap fáradalmait.

Az ezredesné lamentálni kezd, hogy bizonyosan rosszul fog aludni az éjjel, az ócska vaságy nagyon kényelmetlennek látszik, aztán meg félelmes is az állapot éjjel egy rengeteg erdőben.

Vigasztaljuk kissé, hogy nincs semmi veszedelem, de bizony nem sokat hallgat reánk.

ALEXANDROVICS PÉTER, maga elfelejtett őrt állítani az ajtónk elé, mily borzasztó gondatlan ember maga. Mihez fogunk, ha az éjjel megtámadnak a khinai rablók? Őrség nincs, egy lélek sincs. Borzasztó gondatlanság! hadnagy félig sértődve, félig élcelődve azt válaszolja, hogy senki? Hát én senki sem volnék? Én magamra vállalok tíz khinai rablót, ezek az urak szintén mind katonák, egy magyar huszár is van köztük, bizony nem ijedünk meg száz khinaitól sem.

— Ne féljen, SZERGEJEVNA VERA, e vidéken már hónapok óta nincs ilyféle veszedelem.

Az asszony elégedetlen, durcás arccal vonul be a fürdőszobába és jó éjszakát kíván. A hadnagy egy nagy sűrű pléddel elfüggönyözi az ajtót, eléje keresztbe állít egy fapadot, ráteríti a bundáját és teljes egyenruhában, sarkantyús csizmával, kardosan, revolveresen leheveredik a padra. Az inasa a pad alatt, a padlón vet magának vackot.

Mi is mindnyájan elhelyezkedünk, ágyat készítve a padra, székekre meg az asztalra. Még csendesen beszélgetünk egy darabig. A lámpa félig lecsavarva pislog az ablakdeszkán.

A hadnagyot a fácánok érdeklik, meg az őzbak, amelyet az úton felvertünk, aztán maga is elmond egyet-mást a vadászélményeiből.

Bent a fürdőszobában nyugtalanul hánykolódik az asszony, a régi vaságy keservesen nyikorog, a pléd-függöny fölött pedig finom cigarett-füstfelhő áramlik keresztül. Aztán egy elkényeztetett gyermek sírást affektáló hangján szól ki hozzánk: Az istenért, hallgassanak már! ALEXANDROVICS PÉTER, maga megöl engem a sok fecsegésével, igazán képtelen vagyok elaludni, ha tovább beszél.

Erre aztán mélységes csend következik. Az alvók mély lélegzetvétele és a padló alatt fészkelődő patkányok kopogása hallatszik csak, míg kívül egy uhu rejtelmes, mélyhangú kiáltása reszket át az erdő csendjén. Erre a kiáltásra aztán újra feljajdul az asszony. Ah Bozse! oh Bozse moj! Hátha nem is uhu, hátha valami szerencsétlen ember kiált, akit a rablók fosztogatnak?

A hadnagy csodálatos türelemmel csillapítja, csitítja az asszonyt, míg rajta is erőt vesz az álom és mélyen elalszik a kényelmetlen fapadon.

Reggel a teánál megint együtt van a társaság. Vígán foly a beszéd a rablókról, a patkányokról meg a mélyhangú, félelmes uhuról és az asszony kacagva vallja be, hogy rettentő félelem borzongatta az éjjel.

Reggeli után én a társaimmal lóra ültem és odébb vágattam. A fürdőház előtt már ott várt a trojka, de a nyolc kozáknak híre sem volt.

Épp egy épületfának alkalmas, fiatal cédruserdő.

részlet felé akartunk felkanyarodni az útról, midőn utólért bennünket a vágató háromlovas fogat.

Az ezredesné meg a hadnagy ültek benne. A kocsik mögött revolverrel, puskával fegyverkezve a szőke lengyel fiú lovagolt.

A kozák kíséret, dacára a sokszor ismételt parancsnak, megkésett és míg utóléri a kocsit, a kis technikus csapott fel kísérőnek. Az arcáról az látszott, hogy ellovagolna az asszony után akár a világ végére.

A hadnagy a fák alatti tiszta hóban a vad csapásokat vizsgálta és szinte fájt a szíve, hogy nem szállhat le egy kis vadászatra és amint mi egy szélesen kitiport vaddisznócsapáson a cédrusok felé felkanyarodtunk, sokáig lobogtatta a kendőjét utánunk.

*Han-ta-hecze* állomástól mintegy 25 kilométernyi út volt előttünk a *Laó-je-ling* hegység vízválasztójáig. Folyton, szakadatlanul az őserdőben kanyargó patak mentén húzódó, keskeny erdei úton jártunk, majd a völgyfenék forrásos, mocsaras tisztásain, majd a hegylejtők meredek kapaszkodóin haladtunk a rengeteg közepében tovább.

Gyakran le kellett szállanunk a nyeregből, ha valami jeges, csúszós ereszkedő következett és kantárszárnál vezettük le a lovakat; sokszor meg kellett állnunk a keskeny út mentén, amint egy-egy vonuló katonacsapat haladt el mellettünk. Néhol meg a kátyúba akadt, kétkerekű khinai kocsit kellett elkerölnünk, amely óriási rakományával 12 lónak is elegendő dolgot adott, míg kiszabadult a jeges vizes kátyúból.

Az erdő alja mindenütt hóval volt borítva. Az óriási fák ágain is vastagon ült a fagyos hó, míg az alsó faderékon bolyhos mohaprém zöldellett. A fatörzseken apró kúszó madarak vadásztak, nagy tarka

harkályok süítve, kiáltozva rebbentek el fölöttünk, az út mentén mindenfelé fekete varjak sétáltak, figyelmesen átkutatva a helyet, ahol valami utas csapat pihenőt tartott. A fenyőlombok között kellemesen szűrődött át a ragyogó napsugár és az üde téli levegő csodálatosan felvillanyozta az idegeinket.

Mire megérkeztünk a vízvásalstóra, már késő délután volt.

Egy keskenyen elnyúló, lejtős síkon az őserdő ki volt irtva, csak hírmondónak maradt itt-ott egy óriási juhar vagy egy sudár törzsű mandzsu cédrus, amelynek hatalmas alakja amint ott egyedül áll, valóságos faóriásnak látszik.

Egy sor apró, futtában összerótt, nyomorult faház volt az állomás, csupa ideiglenes tákolmány, mely az ős folyamán készült a lerombolt épületek helyén. Még a vendéglő épülete talán a legtöbbet ért köztük, bizony örülnünk kellett, hogy valami fűtött helyen pihenőre leltünk.

Megérkezésünk után a vendéglő egyetlen szobájában, a forró teát szüresölgetve nemsokára már elégedetten nézegettük a violaszínben ragyogó hegyek táján a tűzpiros nap bájos lenyugvását.

Amint beesteledett, a vendéglő nagy szobája lassanként megtelt egészen utasokkal.

Mindössze két hosszú asztal volt a szobában, mellette támlátlan, festetlen székek, fapadok meg egy rozoga pléhkályha volt az egész bútortat.

A társaság, amely itt a vadon közepén véletlenül összeverődött, amilyen vegyes volt, épp oly érdekes képet nyújtott.

Az asztalfőn egy orosz generális és egy fiatal vezérkari kapitány ültek. Az állomásfőnök meg a kozák fő-

hadnagy, ki állomásparancsnok volt, mulattatták őket. Aztán mi következünk. Mellettem két tekintélyes terjedelmű khinai kereskedő foglalt helyet. Violaszín seiyem köntösük fehér báránybőrrel volt bélelve; elég meleg volt ugyan a fűtött szobában, de a világért le nem vetették volna a díszes ornátust. A khinaiak folyton a legélénkebb társalgást folytatták a mellettük ülő orosz kereskedőkkel, kik szintén *Harbin* felé igyekeztek.

Velünk szemben technikusok, távirdászok, a másik asztalnál gépészek, konduktőrök és egyéb vasuti alkalmazottak között néhány cserkesz egyenruhás, fegyveres-tőrös marhakereskedő foglalt helyet. Az ajtó közelében két vén, marcona kozák csendesen teázgatott.

Nemsokára behozták a káposztalevest, kitöltögettek a vodkát mindenkinek, aki kívánta és hamarosan megindult a falatozás.

A gépészek siettek a vodkát megismételni, az első pohár előtt azonban mindegyik keresztet vetett. A khinaiak mohó szüresöléssel, végnélküli csamcsogással és elégedett nyögések közt fogyasztották a levesüket. A generális előbb a főtt hússzeleteket szedegette ki a levestől egy külön tányérra, megsózogatta, mustárba hempergette, aztán amint egy szeletet felszúrt a villájára, hirtelen egy pohárka pálinkát hajt fel és sietve kapja be utána a gondosan előkészített húsdarabot.

A tiszték hasonlóképp előbb a hússal meg a vodkával végeznek és csak azután fognak a leves elköltéséhez.

Közben már élénken folyt a társalgás, beszéd tárgya van mindenkinek bőven az uti élményei köréből.

A generális *Harbin*ből jó és *Vladivoszto*k felé tart. Azt a 100 kilométernyi utat, ahol még a vasúti közlekedés szünetel, lovon teszi meg a hadsegéde és néhány kozák kíséretében. Láthatólag tetszik neki a primitívus

utazás és az egészséges téli sport szinte friss, fiatalos kedvre hangolja.

A főhadnagy a környékbeli portyázásairól beszél. A közeli vidék, a rengeteg erdő mindenfelé tele van khinai rablókkal. A nyár folyamán szétvert mandzsusereg maradványai itt a rengeteg erdő vidékén, fegyveres rabló-csapatokká alakultak össze.

Legnagyobb részt az éhség kényszeríti a csapatokat a rablásra, mert különben megvolnának ezek békében, az erdő magányában.

Igen jellemző az az eset, ami néhány hét előtt a környéken történt. Egyszerre, minden előzetes értesítés nélkül egy khinai őrnagy jelentkezik a helyőrségen 800 katonájával és felajánlja az embereit a vasúti munkálatokhoz.

A mérnök szívesen fogadta a katonákat, akik itt már hetek óta békén dolgoznak ugyanazon vasútvonal felépítésén, amelyet egy félév előtt maguk romboltak széjjel.

Fegyvereiket, lőszerüket átadták a kozák parancsnoknak. Igaz, hogy csupa ócska, régi divatú fegyverek voltak, azt mondják, hogy az új szerkezetű puskáikat biztos rejtekben tartják.

Most itt még javában uralkodik a tél, a khinai katonák pedig hidegben nem szeret hadakozni. A vasút az ellátás mellé még pénzt is fizet, így hát nem volna khinai — a khinai, ha nem alkudna meg a helyzettel és nem az előnyösebb megoldást választaná.

A kövér kereskedő szomszédaim szintén érdekes beszélgetést folytatnak az orosz kollégáikkal. Emezek félig komoly, félig élcés kérdésekkel és megjegyzésekkel ostromolják őket, a khinaiak azonban egyetlen kérdést sem hagynak talpraesett válasz nélkül.

Főképp a lezajlott háborúról van szó és arról, hogy az egész khinai haditerv csúfos kudarccal végződött.

Ki akarták úzni az európaiakat Khina területéről és az lett a vége, hogy még a császári udvarnak is el kellett menekülni Pekingből. — «Bizony szomorú, hogy így történt, — mondja a khinai szomszédom — de mi magunk voltunk az okai, mert olyan dologba fogtunk, amihez előreláthatólag kevés volt az erőnk, ha jobban rákésztünk volna, lehet, hogy egész másképp fordultak volna a dolgaink. De hát a khinai nincs a hadakozáshoz szokva, hisz Blagovjescsenszokban 60 fegyveres kozák több mint kétezer khinait kergetett az Amurba.

Ugyan van-e a világon másik ily gyámoltalan nép, amellyel ilyesmi megeshetett volna?

Hiába, a khinaiaknak nem kenyerere a háborúskodás. Mi kereskedő nép vagyunk és az üzletekben, az adás-vevésben nem győz le bennünket a világon semmiféle nemzet.

Legyen csak sokáig béke Mandzsúorszámban, majd meg fogjátok látni, hogy melyikünk az erősebb.»

Nagyon érthetően beszélt oroszul, érdekes, meg gondolt, nyugodt volt az előadása és oly egyszerű tiszta logikával mutatott a dolgok mélyére, hogy szinte csodálkozásba ejtette az embert. Egész bizonyos ugyanis, hogy mihelyt a béke helyre leendő állítva Mandzsúországnak földjén és a szabad közlekedés és kereskedelem biztonságát mi sem veszélyeztetni, bárki legyen is Mandzsúországnak névleges ura, gazdaságilag és kereskedelmileg a khinaiak minden versenyben az elsők lesznek e téren, feltétlenül uralni fogják a helyzetet és a felsarjadzó civilizációnak legközvetlenebb áldásait első sorban ők fogják élvezni, mert — békében ők az erősebbek.

A technikusok is élénken vitatkoztak, főleg az

ideiglenes pálya hiányát fejtegetik, amelyeken nagy csodálkozásunkra helyenként 4%-os emelkedések vannak. Európában ilyen pályán már fogas kerékkel járnak.

Erre a gépészek a legutóbbi katasztrófa részleteivel hozakodnak elő és egész nyíltan szidják a mérnököket, akik oly könnyelműen kockára vetik a vonat-személyzet életét.

A rabló-arcú cserkeszek már marhára alkudoznak az örmény kereskedővel, aki a katonaságot és a vasúti munkásokat élelmezi.

Az ő sajtósága, kemény hangzású, kaukázusi nyelvükön beszélnek és az élénk gesztusaik és a vad szemforgatásukról ítélve, könnyen el lehet hinni, hogy nem marhára, hanem emberek életére alkudoznak.

A két vén kozák őrmester úgy tesz, mintha ártatlanul teázgatna, pedig ha a tisztek nem látják, a ködmönzsebükből előkerül a rumos palack és időnként jól megszerzik a tartalmával a fogytán levő teájukat. Hiába, a kozák hű marad a kedvenc mondásához, ami úgy szól, hogy: Ha ütök, akkor ütök és ha iszom, akkor iszom. Ami annyit jelent, hogy ütni és inni csak alaposan szeret.

Már jól belemerültünk az éjszakába és lassanként az alvásra kezdtünk gondolni. Az éjjeli szállás kérdése különleges taktikával lesz megoldva:

A századparancsnoknak csak egy szobája van és abban egy ágy meg egy fadivány található. Az ágyat felajánlja a generálisnak. Az állomásfőnök ugyanígy van berendezkedve. Ő ma a fadiványon fog hálni az ő vendége a vezérkari kapitány. A telegrafusok és technikusok maguk is valami szűk kis zugban vannak összezúfolva, köztük már nem fér el vendég, így aztán a többi jövevény itt marad a vendéglőben.

Nemsokára letakarítják az asztalokat és egymás mellé tolják a falhoz. Erre előkerülnek a bundák, párnák, takarók, minden utasnak van magával elég ágyneműje. Az előkelő vendégek az asztalon hálnak, a kevésbé előkelők az asztal alatt.

A kiállott kemény hideg és az egész napi lovaglás után nem igen válogatja az ember, hogy hova hajtsa le a fejét.

A sanfranciscoi Palace Hotel két méter széles, pompás ágyait, az amerikai ipar ezen remekeit, ottlétemkor a raffinált kényelem netovábbjának tartottam, de egész bizonyos, hogy az amerikai hotel fátyol-függönyös, dagadó párnás, mennyezetes csodaágyaiban nem aludtam jobban, mint itt az őserdő közepében, a báránypőr-bundán az asztalon.

Másnap reggel a tovább utazáshoz egy külön expedíciót szervezünk össze. A vízvázasztó túloldalán már a kocsit teljesen megszűnik, a gyalogösvény jeges ereszkedőin a lovaglás is folytonos veszedelemmel és nyugtalansággal jár, úgy hogy a következő állomásig hátralevő mintegy 25 kilométernyi utat gyalogszerrel szándékoztunk megtenni. E legközelebbi állomástól már ismét naponként közlekedtek a vonatok *Harbin* felé, úgy, hogy onnan már utunknak legkönnyebb része következett.

A vízvázasztóról leereszkedő vasútvonal mentén, mintegy 10 kilométerre a legutóbbi éjjeli tanyánktól érdekes pályarészre hívták fel a figyelmet. Óriási töltések, hidak, bevágások és egy alagút voltak e szakaszon tervben. Ezen változatos és nehéz pályarészletnek a megtekintését és a helyi viszonyoknak részletes kitanulmányozását tűztem ki tehát a mai utazásunk egyik céljául.

VAZUL, a koreai inas, három teherhordó khínaira rakta fel a podgyászt, meg a bundákat, azonkívül két khinai kőfaragó és egy kőműves vállalkozó és INZEL a segédem voltak az expedíció többi tagjai.

Reggeli után bekecsben, botosban, puskásan indulunk el az ideiglenes pálya mentén, a sűrűn rakott talpfákon, egyenletesen lépkedve haladtunk a merészen ereszkedő vonalon lefelé.

A vasút tervezői a *Lao-je-ling* vízvázalasztó legalacsonyabb nyergét keresték ki, hogy a vonalat átvezessék rajta és bár a hely 665 méternyire van a Japáni tenger színe felett: a környező hegytetőkön a hágó gerince 1200 méterig is felemelkedő csúcsokkal van megszagatva. Körülöttük mindenfelé az őserdőktől fedett maguslatok emelkednek, az erdőn át vágott keskeny nyílást is óriási szálfák sorfala szegélyezi. Ide, a sínek mentén kanyargó nyílás mélyére még nem pillantott be a reggeli verőfény, míg fent a hegytetőkön, az égbenyúló cédrusok zuzmarás lombjain már ezüstszinben csillog a reggeli napsugár.

Körülbelül 1—10 fok hideg lehet, de a levegő tiszta és a szélnek híre sincsen. Amint úgy automatikus egyforma léptekkel haladunk talpfáról talpfára, lassanként már jól felmelegszünk. A teherhordóink is leveszik már a nagy prémes sapkát és izzadt homlokukat kezdik törölgetni.

Rövid két órai menet után elérjük a helyet, mely utunknak főcélja volt.

Az ideiglenes pálya, amelynek mentén a vízvázalasztóról lejöttünk, egy keskeny völgy-fenek erős esését követi, míg az épülő végleges vonal sokkal szelédobb eséssel lévén tervezve, bár szintén mindenütt a völgy irányát követi, messze fennmarad a jobboldali

hegylejtőkön. Az épülő fővonal mentén az erdő széles szalagban ki van vágva. Ez irtás folyton tájékoztat bennünket a pálya irányáról és tisztán kivehetjük azt a helyet, ahol a vonal egyszerre egy széles mellékvölgybe kanyarodik be és ott nyomtalanul eltűnni látszik. Ezen mellékvölgyben egy teljes körívben megkanyarodik a vonal és csaknem ott lép ki belőle, ahol oda befutott, de már ez útjában mintegy 30 métert ereszkedett lefelé.

Ez a hely, mely akkorában a «nagy kanyarulat» néven volt ismeretes, az egész mandzsuoországi vasút legfestőibb része. A mellékvölgy, ahol a pálya megkanyarodik, egy bazalt-kupoktól környezett óriási katlan. A fenekén hárs- és nyírfa-erdő látszik, feljebb a lejtőkön juhar, éger és a mandzsuo-cédrus hatalmas fáin egymás fölötti emeletekben terjeszkednek fel, egész a meredek sziklacsúcsokig.

A völgyfenéken már tisztások vannak vágva, az erdei munkások kígyózó gyalogutakat tiportak a fagyos hóban és egymást keresztező ösvények vesznek el az erdő sűrűjében.

Kis gyalogösvényen felkapaszkodunk a fővonal irányát követő jelző zászlókhoz, hol bevágások, hidak, viaduktok kijelölt helyei tisztán láthatók.

Egy fekete likacsos bazaltsziklára állva, előttem az egész havas völgy képe mintegy pompás térkép bontakozik széjjel: a hómező fehér alapján a lombtalan erdők borús szürke színben, a fenyvesek zöld foltokban, a távol sziklák pedig sötétkék színárnyalatokkal rajzolódnak le.

Amint ott állok a sziklán és elmerülve nézem ezt a gyönyörű téli tájat, a képzeletem már belerajzolja a szűzvadon völgykatlanba a vasút szabályos körvona-

lát, amit a sánpár le fog írni, amint az alagútból kifutva hatalmas töltésen, hidakon, bevágásokon át kanyarodva újból ide ér a bazaltszikla lábához. Mindez ma még csak képzeletben van meg, de a fantázia képei a valósággal bájosan simulnak itt egybe.

Aztán, amint jól kitanulmányoztam a vidék fekvését, néhány kőfaragóval elindultam a völgykatlan túlsó felére, hol a messzeségben egy gránitszikla jellemző körvonalait véltem felfedezni. Nagyon szerettem volna biztosan megtudni, hogy a bazalton kívül van-e más fajta kőzet, főleg faragható kő a völgy szegélyén, amire a hidak építéskor itt okvetlenül szükség leend.

Meredek völgyszakadékon, mindenütt óriás fák között, úttalan lejtőkön, mintegy két kilométert kapaszkodtunk a bokáig érő, fagyos hóban fölfelé. Amint elértük a hatalmas szikla alját, a vízár által lesodort törmelékéből már biztosan megtudtam, hogy gránit. Mint valami régi várrom megrongált ormfala, olyan ez a hatalmas sziklabástya, itt a bazalt vidék közepében elszigetelt gránit-torony.

A szikla meredek fala élesen be van hasadozva, néhol egész nagy fák nőttek ki a repedésekből. Helyenként hatalmas, szegletes oszlopok váltak le a sziklafalról és a völgyszakadék mentén lassan legördültek. Lent a szakadék szélesebb helyein mintegy elhagyott temető összedőlt sírkövei, úgy hevernek a fák alatt elszórt, oszlopos gránittömbök. Itt századokon át csak a fagy meg a viharok ereje és a felhőszakadások rohanó vize bolygatta meg a mohos, ős sziklát, ma először kopog rajta a kőfaragó acél kalapácsa.

Amint a khinai kőműves a szürke kősziklától lepattant egy darabot, szép vörös gránit élénk, csillogó felülete hasad ki a piszkos kőből, a lehető legjobb építő

kő. Csak úgy ragyog a khinai arca, amint tovább tördeli, kopogtatja a sziklát: «Hao-shito-san-hao!» nagyon jó kő, csak ezt hajtogatja. Amint a három khinai körüljárja a sziklát, élvezettel nézegetik, méregetik a hosszát, a magasságát, aztán amint meggyőződtek a terjedelméről, rágyujtanak a rézpipára és ott a szikla lábánál guggolva, maguk közt még soká eldicséretik a pompás követ.

A közelben néhány óriási cédrus viharverte törzse meredezik az ég felé. Alattuk a hó le van gázolva, nem rég lehetett, hogy itt vendégeskedtek a vaddisznók a fenyőtoboz makkján, friss nyomuk még mindenfelé meglátszik. A szűz vadon rengeteg mélyében csak a fenyőlombok közt átsurranó, csendes légáramlat különös sűgása hallatszik, majd a harkályok kopogása és a völgy fenékről a favágók fejszecsapásának hangja ér fel hozzánk. Különösen ünnepélyes csend van a rengetegben.

Kipihenve magunkat, elindultunk lefelé a völgyfenékre. A teherhordóink már útrakészen állnak a tűz körül. VAZUL pedig teával és némi harapnivalóval kedveskedik. Ezalatt a segédem lelkesedve mutogatja a vidék szépségeit. Még mi távol voltunk, ő is szemlét tartott a környéken, már ki is választotta a helyet, ahova lakóházat lehetne építeni, a műhelyeknek, raktáraknak is volna tér mellette, aztán már kinézte, hol kellene utat vágni a fa- és kőszállító pályáknak, hol lehetne szabad teret hagyni a kőfaragók munkahelyének. Szóval nagyszabású, szép munka berendezésének körvonalai kezdenek kibontakozni a szemeim előtt és mennél tovább szemlélem az érdekes vidéket, annál több szépséget fedezek fel benne.

Amint a cédrusok sötétzöld lombjaitól koszorúzott,

havas völgy fölött a délutáni napsugár csillog és a végtelen ég szűzi kékjével átöleli a mosolygó téli tájat, úgy érzem, hogy búcsúztomban önkénytelenül vissza kellene kiáltanom ez elmaradó völgybe, hogy: a viszontlátásra.

Az embereim a sinek mentén jól előre haladtak. Sietnünk is kell, mert még vagy 15 kilométernyi út van előttünk és az idő már jól előre haladt. A talpfák mentén egyenletes léptekkel baktatunk már egy jó félórát, mikor a hátunk mögött egy robogó vagonett erős zörgése hallatszik. A pályafelvigyázó igyekszik rajta *Shito-héze* állomásra.

Mikor elér bennünket, megállítja kocsiját és megkínál üléssel.

A rövid délutánból bizony már nem sok van hátra és így nagyon szívesen elfogadjuk az ajánlatát. A podgyászunknak is jut helye a kocsin, de a népség *VAZUL* vezetése alatt, gyalogszerrel utazik tovább.

Felhúzom a bundát és elhelyezkedem a kis járóművön. Aztán gyorsan gördülve megindul a kis kocsi élénk zakatolással a lejtős úton lefelé. Az útmester néhányszor megcsavarja a féket és hirtelen meglassítja a kocsi járását, hogy biztos legyen benne, vajjon jól fog-e a dörzsfék, aztán vígan megereszti, hogy csak úgy repülünk rajta tovább.

Lassanként a völgy mindinkább kitágul, a vidék szelidebb, a fák alacsonyabbak lesznek, aztán néhol már tisztás is következik, míg végre egy órai robogás után elérjük az őserdő kijáratát, *Shito-héze* állomást.

Itt már újra sík vidék, a fűzek és nyírfák birodalma kezdődik és a messze horizonton rajzolódó hegyhátak mögött a letűnő nap bájos esti pírja látszik.

*Shito-héze* állomáson fűtött szoba, vacsora és ágy

várákodik reánk és az elmúlt napok úti fáradalmait itt már kényelmesen kipihenhetjük.

A következő nap egy része azzal telt el, hogy a mérnöki irodában átvizsgáltam az építési terveket és részletes információkat szereztem a vasútnak megismert szakaszain a tavasz folyamán megkezdődő építkezésekről és azok feltételeiről.

*Shito-héze* állomásról ez időben naponként indultak vonatok *Harbin* felé. Ezen vonatok azonban csak üres teherkocsikból voltak összeállítva, melyekről az építő-anyagot, az élelmiszert és egyéb árukat az építés helyén lerakták és aztán visszafelé indították *Harbin*ba.

Szerencsénkre mégis találtunk a vonatszemélyzet számára berendezett teherkocsiban a körülményekhez képest elég tűrhető helyet. A kocsink belseje vastag nemez-pokrócokkal volt kibélelve és egymás fölé helyezett deszka-hálóhelyekkel volt berendezve, a vagon közepén kályha állott, melynek kéménye egyenesen felvezetett a kocsitetejére.

Így egyrészt a hideg ellen teljesen védve voltunk, a deszkapadok pedig bundákkal és takarókkal leterítve, nagyon kényelmes fekvőhelyet kínáltak, szóval mindenképpen tűrhető állapotban folytattuk a lassú utazásunkat.

A nap folyamán mindössze 60 kilométert haladtunk és az egész éjjel *I-mön-pao* állomáson töltöttük el.

Másnap reggel, még a vonat indulása előtt elegendő alkalmunk volt bejárni az állomást, mely a háborús idők folyamán talán még sokkal nagyobb mértékű pusztulásnak volt kitéve, mint *Han-ta-hécze*.

Az épületek, raktárak, mozdonyszínek, teljesen romokban heverték, néhány lokomotív összeégve, verve, egészen hasznavehetetlen állapotban állott a szerte-

heverő romok között. Egész óriási fekete térség jelölte a felégetett tüzi- és épületfa-rakodók helyét.

Az összeégett és hasznavehetetlenné tett géprészek és szerszámok egész garmadával voltak helyenként összerakva, mert állítólag egy khinai és orosz tisztviselőkből összeállított bizottság fog a vonalra kijönni-hogy a kár nagyságát, vagy helyesebben a khinai kormány által fizetendő kárpótlás összegét az egész mandzsuriai vasút mentén megállapítsa. Addig úgy látszik, az épületek újból való felemelését sem akarják megkezdeni és az összes vasúti személyzet egyelőre csak ideiglenesen összerótt faviskókban húzza meg magát.

*I-mön-pao*-ból lassan döcögtünk tovább a hosszú tehervonattal és útunkban a mindinkább kiszélesedő halmos téli táj egyformasága kísért tovább.

Az erdő lassanként teljesen elmaradt mögöttünk és a messze elterülő halmos vidék művelésre alkalmas völgyei követték egymást a vonal mentén, hogy tovább ellapulva, a Szungari kiterjedt alföldjének síkjával olvadjanak össze.

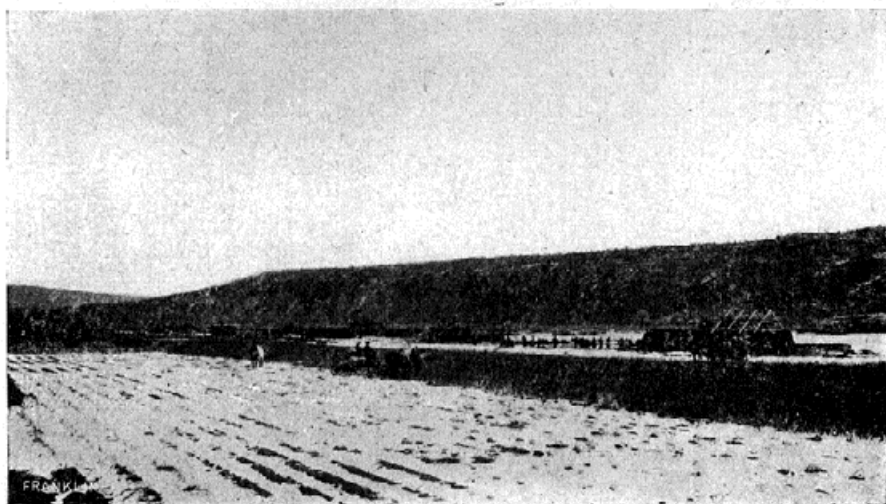
Az éj folyamán valami előttünk érthetetlen oknál fogva megállt a vonatunk. Amint a vonat rázkodása megszűnt, mélyen elaludtunk és a fűtött kocsiban hosszú nyugalmas pihenésből jutott ki a részünk.

Már jól előre haladt a reggel, amikor mégis kíváncsiak kezdtünk lenni és kiküldtünk valakit, hogy tudja meg a késedelem okát.

Meglepetve, de mosolyogva hallottuk, hogy az éj folyamán a mozdonyunk és néhány első kocsi kisiklott és míg segédmozdony nem érkezik, útunkat tovább nem folytathatjuk. Oly mélyen aludtunk az elzárt kocsiban, hogy közülünk senki sem vette észre a kisiklás okozta rázkódásokat.

Míg a mozdonyt meg a kisiklott kocsikat a homokból kiemelték, az elgörbült síneket kiváltották és a pályát valahogy nagyjából rendbehozták, elég időnk jutott arra, hogy a közelben lévő *A-zsi-hó* khinai várost megtekintsük, ahová néhány útitársam kíséretében elindultam.

*A-zsi-hó* eredeti khinai modorban, össze-vissza épült város. A legszegényebb sárkunyhók között esinos téglá-



A zsi-hó vidéke.

falú, díszes sárkányos fedélormú épületek, boltok, raktárak váltakoztak.

Az utcák szegélye tarka cégérekkel, oszlopokkal, aranybetűs táblákkal van kirakva és mindenfelé a rongyos, kék ködmönös khinai nép sokasága tolong, szóval a hamisítatlan khinai világ jól ismert, egyforma környezete fog bennünket körül.

*A-zsi-hó* Közép-Mandzsúországnak egyik igen jelentékeny kereskedő városa, mely most a vasút kiépülését szinte gócpontja lett a mandzsúriai termékekkel

űzött kereskedelemnek. Az óriási vasút egy jó részét innen látják el élelmiszerekkel. Így tél idején egész vonatok szállítják a megfagyott sertés és marhahúst a vonal legtávolabbi vidékére. A vasút mentén dolgozó khinai munkások összes szükségletét, a lisztet, kölest, olajat, szeszt is mind innen szerzik be a délkelet felé eső vasút-szakaszokra.

*A-zi-hó* népességének csak egy csekély része beszéli a mandzsu nyelvet, mert a lakosai nagyobbrészt Khina más vidékeiről ide települt emberekből állnak és ezért utcáin az apró lábón tipegő khinai asszonyok gyakrabban láthatók, mint a rendes lábú virágos bóbitájú mandzsu nők.

Amint elhagytuk *A-zi-hó*-t, már esteledett, még mintegy 45 kilométernyi út volt előttünk a Szungari partjáig és még egy egész éjjel át tartó, lassú döcögés után értük el Harbint, a 10 napi fáradságos utazásunk végcélját.

A hely, ahol *Harbin* épült, 1898-ban még szélesen kiterjedő homokpusztaság volt. A Szungari partjának ez a része az építési anyagot szállító hajók kikötésére és a folyót átszelő híd építésére egyformán alkalmasnak kínálkozott és tisztán ezen körülmények határozták meg, hogy e helyen város épült.

A Szungari partján e tájon néhány ős ezüst-nyárfaliget zöld feltja szakította meg a folyópart egyforma, lapos vonalát. E ligetek régi khinai sírhelyeket árnyaltak be és *Hao-bin*-nek hívták khinai nyelven e sírok környékét. E szóból az orosz nyelvnek alkalmasabb, keményebb hangzású *Harbin* keletkezett és így kapta a Szungari partján születő érdekes új város a nevét.

A hatalmas vasúti híd építésének előkészületeit 1900. év őszén kezdték meg. A hídmeder pilléreit igen

eredeti módon alapozták. Megvárták ugyanis azt az időpontot, mikor a folyó úgy november legelején egész szélességben befagyott. Ekkor a keszonokat egyenest a jégre helyezték el és a jeget kivágva, sülyesztették le. A munkaprogramm úgy volt megállapítva, hogy tavaszig minden pillér fel volt falazva. Az építéshez kellő összes anyagot a jégen épült vasúton szállították a pillérekhez és még a vasszerkezet egy jó részét is el lehetett helyezni a jégre épült állványokról. Csak a híd középső szerkezetének szereléséhez kellett pillotákon nyugvó állványozást alkalmazni. A következő év nyarán a közel egy kilométer hosszúságú híd átadatott a forgalomnak.

A Szungari partján mindjárt kezdetben egész kis gyárváros épült, ahol a tengeren és a folyók viziútján ideérkezett gép- és kocsialkatrészekből állították össze a mozdonyokat, a vagonokat, gőz- és elektromos gépeket, szivattyúkat, szóval az építkezések legkülönbébb segéd-eszközeit.

Gőzmalom és fűrésztelep pedig már Mandzsucsorság terményeit dolgozta fel, amelyek szintén a folyó vizén érkeztek a felső Szungari messze tájairól.

Ez időben már Harbin minden részében egy keletkezőben levő új élet ébredése látszott. Az épülő új városrészek arányai, a felpezsdülő forgalom élénksége, csodálkozásba ejtették ezen rohamos fejlődésnek első szemlélőit.

Megérkezésünk reggelén óriási szél süvöltött végig a végtelennek tetsző síkon és a hőmérő 30 C fokot mutatott, ami itt januárius hóban egészen megszokott temperatura. Szerencsénkre hamarosan fűtött helyre kerültünk. Harbin első vendéglőjében kaptunk szobát és bár igen magas árért, mindenhez hozzá juthattunk, amit a fizikai jólétünk igényei megköveteltek.

A jól megérdemelt pihenés után a keletkező város és a sokféle érdekes építkezés megtekintése következett. Aztán utam főcélját is hamarosan elértem, amennyiben az igazgató főmérnöknél tett látogatásom alkalmával megkaptam az engedélyt, hogy *Shi-tó-héce* állomáshoz tartozó vonalszakaszon tetszésem szerint megtelepedhessem és az ott meginduló építkezésekre az ajánlataimat megtehessem.

## TIZENEGYEDIK FEJEZET.

### Vasútépítés Shitó-héce körül.

A kora tavasz folyamán, visszatérve Shitó-héce állomásra, az ottani mérnökségnél ajánlatot akartam benyújtani a «nagy kanyarulat»-nak nevezett hegyi pálya szakasz kiépítésére. Ez alkalommal arról értesítettek, hogy ezen szakaszra vonatkozó építési tervek még nincsenek véglegesen jóváhagyva és hogy az általam is ismert terveken lényeges változások fognak tétetni, aminek folytán az építés megkezdése a «nagy kanyarulatban» előre láthatólag egész augusztus haváig el fog húzódni.

Egyúttal azonban arról is értesítettek, hogy a vasútvonal további szakaszain egy sorozat kisebb kőhíd kerül építés alá, mely munkákat azonnal meg lehetne kezdeni, sőt augusztus haváig az egész munka befejezhető is volna. Felszólítottak, hogy egyelőre ezen építkezésekre vállalkozzam.

Mivel komolyan el voltam határozva, hogy «a nagy kanyarulat»-beli építkezéseket kivárom, kevés gondolkodás után elfogadtam az ajánlatot.

Megkötöttük az egyezséget és én azonnal elküldtem a régi munkásaimért, kőműveseimért és felügyelőimért.

Mire az embereim megérkeztek, már tavaszra hajlott az idő, a hó a tisztásokon már nagyrészt elolvadt és

csak az erdőben, a mély völgyszakadékokban, meg a sziklák árnyékos oldalán fehérlett még egy-egy olvatag hófolt.

Mire a húsvéti ünnepek megjöttek, már vígan fejtettük a gránit sziklát, egyéb apró előkészületek, a lakóház és a raktárak építései is javában folytak.

A Shító-héce és Hami-héce nevű folyócskák összemlézésénél, az állomástól mintegy 10 kilométerre egy szép, ritkás erdővel fedett félszigeten ütöttük fel a tanyánkat.

Addig, amíg a lakóház elkészült, egy egyszerű vadászkunyhót tákolunk össze. A belsejét kibéleltük gyékénnyel, szövettel, tűzhelyet is állítottunk a közepébe és még az ünnepek előtt kiköltöztünk az új telepünkre.

Április hóban a Shító-hécén és a Hami-hécén már lefutott a jég, mire a koreai munkások kirakták fűzfakosaraikat és körülöttük az egész patak medrét elvesszőzték, hogy az ár ellen felfelé törekvő halakat a kasba terejék, aztán egész éjjeleket elvirrasztottak a kosaraik közelében.

A sziklás meredek vízparton, ahol a folyó sodra erősen nekivág a magas partnak, egy kiálló kőtömbre máglyát gyujtottak és a sötét, borus éjszakákon vagy a hold lenyugvása után szigonnyal vadászták a tűz fénye által oda csalogatott halat.

Érdekes volt hallgatni a meséjüket reggel, amint egy-egy frissen fogott szép nagy hallal beállítottak a konyhába.

Azok a halak, amelyeket megfogniok sikerült, szerintük mind igen kicsinyek voltak azokhoz képest, amelyek elmenekültek. Nagyon sokat emlegettek egy óriási nagy vörös halat, mely szerintük akkora, mint egy ember és amelybe nem merik beleverni a szigonyt. Éjjel a patakparton ballagó, nagy fekete medve is szörnyen rémít-

geti őket, ha egyszer meglátják, aztán egyébről sem beszélnek, mint a nagy medvéről, amely eleinte akkora volt, mint egy nagy disznó, később akkora lett mint egy bika.

A gyáva és szörnyen babonás koreai hajlandó mindent a rejtélyes és félelmes oldaláról felfogni és határt nem ismer képzelődése.

Április hó végével már mindenfelé a tavaszra ébredés első jelei mutatkoztak a vidéken.

Fenn a magasban kiáltozva, kajsza vonalban huznak a vadludak, még lejjebb a csalitos árterek fölött apró csörgő kacsák suhannak keresztül. A varjak már párosával járnak az erdőn és a fészekrakás előkészületeivel foglalkoznak. A déli napsugárban apró repkedő rovarok cikáznak és a korhadó levelek meleg takarója alól kis sárga virágfejek tekintgetnek elő.

Bár a verőfényes napokon az enyhe tavaszi szellő suttogása ébresztgeti a vidéket, az esték még mindig elég hűvösek.

A közeli kiöntéses, vizenyős helyekről még csak elvétve hangzik a békák brekegése, a koreai pásztorok estére tüzet gyújtanak és amellett melegedve őrzik az ökröket. A levegő tiszta, átlátszó, az esték csillagfényesek.

A khinai munkások a tavaszi estéken nagy élvezettel úzik a békavadászat sportját. Sajátságos és első pillanatra rejtélyesnek tetsző kép ez a khinai béka-vadászat, amint úgy hármanként meglapulva, lassan, óvatosan csúsznak előre a vizenyős avarban. Egyiknél hosszú botra erősített lámpa van, a másik a kosarat tartja, a harmadik, a vadász négykézláb mászik és a lámpafény felé ugró békát a kezével elkapja.

Ily vadászat után az olajban pirult tavaszi béka

kitünően izlik nekik és mint különösen jóízű specialitást dicsérik e békasültet. Később azonban utálattal fordulnak el tőle és azt tartják, hogy amikor a béka már nagyon lármázik, akkor nem megenni való.

Amint a tavaszi éj mélységes csendje ráborul az erdőre, a meglapulva sompolygó békavadászok az erdő szegélyén már egész rejtélyes alakoknak látszanak; apró baglyok nesztelenül lebbennek el a fejünk felett és az esti nyirkos hűs levegő után szinte jólesik már a kunyhó kellemes, száraz melege.

A tűzhelyen bőséges parázs izzik, a szamovárban forr a tea víz és az egész kunyhót betölti csendes zümmögése és a tűzhelyről áradó halvány sugárkéve; harmonikus, békés esti hangulat varázsa reszket a kis vadásztanya enyhe légkörében.

Amint újra elröppent néhány hét fölöttünk, beköszöntött a viruló május és vele együtt új, érdekes, élénk élet vette kezdetét az erdőn.

A vidék szépségé napról-napra elragadóbb gazdagságban kezdett kibontakozni és mindenféle dús virágpompától ékes ünnepet ült a tavasz.

Egy elhagyott folyómeder kanyarulatába zárt félszigeten építettük fel a lakóházakat és a raktárakat. Nagyon kíméltük a fákat az építés közben és csak azt vágtuk ki, amelyre elkerülhetetlen szükség volt úgy, hogy amint az épületek elkészültek, a telepünk díszes parknak a közepén állott.

A kis szigetet a régibb időben bizonyára gyakran előtötte az árvíz és valószínű, hogy ezt a sok különféle fát, vagy tán azok magvát, a víz árja sordorta oda össze, mert egész kis botanikus kert díszlett körülöttünk, melyben az őserdő majdnem minden fája képviselve volt néhány példánnyal.

A ház mögött, a vízpartján hatalmas fehérderekú nyárfák között egy sugártörzsű, egyenes fenyű emelkedett büszkén az ég felé, széles oldalágai beárnyékolják a környéket. Körül a vízpartján orgona és jázminbokrok sűrű csoportjai, alacsonyalma és vadkörtefák és a galagonya tüskés cserjéje fogták el az utat.

A bokrok mindenütt különféle fajtájú, kúszó növényekkel voltak összefonva és a telep körül majdnem áttörhetetlen sűrű eleven sövényt képeztek.

A ház előtt szép magas diófa, pompás kőrisfák, simatörzsű karsú akácok, egynehány vastagháncsú borsosfa egészítették ki az udvar változatos fagyűjteményét. A ház mögött, a folyó kanyarulat túloldalán és a ház előtt, a vasúti töltésen túl mindenütt az őserdő érintetlen vadonja következett.

Amint a napok melegebbek lettek, legelőbb a füzesek kezdtek életre ébredni. Az ágak végein szétfoszló ezüst barkák helyén apró illatos fürtöcskék jelentek meg. A fehér nyírfa koronája egyszerre mintha valami finom halványzöld pókháló szövettel vonódott volna be, a vadkörtefa meg a galagonya bokor óriási bokrétáknak látszottak. Az orgonacserjék tetején az apró zöld levelek között fehér bimbócskák himbálóztak, a rügyező nyárfák koronájáról fehér pehely felhőt fűt le a reggeli szél.

A hegytetőn a távoli cédrusok sötét zöld foltjain a fakadó rügyek világos árnyalatokat festenek. A vizenyős mélyedésekben már jó arasznyira megnőtt a fű, míg a magasabb helyeken a rövid zöld pázsit kék és sárga virágdíszből tarkálott.

A varjak már rég megrakták fészkeiket, a tojók már elültek, a hímek pedig élelem után járnak és nagy károkozás közt táplálják a tojáson ülő párjukat.

A kakuk élénk kergetőzéssel űzi szerelmi játékait,

messzehangzó kiáltását, bohó brekegéssel cifrázza ki, víg kakukolásától csak úgy visszhangzik az erdő. A kakuknak könnyű, neki nincs más gondja, dolga, csak a vidám szerelmi játék.

A sűrűből az örvösgalamb szomorú, mély bűgása hallatszik, meg a búbos banka mindig egyhangú u-u-u-zása. A virágos jázmin bokorból a fülemile rövid kis csattogó éneket ismételtet, bizony nagyon szegényes a muzsikája, hozzá képest az európai rokonai nagytehetségű zeneművészek.

A hajnali napsugárral kezdődik e vidám, hangos, eleven élet és a tavasz ünnepének sokhangú muzsikája egész nap szól az erdőn késő alkonyatig.

Kora reggel házunkhoz rendszeren ellátogat egy-egy harkály, a faház falait gondosan végig bogarássza és a gerendák repedései közé bemenekült rovarokat vadászatja ki onnan.

A szobában úgy hallatszik a kalapálása, mintha valaki az ajtót kopogtatná. Minden reggel erre ébredünk fel és mindig újból megmosolyogjuk a harkályt, amely kiűzte az álmat a szemünkből.

Az ablakon már a fényes napsugár szűrődik be a szobába és amint az ajtót kitarjuk a virágillatos, friss reggeli lég árja tódul be rajta.

A khinai boj már a konyhában sürgölődik és víg dudolás között süti a tojáslepényeket a reggeli teához.

A reggeli végeztével elindulok a munkásaim után. Eleinte az ideiglenes pályán, a talpfákon ballagok néhány kilométert. A fű még mindenfelé harmattól csillog; ezer apró-rovar röpköd a légben, fölöttem nagy, hegyes szárnyú, rövidnyakú szirti fecskék nyílként repülve, sikongva hasítják át a léget. Illatos, ragyogó, mosolygó az egész környék.

Lassan elértem az épülő hidat. Már messziről hallok a kőfaragók acéljának csengését, a munkások éneklését és vidám hahotázását.

Előbb a kőfaragókat járom végig, átvizsgálva minden egyes munkában lévő követ, aztán a kőműveseket, a cement-vakolat keverőket kell végig nézmem, a munkájukat megbirálnom, a napszámosokat számbavennem. Mindez alig múlik el apró pörlekedések, kisebb csetepaté nélkül.

A khinai vállalkozók, a munkavezetők ott vannak mellettem, azok közvetítik, magyarázzák az észrevételeimet vagy kifogásaimat.

A khinai munkással csak kedélyes úton lehet eredményt elérni, az erőszakos vagy goromba fellépésre a különben jóindulatú, türelmes ember egyszerre csökönyös, engedetlen számárrá változik és lehetetlen többé igazán hasznát venni.

Eltelik néhány óra, míg minden munkahelyet bejárok és minden csoportot ellenőrzök, közben kiérek a Shító-héce folyó partjára.

A sebesen rohanó víz medrében nagy gránittömbök hevernek, néhány koreai halász a meder közepén, a kövön állva pisztránggra horgászik; néha egy-egy deszka-szállító tutaj úszik lefelé. Sok bajjal halad keresztül a rohanó sellőkön, gyakran szétszakad a sziklán a rozoga alkotmány és a szegény khinai tutajos csak nagy ügyel-bajjal tud kivergődni a folyó partjára.

A csendesebb helyen, a parti kövek közt apró bárázdabillegetők vadásznak, kis viziszalonkák füttyülve rebbennek át a víz fölött, a jégmadár, egy acélkék színű hegyes csőrű madár a sekély zátonyon vadászik, a vöröses violaszín tollú, cinóberszín csőrű, gyönyörű halászmadár a jegenye tetején nagyhangon skálázva figyel, hogy mi történik lent a köves parton.

Az épülő hídtól egy keskeny vágányú kis vasút vezetett az erdő sűrűjébe. Ez volt a kőszállító pálya, mely egy hatalmas gránit sziklánál ért véget, honnan apró kocsikon szállították le az épülő hídhoz.

Jó sokáig eltart míg a kanyargós pálya végére érek, az igazi ős vadon közepébe.

Az óriási mohos kőszikláról már jó nagy darabot lefeszegettünk és a szállításra alkalmas kő szabályos rakásokban van összehordva a kis vasút mentén.

Innen egy kanyargó gyalogösvény vezet tovább és elveszni látszik a rengeteg erdő sűrűjében. Ez ösvényt a kőfejtő munkások taposták ki a sűrűségeen keresztül és vissza lehet rajta jutni a munkások kunyhóihoz a telep közelébe. Az egész út csak olyan keskeny, hogy egy ember átsurranhat rajta, de előre meg hátra alig látni néhány lépést.

Nem sok ideig haladok ez ösvény mentén, mikor egy fordulónál már elhal a kőfejtők csapkány-csapásainak hangja, elhal és tovább csak a rengeteg erdő végtelen magánya fog körül. A csend szinte félelmetes, még a lábam alatt összeroppanó száraz galy zörgése is szinte nagy lármának hallatszik és sokszor önkénytelenül is meg kell állnom, mintha kellemetlenül érintene a zörgés, amit jártamban csapok.

Egy vastag fatörzsnek támaszkodva aztán szinte gondolatnélküli mozdulatlanságban állok ott jó darabig. Körültem az óriás szálfák szinte merevek és mozdulatlanok, csak a legkisebb leveleik libegnek egy kicsit, az alig érezhető légáramlat szárnyán, pedig azok a nagy fák mozdulatlanságuk mellett is épp úgy élnek mint én, és minden sejtjükben az élet csodálatos ereje kering, ami a föld rétegeibe mélyen lefuródó hajszál gyökérből a libegő kis levélkébe szállítja az éltető nedveket, szaka-

datlanul keringve, forrva benne folyton gyarapítja, neveli és növeszti ez a csodálatos erő az ágak minden hajtását, melyek felkiváncsoznak a mosolygó kék ég felé.

Amint ott mozdulatlanul, gondolat nélkül állok és csak lassan szívom az üde friss léget magamba, érzem, amint az ereimben nyugodtan lüktet a vérem és ebben a pillanatban olyan, mintha egész természetesnek tudnám találni, ha most lábam egyszerre gyökeret verne, a karjaimból ágak nőnének ki és apró libegő zöld levéllombbal volna borítva a fejem.

Egy vidám kis cinke száll le a közelembe egy száraz ágra, a lábaim mellett tarkahátú, parányi evet surran el, míg a magas fatörzsön mint valami rejtelmes erdei gnóm, hosszú fülű, fekete mókus nesztelen ugrásokkal cicázik. Az ugrándozó kis maoár különös gyanakvó bizalmatlansággal tekintget felém és amint végre önkénytelenül megmozdulok, ijedten rebben odébb. A fekete mókus is sikongva ugrik el biztos távolságra, hol valami vastag ág mögül hegyezi a bojtos füleit és erősen szemmel tart, hogy vajjon mit csinállok. A mókus és az ijedt madár mintha figyelmeztetnének, hogy én bizony idegen vagyok ebben a környezetben. A távoli harangszó is ide hallszik; acélsínt kongatva, a dél idejét jelzik, mire aztán csendesen megindulok haza felé.

Ebéd után a vasútvonal más részén folyó munkákhoz visz az utam. Egy helyen az alapködröket ássák és a khinai munkások hangos la-lá-zá-sok közt szivattyúzzák a bőséges talajvizet. Másutt a homok, cement és a kőszállítás folyik, ahol mindig akad valami megnézni vagy elintézni való.

Mire innen megjövök, már rendszeren eltelt a délután java, a nap már ferdén éri a lombos fák koronáját és az egész telepen elnyúló hűvös árnyék pihen. Ilyenkor

kiülünk a suttogó fenyőfa alá teázni, és ott várjuk be a napnak egy még hátra levő, érdekes mozzanatát.

Ez időtájt szokott elrobogni a vegyesvonal, mely Harbinból az orosz határig már naponként közlekedik. Mindig fedezünk fel a vonaton ismerőst, rendszeren lekiált róla valaki, valami értesítést, gyakran levelet vagy csomagot is dobnak le a számomra és ha véletlenül nem akad más ismerős, hát a kalauz üdvözl benünket. Jó napot és kellemes teázást kíván, látszik rajta, hogy szívesen ott hagyná a vonatját, hogy itt a virágos erdő közepében, a terített asztal mellett kidiskurálja magát.

Amint a hosszú vegyesvonal eldübörög, felszálló füstje lomhán húzódik el az erdő fölött és lassanként beáll az alkonyodás.

A vonal mentén hosszú sorokban ballagnak a kínaiak a kunyhóik felé, hol a szakácsok a főzőkanállal a pléhtálat kongatják, jelezve, hogy az estebéd elkészült és hogy ismét elmulóban van egy hosszú tavaszi nap, a változatlan egyformaságban lepergő időnek egy láncszemecskéje.

Június hó közepével egyszerre beköszönt az esős évszak, mire aztán hamarosan eltűnik az ünnepi hangulat az erdőn, emberre, állatra nézve elmúlik minden gyönyörűség.

A nyári monzun-szelek június hó közepe táján meghozzák az esőt, ami két hónapon át bőségesen öntözi Mandzsusország földjét.

A folyók megáradnak, kiöntenek, az utak járhatatlanokká válnak, a tropusokra emlékeztető nedves, párateli légkörben aztán hihetetlen buján sarjadzik a vegetáció, majdnem szemmel láthatólag nő, fejlődik, érik minden termés.

A nyári monzun délkeletről, a tenger felől jövő és a Góbi sivatag pusztái felé törekvő légáramlat, mely hatalmas esővel egyenletesen tódul be a kontinens belséjébe, mintha a tenger partjáról valami óriási fujtatóból törne elő.

Mikor a szél megindul, az ég rendesen még felhőtlen, de a légben kavargó finom porból homályos fátyol szövődik a Nap elé és azon át bizonytalan, sápadt sárgás színben dereng az egész környék; aztán rohanva zúdul a felkerekedett orkán növekvő sebességgel tovább.

Az erdőben recsegve, ropogva dülöngenek a fák, őrült kavargással repülnek a letört ágak, lombok, levelek.

Az irtás szélén megmaradt szálfák, melyek az erdő sűrűjében nyúltak fel ily magasra, nem állják ki az óriási vihart. Tövestől fordulnak ki a laza homokból, egyenes törzsük a vasúti sinen darabokká törik össze.

Rendesen egész nap eltart a nagy szél, míg végre megjönnek a felhők.

Eleinte a sebesen rohanó felhőkből ferdén csapódó zápor pásztázza végig a vidéket, később az eső mind egyenletesebb lesz, az egész égbolt egyforma szürke színbe borul és szakadatlan árban zudul lefelé a bőséges eső.

Harmadnapra a szél ereje egészen megcsökken, a kövér vízcseppek már majdnem teljesen függélyesen hullanak, mintha valamely óriási, kifogyhatlan medencéből szűrnék reánk szakadatlanul a vizet. Esik, esik éjjel-nappal szünet nélkül tovább . . .

A vadon közepében ilyenkor bizony nem valami kedélyes az élet.

Naphosszant egy lépést is alig lehet kimozdulni a szobából, a ház környékén felázott homokban bokáig süpped le az ember.

A *Shitó-héce* és *Hami-héce* folyócskák hatalmasan megáradva, kilépnek a medrűkből és a lapos helyeken mindenütt sárga, iszapos vízár hömpölyög.

Az ideiglenes vasúti pálya össze-vissza süpped, kidőlt fák torlaszai hevernek a sineken és néhány napra lehetetlenné válik a közlekedés.

A khinai munkások a kunyhóikban összebújva az egész időt heveréssel töltik, a viláért sem lehetne látni közülök egyet is az úton.

Mi is naphosszat a szobában ülünk, ha az olvasást megunjuk, kibámulunk a változatlanul egyformán szakadó esőbe, ezenkívül a teázás, étkezés és alvás az összes multságunk.

Úgy látszik, hogy a szabadban élő emberek álma pontosan a barométer állása szerint szabályozódik. Amíg a légsúlymérő esőt mutat, a nap minden szakában elfogja az embert egy rövid álom. Aztán a csendesen szundikálásban itt nem zavarja semmi lárma, egyéb neszt sem hallani, mint a szakadó eső egyforma zúgását, a faház oldalán és tetején a sűrű esőcseppek kopogását.

Igy tart ez az egyhangú élet néha egész hétig megszakítás nélkül változatlanul, míg egyszerre aztán szinte kellemes meglepetésnek vesszük, ha napsugáros reggelre virradunk.

Ilyenkor az égbolt egyik fele már felhőtelen tiszta, a reggeli napsugár forrón tűz, gőzölög a felmelegedett nedves föld, vibrál, reszket az egész párás légkör. Különben teljes szélcsend uralkodik, a fák levele mozdulatlan.

Délfelé azonban már nagy sötét, gomoly felhők gyűlnek össze, lassan nehézkesen úsznak a hegyek és erdők fölött tovább. A nap időnként teljesen elvész a sötét páratömegben, a felhők sötét gomolyagán vakító

villám cikkázik keresztül és utána a távoli mennydörgés moraja hallatszik.

Délutánra aztán igazi nyári zivatar, fenséges dörgéssel és villámlással kísért égiháború vonul el fölöttünk.

A monzun esőknek ez a rövid zivataros utójátéka még a következő napok folyamán is megismétlődik néhányszor, míg végre ismét beáll a légkör egyensúlya és néhány csendes, felhőtelen, forró nyári nap követi egymást.

Ily időjárás mellett fordul reánk július hónap és augusztus hó közepéig még kétszer-háromszor meghozza ezt a periodikus esőt a délkeleti monzun.

Amint az eső elvonul, egyszerre az éhes szúnyog és moszkító rajok törnek elő a növényzet sűrűjéből és nagy tömegekben indulnak el vérengző, rabló útjukra. Egyszerre gyötrelmévé és kínszenvedéssé válik az állat és az ember élete az erdőn.

A parányi moszkítóktól az óriási dongó böglyöig a vérszopó bogarak egész változatos sorozata járja éjjel-nappal az erdők tisztásait.

A moszkítók főleg hajnalban vagy estszürkületkor röpködnek, rendszeren egy egész kis felhőbe vonul rajuk és rátelepednek az áldozataikra. Az ember hajába, az állat szőrébe veszik be magukat és befurakodva a bőr alá, ezer apró, égető tűszúrással kínos viszketést okoznak.

A hosszúlábú zenélő szúnyog is nagy számban van képviselve és a nap minden szakában kész vért ontani. A böglyök és a vérszopó legyek különféle fajtái sötétben nem látnak, a fényt, a napsugaras helyet keresik és nyílt támadással, százával rohanják meg a szegény, védtelen marhát. Ha csak az éhségüket csillapítanák, még nem volna a legnagyobb baj, de a szúrásukkal érzékeny da-

ganatokat okoznak, melyek napokig kínozzák a szegény állatot. A pásztorok valami árnyas helyen, korhadt nedves fából füstölgő máglyákat gyújtanak és az állatok, csodálatos ösztöntől vezéreltetve, beállanak az oldalt csapódó füst közepébe. Egész nap étlen, szomjan a füst védelme alatt pihennek és ez időben semmi hasznukat sem lehet venni.

Szélcsendes alkonyatkor vagy ha hirtelen esőre borul az idő, oly nagy számban jelennek meg a különféle éhes vérszopók, hogy a szabadban még az embernek sem lehet védekezni előlük.

A munkások abban hagyják a dolgot és a füstös kunyhóik mélyében keresnek menedéket a kínzó kellemetlen ellenség elől.

Ez időtájt a madarak muzsikája is megszűnt már az erdőn, a szárnyas zenészek az éhes nagy család fenntartásának nehéz munkájával vannak elfoglalva.

A varjak már-már nagy lármával szállítgatják a fiaikat, a magas nyárfák tetejéről éktelen káromások közepette folyik a szárnypróbálgatás.

A telep közelében a sűrűségből egész közelről hallatszik a fácskák hangja, amint a csibéit hívogatja össze. A mandzsuriai szürke szarka, bohó csacsogások közt sétál a fiaival fatetőről-fatetőre. A ház előtti tisztás gyepen minden negyedórán megjelenik egy búbos banka. Hamarosan összevadász ott néhány gilisztát vagy kövér rovar-alcát és teli csőrrel, nehézkesen evezve repül egyenes vonalban a nagy odvas fához, ahol az éhes familia várja.

A telegráf dróton egy pár nagy fejű gébics folytonos készenlétben figyel. Fiókjai a közeli nyárfa tetején, a fészekben várakoznak. A telegráf drótról szabad kilátás nyílik az irtás hosszában, messziről

észrevenni onnan a gyanutlanul közelgő dongó bogarat. A gébics igazi lesi-puskás módjára odavárja az őrhelyéhez a gondatlan zsákmányt. A hófehér sólyom ellenben folytonosan cserkészve vadásztat. Csendes, egyforma szárnyecsapással, vízszintesen úszva vonul az irtás hosszában az alacsony bozót fölött, gondosan átkémlél minden bokrot, zúgot és mértföldekre elkalandozik, míg összevadássza az éhes család szükségletét.

Igy aztán nehéz munkával vannak elfoglalva az erdő szárnyas lakói, egész nap hajnaltól alkonyatig.

A khinai szakácsom szenvedélyes állatgyűjtő, már egy egész csomó fiók-madarat fogott össze és szörnyű nagy öröme telik bennük.

Egy rosta alatt fiatal vadkacsákat tartogat, bár még csak pölyhősek szegények, már számítgatja a szakács, hogy hány hét múlva lehet majd megsütni őket. Két kis erdei szalonka kalitkába zárva búslakodik. Szegény esetlen kis teremtések, sehogy sem tudnak megszeliidülni, valószínű, hogy a szájuk íze szerint való eleddel nem tudja eltalálni a szakács.

A kalit tetején egy nagy, bolyhos bagolyfiú gubbaszkodik. Az egész madár olyan, mintha nagy, gömbölyű, pölyhős lapda volna.

Nagy sárga szemeivel érzéketlenül bámul egy helybe és csak az eléje tartott húsdarabokkal lehet megzavarni az egykedvűségét.

Július hónapban a fák alatti kedélyes teázgatásnak teljesen vége szakadt. A legyek és a szúnyogok elől a házba menekülünk, hol füstölővel, függönyökkel meg szúnyoghálóval védekezünk a gyötrő, kízó, kellemetlen vendégek ellen, melyek még az ajtó résein is betolakodnak, úgy, hogy a hálószobában nem gyújtunk többé lámpát.

A vadászat is több szenvedés, mint gyönyör ez évszakban. A hajnali lesről gyakran csupán a moszkítókat miatt kell visszafordulnunk és csak szeles időben nyújt még élvezetet a cserkészés.

Egy különleges szarvasfaj jár itt a vidéken, amelyet az oroszok *izjubr*-nak hívnak. Énre a különleges vadra már rég áhítoztam és még eddig egyet sem sikerült terítékre kapnom. A koreai halászok egy nap nagyon megörvendeztettek tehát, amint hírül hozták, hogy hajnaltájban a telepük közelében egy szarvascsapatra akadtak és a szarvasok később megriadva, a *Hami-héce*-patak mentén lefelé törtettek.

E hír elfeledtetett velem szúnyogot, moszkitót és bár az erdő alja az elvonult esőtől még teljesen nedves volt, délután elindultunk a patak mentén felfelé, hogy a szarvasok csapását kikémleljük és valahol alkalmas lesőhelyet keressünk.

A folyócska mentén, kis gyalogösvényen vágunk neki a sűrűségnek a halászok telepe felé.

A koreai halászok most, hogy a legutóbbi árvíz java már lefutott, a patak medrét egész szélességében újra elvesszőzték és a fűzfa-kerítés közepén hagyott széles résen megerősítették a nagy, vízszintes fűzfa-rostát. A patak vize amint rábukik a széles rostára, azon valósággal megsűrődik, és a leeső vízzel együtt az apró halak is a rostára kerülnek. A parton őrt álló halász időnként begázol a meder közepébe egész a rostáig és kézzel összefogdossa a rajta vergődő halakat.

Amint elérjük a halasrosta helyét, mégegyszer kikérdezzük a koreaiakat a szarvasok csapása felől, aztán egy halászt elviszünk útmutatónak és elindulunk a völgy mentén tovább.

A gyalogösvény vezet bennünket mindenütt a patak folyása iránt. Néhol szinte áthatolhatatlannak tetsző sűrűségeen visz keresztül, majd bekanyarodik egy-egy mellékvölgybe, hogy a süppedékes ingoványt elkerülje, aztán megint magas szál erdőn, csalitos tisztásokon halad tovább, mindig újból visszatérve a patak partjára.

Ezek a rejtélyes gyalogösvények Mandzsrország őserdeiben mindenütt fellelhetők és a prémvadászoknak, az erdők ezen félvad lakóinak útai ezek, melyek gyakran több mértföldnyi hosszúságban kanyarognak az erdő mélyein.

A telepünettől néha fél napi járóföldre is elbolyongtunk egy-egy ösvény mentén, anélkül, hogy a végére jutottunk volna, vagy hogy valaha emberrel találkoztunk volna rajta.

Az ösvény néhol a vizenyős helyeken el van gazosodva, vastag fatörzsek dőltek keresztül rajta és minden jel arra mutat, hogy a közelmúltban csak elvétve járhatott az ösvényen ember.

Néha egy-egy sziklaodúhoz vagy valami primitív földkunyhó romjaihoz kanyarodik a gyalogút. A kunyhó helyén még egész jól meglátszanak a tűzhely vörösre égett kövei, a kang behorpadt padkája, melyen a lakók hálólhelyei voltak. Összetört cserépedény-darabok, fehérítő szarvascsontok jelzik csak a prémvadászok téli tanyájának romjain, hogy ott valaha emberek laktak.

A gyalogösvény mentén heverő korhadó fatörzseken még meglátszik a faragott vályú, melyet valamikor coboly-csapdának használtak. Helyenként bedőlt oldalú gödrök zárják el a völgyszűkületet. Ezek valamikor mély vermek voltak, melyekben a szarvast meg a medvét ejtették törbe a leleményes mandzsui vadászok.

A mély gödör fenekén néhol még meglátszanak a beásott hegyes tölgyfadárdák, melyek a verembe zuhanó állatot felnyársalták.

Mindezek a primitívus, félvad emberek egyszerű életéből fennmaradt nyomok már letűnt időkről mesélnek. Mert ember most nem lakja az erdők elhagyott tájait. Mégis amint csendesen, óvatosan ballagunk az ösvény mentén és a kezünkben lövésre készen van a fegyver, gyakran önkénytelenül is megfordul a fejemből a gondolat, hogy itt a magányos ösvény mentén a legveszedelmesebb vad, ami az útunkba akadhatna, néhány fegyveres mandzsu vadász volna.

Nesztelenül lopózunk tovább, csak néha roppan meg a lábunk alatt valami száraz galy, néha egy gyökérbe akad bele a lábunk, majd valami apró harkály kezd sikongani fölöttünk, vagy egy gyanútlan erdei fogoly-család rebben fel előttünk.

Az ökörszem-nagyságú kis pölyhös foglyok már röpülnek is néhány lépést, az anyjuk valami alacsony ágról felborzolt bóbitával ijedten tekintget felénk és csipogva hívogatja össze a szétszaladt familiát.

Egy helyen a szakadékos vízparton nagy nyomokat veszünk észre, olyan, mintha rövid egyforma lépéssel valami boeskoros ember haladt volna át arra. A túlpart-ról egy sudár kőrisfa dült keresztül a medren. Ezen a fatörzsön is sáros lábnyomok látszanak, melyek az innenső part fővényén át a zöld erdőaljban letaposott csapásba vezetnek.

Amint közelebből megvizsgáljuk a széles nyomokat, meglepődve vesszük észre a medve hatalmas karmainak mély lenyomatát a nedves földben. A koreai kísérőnk egész meg van rémülve és ijedten tekintget körül, hogy nincs-e itt valahol a közelben a medve,

ami, az óriási nyomok után itélve, tekintélyes fiadó lehet.

A nyomok és a csapás azonban már nem frissek és világosan látszik, hogy néhány nappal előbb ballagott át itt a medve. Mindazonáltal önkénytelenül is jobban a hónunk alá szorítjuk a puskát és csendesesen, szótlánul ballagunk az ösvényen tovább.

Egy széles tisztáson alacsony fehér nyírfák között egy elhagyott folyóág aranysárga, tiszta homokja fénylik. E helyen úgy látszik csak árvízkor jár a folyócska vize és most csak egyes kavicsosfenekű tócsák kristálytiszta vize csillog a homok-zátonyok között.

Amint odaérünk a vízmederhez, a finom homokban mindenfelé a szarvas-nyomok pontozott vonalai keresztezik egymást. Egy helyen a tisztavízű kis tócsa szélén igen szépen meglátszik, ahol néhány nap előtt a ssarvastehén ivott, két első lába mélyen benyomódott a sárba, míg kis bornyának apró nyomai köröskörül rajzolódnak a nyirkos fvényben.

A patak völgy mentén továbbhaladva, egy helyen újból egész sor friss nyomra akadunk, melyek egyenesen keresztül vágják a medret és tisztán mutatják, hogy e helyen vágatva haladt keresztül egy megriasztott szarvas-csapat.

Amint figyelmesen nézegetjük a csapást, egyszerre csak ismét széles bocskornymokat fedezünk fel, melyek a szarvasokéval egy irányban vezetnek a medren keresztül. Ezek azonban már valódi bocskor-nyomok, a medvekörmök lenyomatának híre sincsen rajtuk. Világos, hogy emberek üldözték az átvágtató szarvas-csordát.

Kissé megdöbbenve nézünk össze, a nyomok egész frissek, legfeljebb ma reggelről eredhetnek. Első gondolatunk, hogy nem mandzsu vadászok üldözték-e a

szarvasokat, akikkel itt most nagyon könnyen szembe kerülhetünk? Mindössze két kísérő volt velem, az egyik egy fegyvertelen, gyáva koreai halász.

Néhány percig zavarodottan vizsgálom a környéket, nem tartva lehetetlennek, hogy a sűrűségből egyszerre csak előbukkan egy csomó fegyveres ember. Mindjárt feltűnik azonban, hogy ezúttal a koreai köztünk a legvitézebb, még mindig a nyomokat nézegeti és mosolyogva konstatálja, hogy négyen üldözték a szarvasokat.

Azután kérdés nélkül beszélni kezd a szarvascsapatról és most azt is mind elmondja, amit reggel jónak látott elhallgatni. Hajnalban, amint a halászok észrevették, hogy a szarvas-csapatban egy kis borjú is van, botokkal és szigonyokkal felfegyverkezve, rögtön üldözőbe vették őket és okvetlen el akarták fogni a kis borjút. Bár folyton a nyomában voltak a csapatnak, mégis eredménytelenül végződött a vadászatuk és amint ezen üldözésből visszatértek, jöttek csak be hozzám bejelenteni, hogy szarvasokat láttak.

A bocskor-nyomok okozta kellemetlen meglepetésünk eloszlott ugyan, de egyúttal le kellett tennünk a reményről is, hogy néhány napon belül a megzavart szarvasokkal találkozhatunk.

Tényleg úgy jött ki a sora, ez időtől fogva messze elkerülték a vidékünket a szarvasok és sohasem találkozhattunk velünk többé.

A telephez közel, a kanyargós folyómeder mentén, az embermagasságú avar közt biztos búvóhelyük volt az őzeknek. Úgy látszik teljesen megszokták az emberhangokat, a vonat dübörgését, a mozdony túlkölését és a sötét estéken gyakran egész a házunk közelében hallottuk az őzbakok rövid vakkantását.

Ez időben, ha az eső meg a szunyoghad megengedték, szívesen kijártunk a patak mellékére hajnali lesre.

Egy fűzfával és náddal benőtt homokzátony volt a kedvenc helyem, hol a lombok között pompás búvóhely kínálkozott. Előttem egyfelől a patak vizére nyílt kilátás, másfelől hosszan el lehetett látni egy elhagyott folyóág zátonyai mentén.

E száraz mederben friss fűvel benőtt foltok voltak az aranyszínű homokpadok között. A sűrűségből kijártak ide az őzek a finom friss perje-fűre legelészni.

Ritkán hagyott el a vadász-szerencse e helyen, de ha az őzek olykor távol is maradtak, szívesen időztem órák hosszáig a kedves erdei táj vad környezetében és szinte észrevétlenül repül itt el fölöttem az idő.

Egy reggel meglehetősen későn érkeztem ki a hajnali lesre. Mire elhelyezkedtem a megszokott helyen, már javában hajnalodott.

A rigók már vígan muzsikáltak, a fekete mókus víg ugrálással tornászott az ágak között. A szunyogok finom hegedű-hangon siralmas nótákat zenéltek a fülembe. A tisztáson könnyű gőzfelhőként terjengett a leszálló harmat.

Perceről-perere jobban világosodott, de egyúttal perceről-percre bizonyosabb lett, hogy a hajnali lesre már későn érkeztem.

A hajnalodás mégis csak ott tartott a csendes helyen. A természet ezen mindennap megismétlődő, isteni színjátékának, finom árnyalatokban változó, örökké érdekes képeit szüntelen megújuló gyönyörrel csodálja az ember.

Amint a környező vidék képe az eltűnő éj szinte len szürkéségéből az aranysárgában reszkető reggeli

világba varázsolódik át, olyan, mintha a vadon e rejtekébe beszűrődő napsugárral a fenséges lét örök, esodás derüje sugároznék bele az ember szíve mélyébe.

A fák koronáján áttörő napsugárral a hajnali pára szétfoszlik és millió harmateseppel csillog minden fűszál. A közeli vízparton kék harangvirágok és dús fehér margeriták között pompás sárga liliomok bólintgatnak, a zátonyokon gyönyörű iriszek gazdag kék szirmai nyúlnak fel a dús pázsitfűből, a vizenyős tócsákban nagy, sárga nyelvű tölesérvirágok hófehéren válnak ki a sziv alakú, zöld levelek sűrűjéből.

Egy gondos harkály-mama épp a reggeli vadászatra indul a három fiókájával. Kedvesen komikus látvány, amint az öreg harkály után a közeli vastag fatörzsre odaröppennek a fiatalok és elindulnak a faderék mentén felfelé.

Az öreg csacsogva vezeti őket, lassan, gondosan átvizsgálja a repedezett fakéreg minden mélyedését. A pettyeshátú, kuszafarkú, kopasznyakú apróságok csipogva, ügyetlenül kapaszkodnak utána, nagy kalapácsfejükkel szörnyű komolyan kopogtatják a fahéjat.

Amint így érdeklődve figyelem a harkály-familiát, egyszerre csak emberi hangok zaja üti meg a füleimet. Távoli lárma, heves kiabálás hallatszik az erdő mélyéből és úgy tűnik fel, mintha a hangok folyton közelebből hallatszanának.

Kissé később már azt is ki lehet venni, hogy kínaiak kiabálnak, az ő különös, éles torokhangon halatott kurjantásukat nem lehet félreismerni. Az is bizonyos, hogy valami nagyon komoly dolguk lehet, vagy üldözi őket valami, vagy ők viaskodnak valami állattal, talán a medve támadta meg őket, amelynek a fiát akarták elrabolni.

A magányos erdő csendjében elmerülő vadászra mindig különös hatással van az első emberi hang, ami váratlanul megzavarja. Önkénytelenül is összerezzen az ember és a bőre alatt valami különös hideg áramlat hullámzik át az egész testen.

Önkénytelenül is figyelmesebben tartom a fegyvert és a tisztás szélén lassan elindulok a hangok irányában.

Alig haladok néhány száz lépésnyire, mire a hangok már egész közelemben érnek és a magas gaz között egy gyorsan vágató, nagy fekete állat robog el előttem, utána egy egész esomó khinai törtet, botokkal, baltákkal, kötéllel felfegyverkezve üldözik a menekülő vadat.

Amint engem észrevesznek, néhányan abban hagyják az üldözést, hangos «Jingó-Jingó»-jen\* kiáltással odarohannak hozzám és lihegve, izgatottan mutogatnak a sűrűség felé, aztán biztatnak, hogy csak menjek velük a többi után.

Én, látván, hogy nincs semmi komoly veszedelem, előbb kérdezgetem őket, hogy vajjon mi is az oka a nagy izgatottságuknak, míg végre egyikök, khinai szavakkal tarkázott orosz nyelven, melyben a «csú» disznó szó folyton szerepel, előadja, hogy khinai kereskedők néhány száz disznót hajtottak el a vonal mentén tegnap. Amint egy robogó vonat elhaladt a sertécsorda mellett, a gépész megnyitotta a gőzszelepeket meg a gőzkürtöt, mire a nagy sistergéstől és kürtöléstől széjjel-szaladtak a disznók és a sűrűségben eltévelyedtek. Azóta folyton a disznók összefogdosásán fáradoztak és amelyik nem akarja feladni a szabadságát, kénytelenek agyonütni és úgy visszaszállítani.

\* Jingó-jen volt az én nevem a khinaiak előtt.

Nagy most az örömük, hogy épp puskát látnak nálam. Lassanként mind körém gyülekeznek és biztatnak, hogy induljunk már a nagy fekete kan után.

Egy hirnök ujságolja, hogy a patak partján a cserfák alatt megállapodott az üldözött disznó, de nagyon figyel az emberi hangokra és minden percen kész odébb vágtatni. Az embereket visszatartom és a hirnökkel elindulok a jelzett hely felé. Egy tölgyfa tövében két első lábára támaszkodva, magasra tartott orral szimatol a nagy kan. Bozontos sertéje a nyakán égnek áll, a szája meg az agyara tajtéktól fehérlik. Ha egyedül találkoztam volna itt vele, bizony semmi kétségem sem lett volna, hogy nem igazi vadkan. Már nem lehetünk tőle tovább harminc lépésnél és még mindig nyugodtan szimatol, nagyon szépen odalehet célozni a füle tövére.

A lövésre óriási lármával törnek elő a khinaiak, a disznó csendesen oldalt hemperődzik és a lábaival vergődve kapálja az avart. Szörnyű élvezettel vetik rá magukat a vonagló állatra, az orrára vékony zsineget hurkolnak, a lábait összekötözik és annál fogva egy hosszú dorongra akasztva, két vaskos fickó a vállára emeli. Nagy láрма és kurjongatás közt indul meg a diadalmenet a munkástelep felé.

Még néhány elszabadult sertést sikerült levadásznom e reggel, amivel szörnyű virágos kedvre hangoltam a khinaikat, de a vadászszenvedélyem is teljesen ki lett elégítve; bár hajnalban özlesre indultam el, a fáradságom nem veszett kárba, mert mégis terítékre került néhány megvadult disznó.

Az erdőben egyedül való bolyongásaimnak azonban nemsokára végét kellett szakítanom. A kozák őrség útján arról értesültünk, hogy a rengetegben kanyargó magányos gyalogutakon mégis csak megfordulnak néha

emberek, még pedig nemcsak a szelid indulatú munkások vagy vadászok, hanem az igazi professzionátus, fegyveres khinai útonállók, akikkel bizony nem kellesz dolog a véletlen találkozás.

Egy verőfényes délelőtt a *Shitó-héce* folyócska partján jártam a vasútvonal közelében. A víz jól meg volt áradva és a sebesen futó zavaros vízben koreai halászok horgásztak. Forró nyári délelőtt volt és mindenféle csendesség.

Egyszerre csak a túlparti erdő felől hangzó puska-lövések kötötték le a figyelmemet. Előbb nagy kaliberű vadászfegyverek dörrenése hallatszott, amit a Mauser-puska gyors tüzének ropogása követett. Egy-két perc lefolyása alatt több mint húsz lövést lehetett volna megszámolni és a lövöldözés mindössze néhány kilométerről hallatszott.

Később ismét mély csend lett és emberi hangot, bárhogyan figyeltem is, nem voltam képes felfedezni. Bár feltűnő dolog volt ez a gyors lövöldözés, mindössze csak arra gondoltam, hogy a kozák vasúti őrség talán valahol célba lövöldöz, vagy valami nagy vadat kerített véletlenül közre és egy negyedóra multával már csaknem egészen el is felejtettem a dolgot.

Amint a víz partján lassan hazafelé tartok, egyszerre a túloldalon egy kozák törtet ki a sűrűségből és úgy ruhástól egyenesen nekivág a víznek épp ahol a legszélesebb.

A meder közepében hónaljáig ér a víz, a puskáját magasra tartja és amint engem meglát, egyenesen felém vesz irányt.

Mikor kiér a vízből, akkor látom, hogy az arca halotthalavány, a hideg fürdőtől meg az izgatottságtól reszket, lihegve, akadozva lélezkzik és ruhájáról csak úgy

csurog a víz. Alig tudom megérteni, amint kérdezi, hogy nem láttam-e a pajtását a vízen keresztül jönni? Aztán leül egy kidőlt fatörzsre és bizony sokáig tart, míg annyira magához tér, hogy lélekzethez jutva, beszédhez foghat.

Elmeséli aztán, hogy egy társával az erdőbe indult vadászgatni, miközben egy csapat fegyveres khinaival kerültek szemtől szembe.

A khíniaiak amint észrevették, hogy a kozákok csak ketten vannak, rögtön lövöldözni kezdtek rájuk. Ők a fák mögé bújva, a Mauser-fegyverből gyors tüzellel feleltek és egyúttal időnként hátrálva, a patak partját igyekeztek elérni. Vagy öt khinait sikerült már leteríteniök, mire a támadók abbahagyták az üldözést.

A hátrálás közben elszakadt a pajtásától a kozák is és most nem tudja, hogy vajjon meg tudott-e menekülni?

Gyorsan hadarva beszélt el ezt a rablói történetét, aztán amint kissé kipihente magát, felugrott és elsietett a közeli őrtanyára.

Sokáig kísérttem a szemecimmal az izgatottan rohánzó, ijedt embert, akinek néhány perc előtt még a halállal volt számadása és igazán beláttam, hogy az erdőn való vadászgatás közben könnyen az üldözött vad szerepére kerülhet az ember.

Az esős időszak folyamán, a vasútvonal különböző pontjain egy csendes, de kegyetlen ellenség fészkelte be magát, nagyban szedte az áldozatait és a szegény nyomorult khinai munkásnépet valósággal megtizedelte.

Az erdős vidék menti khinai munkástelepeken kiütött a tifuszjárvány.

A különös babonáktól üldözött khinai nem veszi be az európai által felajánlott orvosszert, diétát nem képes

betartani és a kórháztól meg valósággal irtózik és inkább kész elpusztulni, minthogy előítéleteivel szakítson.

Ez időtájt a vonal oly részén, hol a járvány erősen dühöngött, gyakran láttam oly munkás-kunyhót, melyben, harminc-negyven sárga, vézna, félholt, félmeztelen kínai fetrengett, anélkül, hogy valakinek panaszkodtak volna.

Az orvos előtt formálisan titkolták a betegségüket és a halottaikat éjnek idején titokban, maguk temették el. A vasút mentén gyakran találkoztam sárga, beesett arcú, vánszorgó betegekkel, akik a járvány fészkeiből menekültek el a halál csíráival megrakodva, más vidékek felé. Ezek nagyrészt az útszélen pusztultak el nyomorultul, segítség nélkül.

A vasútmenti bozótban, vagy az elhagyott kunyhókban a vasuti munkások gyakran találtak feloszlásban lévő holttesteket és rendszeren ott földelték el a névtelen halottat, ahol ráakadtak, mintha csak valami elhullott, nyomorult állat lett volna. Azon munkásaink, akik a velünk való régibb érintkezés folytán már teljes bizalommal voltak hozzánk betegség esetében, rögtön elfogadták az orvosi segítséget és teljesen meg voltak kímélve a rettenetes járvány pusztításaitól.

Július hó vége felé a reám bízott munkákat már befejeztem és újból érdeklődni kezdtem a — nagy kanyarulat-beli építkezések iránt, melyeket úgy tudtam, hogy augusztus hó folyamán kellend majd megkezdeni.

Közben az erdei telepemet is eladtam az építészeti vezetőségnek és beköltöztem *Shilo-héce* állomásra, ahol a hó végéig a különféle leszámolásokkal voltam elfoglalva.

Egész július folyamán majdnem szünet nélkül szakadt az eső, a közlekedés az ideiglenes pálya mentén

mindenfélé akadályokkal és balesetekkel küzködve, teljesen rendszer nélkül folyt, az építkezések majdnem az egész hónap folyamán szüneteltek.

Július hó utolsó napján, egy borongós délután, az építésvezető mérnökkel drezinán indultunk el a nagy kanyarulathoz, hogy az ott megkezdődő építkezésekre vonatkozólag a helyszínén külféle részleteket megbeszélhessünk.

A télutója óta először láttam viszont az érdekes helyet és az akkor még hótól fehérlő téli táj helyén, ama sűrű erdővel benőtt zöld hegyoldalakat mégis oly jó ismerősöknek találtam. A természetnek ez üde színváltásán kívül a félév folyamán alig történt itt valami változás. A völgykatlan bejáratánál azonban mégis látszott némi új építkezés, hol, amint később megtudtam, egy új lépcsős pályát kezdtek bevágni a hegyoldalba, mely a nagy kanyarulat kizárásával, rövid összeköttetést fog létesíteni az ideiglenes vasút és a magas lejtőn futó fővonal között.

Mindebből első pillanatra az látszott kitünni, hogy az építésvezetőség a nagy kanyarulatbeli munkák kivitelét most már nem tartja valami nagyon sietősnek. Aztán arról is értesültem, hogy az idevonatkozó tervek újból változtatásoknak lesznek alávetve és ezek folytán egyelőre sem munkaprogramról, sem árak megállapításáról és semmiféle egyezségről szó sem lehet.

Ezen tökéletes program-változást az utolsó napig leplezték előttem, de most, amint a dolgok állását világosan láthattam, siettem kijelenteni, hogy a munkákra tovább nem várok, és inkább a vasút egy más szakaszán felajánlott alagút építését fogom elfogadni, mely építéshez azonnal hozzá is kezdhetek.

Ezzel együtt végbúcsút kellett intenem az erdőlombos, bazaltszirtes gyönyörű völgynek, melynek érdekes építkezéseiről már hónapok óta gondolkoztam, és amelyekről oly igazán nehezenre esett lemondanom.

A *Lao-je-ling* hágó erdős lejtőinek gyönyörű vidékén eltöltött félesztendőnek ez volt az utolsó napja.

Bár a legprimitivusabb életmód mellett sok bajjal és kellemetlenségekkel küzködve éltem e tájon: az itt elmúlt, érdekes idők emlékeire mindig szívesen gondolok vissza.

Amint az építésvezető mérnökkel az ügyek állását ily módon véglegesen tisztába hoztuk, én az ideiglenes pálya közeli megállójánál leszálltam a drezináról. A mérnök az embereivel valamely távolabb eső állomásra igyekezett, én meg a kis erdei megállónál a legközelebbi vonatot szándékoztam bevárni, hogy vele visszautazzam *Shito-héce* állomásra.

Az idő már estére hajlott, a felhők eloszlottak és hűvös, nyirkos légáramlat húzódott keresztül az erdőn.

Soká sétáltam az állomás mentén fel és alá és mivel ez időben a vonatkézések napirenden voltak, hát fel sem tűnt, hogy bár már javában sötétedett, még híre sem volt a vonatomnak. Egyszerre azonban azt vettem észre, hogy az állomáselőljáró becsukja az ajtaját, hallok, hogy bekapcsolja a vámsorompókat, aztán bent lesrófolja a lámpát, mintha már mára minden dolgát elvégezte volna.

Az állomáson ácsorgó kozákok és néhány orosz munkás szintén eltávoznak, az egyetlen kínai váltóór is bekullog a földkunyhójába és egyszerre néptelen lesz az állomás környéke.

Egy közeli földkunyhóból, a homályos ablakon át,

világosság szűrődik keresztül. Benyitok, hogy talán majd megtudom a nagy csendesség okát.

Füstölő olajmécs mellett, egy vízzel telt üveggömb fényénél bozontos szakállú vén kozák a csizmáját foltozza.

A háttérben, a lócákon, bundába csavargózott alakok hevernek, amiből mindjárt meglátom, hogy a kozák őrtanyán volnék.

A csizmafoltozó elmondja aztán, hogy valahol jó messze, a vonat egy kocsija kisiklott és míg a megsérült kocsit újból rendbe hozzák, az egész vonat ott vesztegel a nyílt pályán. Így aztán nem lehet számítani arra, hogy a vonat éjjél előtt itt lehessen.

Aztán biztat a kozák, hogy van még egy üres lóca a kunyhóban, bunda is van rajta, heveredjem le rá, éjjélig még alhatom egy jó sort.

Nagyon nehéz volt a levegő a földkunyhóban és még a fáradság sem igen vett erőt rajtam, hát inkább valami más megoldásra gondoltam. Megköszönve a kozáknak a felajánlott szállást, odébb állottam.

Aztán valami kellemes kvártély felől kezdtem gondolkozni.

Bár nem ismertem az állomásfőnököt, mégis megkísérlettem fölébresztteni. Sokáig kopogtattam az ajtaján, míg életjelt adott magáról, de nem nyitotta ki az ajtót, csak mérgesen káromkodott, hogy miért nem hagyják őt békességben aludni. Erre aztán nem volt mit tennem, mint odébb állani.

Néhány órai fel és alá való sétálgatás után már egész elfáradtam. Egy félig készen levő faépületben kezdtem keresgélni, valami széltől védett helyiség után. Egy sarokban egész halom friss gyaluforgács volt összehalmozva, amiből ágyat vettem magamnak, rövid deszkadarabokból párnát állítottam össze,

aztán a gummiköppenyt úgy alkalmaztam, hogy a fejem alá is jusson és egy kissé be is takarózhassam vele. Aztán mintha csak pelyhelyágyon, lágy párnák közt pihentem volna, hamarosan mélyen elaludtam.

Éjfél már rég elmúlt, midőn a közelgő vonat túlkönlése felvert az álmomból. A félhomályban botorkálva, elértem a sineket. Egy hosszú tehervonat legvégén világított az egyetlen személykocsi. A kisiklásnál a vonat második személy-kocsija úgy megsérült, hogy ott kellett hagyni egy állomáson és a vonat összes utasai ebben az egy kocsiiban zsúfolódtak össze.

Mindössze 18 személynek volt benne hely, míg én már talán a harmincadik lehettem.

A rendes helyeken kívül, a fapadok alja meg a málhapolcok, mind el voltak foglalva alvókkal. A vagon két végén egy-egy gyertyaszál világított és a rezgő halvány fényénél csodálatos képet nyújtott a különféle, mélyen alvó emberek összevisszasága.

A kocsi egyik végén a két szemben levő ülés köze ki volt rakva kofferekkel, felöltőkkel, plédekkel és egy terjedelmes ágyvá volt alakítva.

E széles tábori ágyon hat alak hevert, teljesen felöltözve. Legbelől két sötétruhás fiatal hölgy, mellettük egy lovaskapitány, sarkantyús csizmával, arany gombos kabátban, aztán egy szürkeruhás szép szőke asszony következett, aki mellett még két lakescizmás, zöldhajtókás fiatal határőrtiszt feküdt. Közvetlenül egymás mellett hat mélyen alvó, fáradt alak.

Amint a gyetyafény ráesett az arcukra, olyanformán tűnt elő, mintha mind csupa viaszfigurák volnának. Az arcuk vonása fájdalmas szomorú volt, mintha álmukban nagyon szenvednének, vagy mintha valamenyenien meg volnának halva.

A kocsi közepén a fapadon két munkásasszony hevert, a pad alatt, hol fiatal lányok, apró, csizmás, ködmönös gyerekek feküdtek, a fejek és lábak összevisszasága látszott.

A kocsi túlsó végén málha-halmok között kócos, boglyas parasztok és katonák voltak szorosan összezúfolva és félig ülve, félig fekvé hortyogtak, szuszogtak, sóhajtoztak.

A kocsiszolga egy málharakáson nekem is helyet szorít, ahol békén meghúzódok.

A közelemben két szegény munkásasszonynak bizony nagyon nyugtalan az éjszakája.

Mindketten csecsemő gyermekkel bibelődnek, az apróság pedig sírva, sivalkodva gyötri a szegény elcsigázott édes anyját.

Az egyik asszony szóke, egészséges, gömbölyű, olyan mint egy formás, fiatal tehén, a másik sápadt, vézna, beesett mellű, cigányos arcú, villogó szemű teremtés. A piszkos kendőbe pólyázott gyermekét az ölben tartja és türelmetlenül csitítgatja, a kezében égő cigarettet szorongat, csak úgy lopva szippant egyet-egyet és a füstöt a pad alá fújja.

A kövér végre megunja a csitítgatást és odasúgja a másiknak: Rakjuk tisztába őket. Hozzá is fognak menten a pólyásbabák átpakolásához. Erre aztán hamarosan megcsendesednek a nyomorult porontyok.

A tiszta pólyára szoptatás következik. A szóke asszony dús keblét mohón harapdálja az éhes gyerek, apró kövér újjait a fehér húsba mélyesztgeti és elégedetten nyöszörög.

Ehhez jó volt az Isten, bőségesen juttatott neki a csecsemőt megillető földi javakból.

A másik a sovány, amint a pólyázással elkészült,

szintén kibontogatta a ruhája elejét és onnan valahonnan kihúzott egy kis tejes-palackot. A palackon gummiszopóka volt és az anya sovány keblén melegegett meg a tej benne. Ennek a másik porontynak már kevesebb jutott ki a jóból. A tejhez, a palackhoz, a gummiszopókához az édes anyja csak a keblének a melegét adta hozzá. Bár ez a csöppség épp oly mohón szívja magába a palack tartalmát, mintha azt a tejet az Úristen egyenesen neki teremtette volna.

Végre elszunnyadtak a szegény szoptatós asszonyok is, és én tán csak egyedül maradok még ébren.

A vonat völgynek halad és sebesen zakatolva gördül lefelé. Némán bámulok ki a holdfényes éjszakába. Az őserdő fáit mint rohanó óriások surrannak el mellettünk, toronymagas gránitormok, régi sziklavárak benyomásait keltik. A mozdony gomolygó gőze mint valami ezüstös felhő, csendesen úszik feléjük. Künn a ragyogó hold arany fényében úszó gyönyörű természet látszik, itt bent meg egy halom elkínzott, elgyötört, szunnyadó ember.

A gyorsan változó holdfényes tájképpel, mintha életemnek elmúlt tarka fázisait látnám újból elvonulni a szemeim előtt, a sikerek és csalódások, fény és árnyképeinek egymást követő változásai lebbennek el újra előttem és az elmaradó mozdonyfüsttel szelíd harmóniában ezüstös felhővé gomolyodnak össze.

Amint az állomásra érünk, kingrom a kocsiból és a lakásomra sietek. A vendéglőben mélyen alszik mindenki. A folyosó ajtaja nyitva van, a szobám kulcsa a zsebemben.

Amint kinyitottam az ajtót, belépek és az asztalon a gyujtót keresem, valami nagy sötét tömeg ugrik felém, lever a lábamról és a nyitott ajtón át kirohan

a ház udvarára. Kábult fejjel egy pillanatig azon töprenkedem, hogy vajjon gonosz szellemek űznek-e velem incselkedő játékot, hogy minden olyan zavaros és visszás?

Amint meggyújtom a gyertyát és az ágy mellé lépek, aztán hamarosan megértem a dolgot. A vendéglős nagy fekete kutyája a távollétemben meleg vackot formált magának az ágyam közepén. Amint megjöttem, talán sejtette, hogy a nagy uraságnak bot lehet a vége, rémülten rohant ki a hűvös éjszakába.

Ledobtam az ágyterítőt, megforgattam az ágyneműt és az elgyötört fáradt ember kábultságával lefeküdtem oda, ahonnan a kutyát kizavartam.



Út és Monasztárosok.

YASHID A SZUNGARIN KERESZTÜL HARBINNÁL.



## TIZENKETTEDIK FEJEZET.

### Alagútépítés a Cseng-lung-ce hágó alatt.

A CSENG-LUNG-CE hágón 1901. év szeptember havában átvezető nagyobb alagút építésének átvételére kaptam megbizatást. A *Tai-ma-kou* nevű vasútállomástól mintegy öt kilométerre, a már egy év óta forgalomban levő lépcsős pálya közelében, vulkánikus alakulatokból álló gyönyörű, erdős vidéken telepedtem meg és azonnal hozzáfogtam az új, érdekes munkák előkészítéséhez.

Az építésvezetőség előbb házilag szándékozott e munkákat elvégezni és a megkezdett alagút közelében már egész nagy telep épült, állandó lakóházak, munkáslakások, gépszinek, raktárak, kozák őrtanya állottak már készen.

Amint az istolyfúrást megkezdték, főleg a munka berendezése és az irányok kitűzése körül többféle nehézségek merültek föl és épp ezen körülményeknek köszönhettem aztán, hogy az építés további vezetésére, mint önálló vállalkozó, én kaptam megbizatást.

A munka különféle technikai nehézségei csak mint megannyi érdekes műszaki feladatnak rendesen megoldható problémái tűntek fel előttem, de a kivitelnek egyéb részletei már engem is csaknem ugyanazon nehézségekkel állítottak szembe, amelyektől az építésvezetőség a munka elején megriadt.

A legfőbb gondot a munkáskérdés helyes megoldása okozta, mert tényleg semmiféle munkára nem volt olyan emberem, aki némileg képzett és megbízható lett volna.

Az istolyfúrás és szellőztetés céljaira gőzre járó légsűrítő-gépek voltak alkalmazva és a hegy belsejében a sűrített levegőre hajtott fúrógépek sorozata volt folytonos működésben. Ezenkívül a sziklarobbantások kü-



Az alagút fölötti hegytető látképe.

lőnféle módozatai, a munkapályák építése, az anyagszállítás problémái mind praktikus munkavezetőket és szakértő munkásokat kívántak.

Bár mindjárt a munka elején néhány száz ember állott rendelkezésemre, ezek között egy sem találkozott, aki e dolgok valamely szakában tökéletesen jártas lett volna és a legnagyobb részük még sohasem vett részt alagútépítő munkálatokban.

A helyes berendezkedés főnehézségeit azonban a

háború után beállott provizorikus és bizonytalan állapotok okozták.

Ez időben az építésvezetőségtől a vállalkozók semmiféle írott szerződést nem kaptak, hanem csak hónapról-hónapra eszközölt leszámolások mellett lehetett átvenni a munkát.

A szigorúan körülírt szerződésekben a napról-napra beállható zavarok, a háború, epidémia, rablótámadások, a vállalkozók a munka megzavarásáért, a berendezési anyagokért és szerszámokért tetemes kárpótlási összegeket kötöttek volna ki; míg az építésvezetőség jól tudta, hogy Mandzsúországnak elhagyott tájain a «force-majeur»-nek legkülönbözőbb eseteit még mesterségesen is könnyű előidézni, tehát más módot választott a megoldásra:

Az összes szerszámszükségletet, gépeket, építési anyagot, dinamitot, cementet utólagos leszámolás mellett a vállalkozó rendelkezésére bocsátotta, azonkívül az építés közben szükséges pénzt havonként a teljesített munka egységárai szerint, teljes összegben folyósította, aztán minden nagyobb munkához egy megbízható vállalkozót állított, aki a kialakult egységárok mellett, teljhatalmúlag intézkedett az építés kivitelének részletei fölött. Így készültek a mandzsúriai vasút összes hídjai, állomásépületei, sziklabevágásai és alagutai.

Ily viszonyok mellett szerszám, építési anyag vagy pénzhiány miatt, a legelső évet kivéve, — mikor még a szállítás nehézségeivel küzdöttünk — a mandzsúriai vasút építésein sohasem volt semmiféle fennakadás.

A munkáskérdés körül azonban már egész máskép álltak a dolgok.

Egyszerű khinai földmunkás, vagy orosz napszamos mindenkor elegendő mennyiségben volt kapható,

de már elsőrendű munkavezető, gépész, vagy valami speciális kőmunkás alig találkozott a vidéken. Mivel a mi megbízatásunk hónapról-hónapra szólott és sohasem tudhattuk, hogy valami váratlan zavaró körülménynél fogva mikor fog egyszerre megszűnni a dolog, azt még csak meg sem kísérelhettük, hogy valami távol vidékről, sőt talán Európából hozassunk speciális munkásokat és semmi egyéb választani valónk nem maradt, mint az építés kivitelének módozatait úgy választani meg, hogy a kéznél levő legprimitívusabb munkaerővel is felmutathassunk valami eredményt.

Mikor a *Tai-ma-kou* melletti alagútnál a munkálatok újból való berendezését megkezdtem és az új telepen lehetőleg kényelmesen berendezkedtem, a szerző-, gép-, anyagszükséglet és a pénz kérdése is mind a lehető legegyszerűbben volt megoldva, már minden eszközt a kezemben éreztem volna, ami egy nagyszabású építkezés sikeres megoldásához szükséges, ha arról van tiszta fogalmam, hogy honnan szedem össze a szükséges munkaerőt?

Az első berendezkedés sokféle gondjai közt gyakran eszembe jutott, hogy mily másképp volna otthon ily építkezés berendezése.

Sokszor elgondoltam, hogy ha valamely elképzelhetetlen véletlen folytán hazámban épp én lennék megbízva egy nagyszabású alagút megépítésével, a legnagyobb nehézségeim mindenesetre az árak, a pénz és a terminus körül merülnének fel, míg a kivitel minden részletére, tehát arra, amire itt egy emberem sincsen, otthon formálisan megostromolnának az ajánlkozók. Azonnal alvállalkozók jönnének, kik az egész munkát vagy annak egyes részleteit készek volnának átvenni, majd különféle specialisták jelentkeznének a kitézések-



Öt év Mondszaországban.

RHINI VASUTÉPÍTŐ MUNKÁSOK.



hez, a sziklafúráshoz, az ácsolatokhoz, a falazáshoz stb. Aztán rajzolók, írnokok, felvigyázók adnák a kilincset egymásnak. A posta, a telegráf, a telefon hozná az ajánlatokat szerszámok, gépek, építési anyag előnyös beszerzéséről, sőt biztosító társaságok, orvos és ügyvéd is felajánlanák szolgálataikat és amint e százféle ajánlkozóval az alkudozásokat befejezném és magamra ma-



Az alagútépítés kezdetén.

radva újból elővenném az építési szerződésemet, ismételve elolvasnám annak szörnyű szigorú paragrafusait, lehetetlen olcsó árait, határidő és kártérítési kikötéseit, okvetetlenül hátborzongva csak arra kellene gondolnom, hogy miből fogom kielégíteni azt a nagy hadsereget, amely a munka kivitelét a kezébe veendi?

Mindezt sokszor elgondolva, végre is a nehézségek, amelyek előtt a mandzsuföldi alagút építésének meg-

kezdésekor állottam, szinte egyszerű, érdekes feladatoknak tündek fel előttem, amelynek kiviteléhez annyival nagyobb érdeklődéssel fogtam hozzá, mert a saját műszaki tudásom igazi próbaköveit láttam bennük.

A kellő számú speciális munkaerő kiválasztása és begyakorlása volt a legelső fontos feladat.

Az orosz szabadságolt katonaság soraiból bőven jelentkeztek erőteljes, munkabíró fiatal legények, kik közül kiválogattam a céljaimra alkalmas egyéneket, akik bár eleinte semmiféle mesterséghez sem értettek, lassanként megtanulták a sziklafúrást, a robbantásokat, az ácszatokat és állványok felállítását és a kőműves-munkát. A munkások betanítása közben kiismerve az egyszerű embereket, határozottan állíthatom, hogy náluk engedelmesebb, ragaszkodóbb és tisztességtudóbb munkással sohasem volt dolgom, akik a megfelelő bánásmód mellett minden képzelhető irányban nevelhetők voltak és határozott hajlandóságot mutattak az emelkedésre.

Sokszor eszembe jutott, hogy mennyi bűn terheli az óriás orosz birodalom erkölcsi vezetőit, akiknek végnélküli indolenciája és határozott rosszakarata alakítja át e minden fejlődésre alkalmas, egészséges fajt a szellemi és erkölcsi elmaradottságban tepsedő, nyomorult muzsikká.

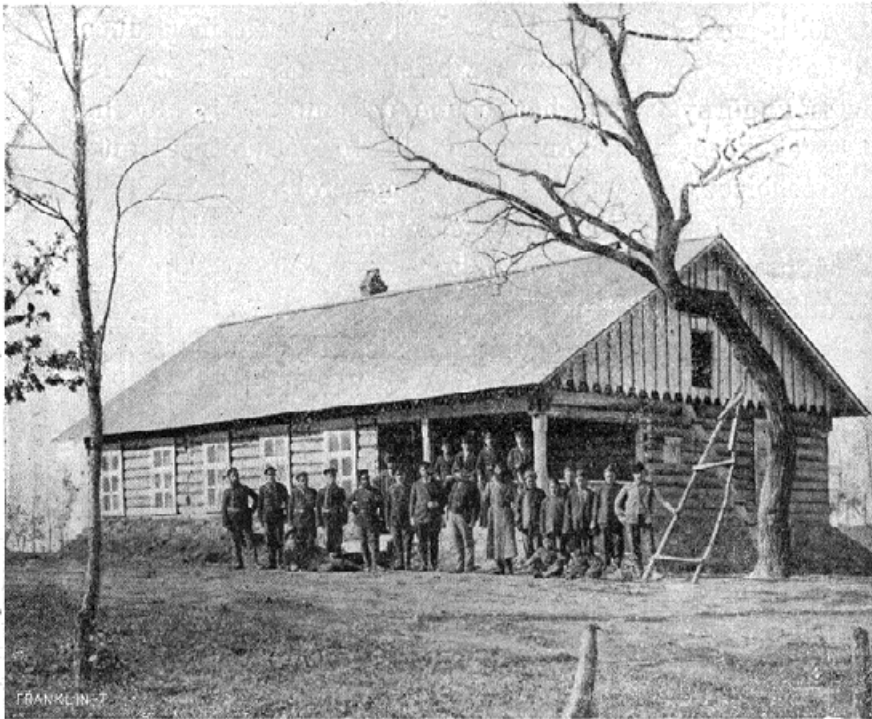
A munkások betanítása közben a khínaiakkal is jelentékeny eredményt lehetett elérni, bár sok fáradtság és türelem kellett hozzá, míg valamely előttük új dologba belefogtak, míg a földalatti sziklafúrást és az éjjeli munkákat megszokták, de a rájuk fordított fáradtság sohasem maradt eredménytelen.

A khínai igénytelenebb ember lévén, mint az orosz, tetemesen olcsóbb bérért dolgozott és így a khínai

munkaerőnek mind nagyobb arányban való alkalmazása az anyagi siker biztosítékául szolgált.

Az építésnek technikailag egyik legérdekesebb része a földalatti iránykitűzések feladata volt.

A pálya az alagútban eltért az egyenes iránytól és különféle kanyarulatok szerint haladt a hegy belsejé-



A lakásom.

ben. Miután az alagútfúrás a hegynek két ellenkező oldalán kezdődött, az így megindult munkálatoknak az alagút közepében kellett találkozniuk.

A földalatti iránykitűzéseket a szabadban a hegy tetején át vezetett mérések előzték meg és e számítások adatai szolgáltatták a hegy belsejében folytatott kitűzések alapját.

E föld alatt végzett mérnöki munkáknak a legfőbb akadálya, hogy minden mérést lámpánál kell eszközölni. Az alagútban azonban főleg a robbantások után a levegő rendszeren annyira füstös, hogy gyakran néhány méternyiről már eltűnik a lámpa fénye. A világításra szolgáló olajmécsek füstje, a robbantószerkezetek gázai nyomasztó, sőt ájulást okozó, nehéz légkörrel töltik meg az istolyt. Az istoly rendszeren még dúcokkal és gerendázattal van kibélelve és oly alacsony, hogy csak görnyedve járhat benne az ember. Ily körülmények között a néhány óráig eltartó iránykitűzés művelete bizony elég fáradságos és megerőltető dolog.

Az istoly iránykitűzését mindig éjjel kellett végeznem, amikor az anyagszállítás szünetelt és zavartalanul állíthattam fel a műszereket.

Mindjárt az alagútépítés megkezdésekor az a szerencse ért, hogy a távol hazából felkeresett SZENTGÁLI ANTAL mérnök barátom, aki azután egy időre megosztotta velem a nehéz és felelősségterhes feladat fáradalmait.

Sok, hosszú órát töltöttünk együtt a kitűzések közben a füstös istolyban, számíttatva, méregetve, a teodolit távcsövén át vizsgálódva vagy a finom nagyítókon leolvasásokat eszközölve.

Akkor Ázsiának ez elhagyott vidékén éjszakákon át a föld gyomrában görnyedő két magyart semmi más dolog sem érdekelt, csak az elvállalt, érdekes feladatnak tökéletes megoldása.

Később, midőn a jelentékeny hosszúságú alagút-irány istolyai teljes pontossággal összetalálkoztak, a mandzsuriai vasutak mérnöke részéről nem csekélyfokú volt az elismerés a magyarok sikerült munkája iránt. Az egész őszi és téli folyamán szakadatlanul folyt az alag-

útban a dolog. Közben a vasút mentén egy-két *hun-huz* támadáson kívül alig történt valami feljegyzésre méltó esemény, ami az építkezés rendes menetét megzavarta volna.

Egy alkalommal a vadászokat riasztották meg a fegyveres rablók és alaposan elvették a kedvöket az erdőben való kalandozástól.



A népségem.

A *tai-ma-koú-i* állomás hivatalnokai közül öten lovon indultak el egy távolabb eső erdős tájra vaddisznó-vadászatra. Valamennyien jóféle golyós fegyverrel voltak felszerelve és reménykedve várták a kinyomozott vaddisznócsorda megjelenését, mikor egy keskeny ereszkedőn lefelé haladva, a túloldali hegylejtőről egyszerre egész golyózápor zúdult rájuk. Nagynehezen tudtak

csak visszafordulni, miközben egyik ló halálosan megsebesülve esett el a lovasával együtt.

A vadász később a sűrűség védelme alatt szintén megmenekült ugyan, de a vadászkirándulásoktól minden időre elvesztette a kedvét. Több hasonló eset után a Mandzsuria erdeiben folytatott vadászatok sikere mindig főleg attól függött, hogy a kirándulás alatt a *hun-huz*-ok nem ejtettek-e el egy-egy vadászt.

A vadászkalandoknál sokkal komolyabb esemény volt az a rablótámadás, amit a telepünettől mintegy ötven kilométerre eső kis állomás ellen intéztek a fegyveres khinaiak.

Valószínűleg a háború után elszéledt khinai katonaság csapataiból verődött össze néhány száz felfegyverzett ember és éjnek idején megtámadva az állomást, fosztogatni, rabolni és gyilkolni kezdett. A helyőrségen mindössze húsz kozák volt; akik elsáncolt helyeikről biztosan löve, elég jól védték a telepet és több mint ötven rablót terítettek le. A támadók azonban így is tetemes zsákmánnyal vonultak vissza és számos orosz meg khinai munkás esett az éjjeli támadás áldozatául.

Ez időben a mi kozákjaink is folyton szigorú őrzőjásokat tartottak az egész környéken. Felösleges bajtársaikat a kevésbé exponált állomásokra küldték és a legelszántabb legények maradtak meg a különálló magányos őrségeken.

Az alagútnál 16 lovas kozák teljesített szolgálatot, kik a telep körül elsáncolt erődöket építették és szisztematikus védelmi tervet eszeltek ki az esetleges támadás visszaverésére. A védősáncok legbiztosabb pontján egy szalmacsóvával befont magas pózna volt felállítva, ami arra szolgált, hogy veszély idején éjjel, a meggyújtott



Új ér Mondzsországon.

A MUNKÁSAIN.



csóva fellobbanó tüze jelezze a menekülőknak a helyet, ahol biztonságban meghúzódhatnak.

Közben a kozákok vígan éltek és az aránylag nem nehéz szolgálat mellett sohasem fogytak ki a mulatozásból. Egy részük a könnyen beállható veszélyek mellett szenvedéllyel hódolt a vadászat élvezetének és az elejtett vaddisznó húsát, vagy a medve és a farkas bőrét értékesítve, elegendő keresethez is jutottak. Legnagyobb részük azonban heveréssel vagy vendégeskedéssel töltötte a szabad idejét.

A kozáknak különben sem sok kell ahhoz, hogy jó kedve kerekedjék. Néhány palack vodka és némi kis elemózsia könnyen virágos hangulatba varázsolja őket.

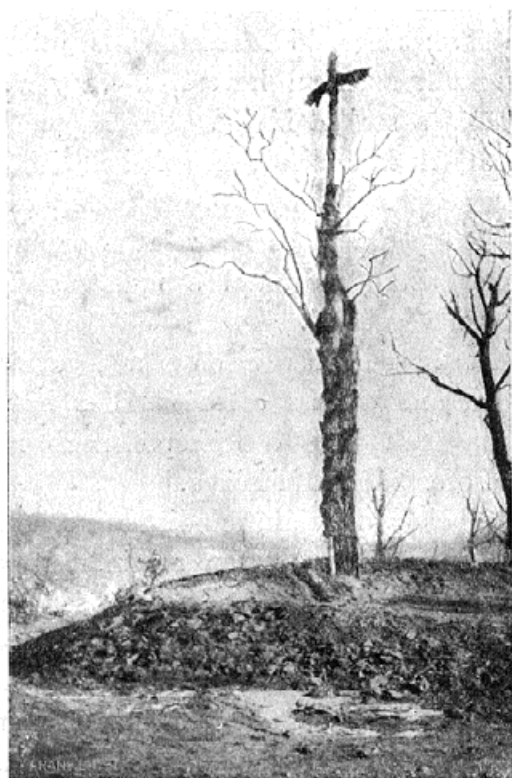
Ilyenkor aztán megindul a mulatság, nótázás és tánc végtelen végnélkül.

Egy-két harmonikás belefog a legcifrább *kamarinszkája*-ba, ami a friss csárdásunkhoz hasonló tánc, de ki-ki magának járja a legképtelenebb mozdulatok változatos sorozatából kicifrázva.

Eleinte bokázva járják, mindjobban sebesedő ütemben, majd guggon ülve, aztán megint felegyenesedve, pergetyű módjára, hihetetlen gyorsan sarkon forogva, végre vízszintesen, úgy, hogy a táncolóknak csak a lába hegye meg a két könyöke érinti a földet, közben folyton gyors ütemben mozogva folyik a tüzes *kamarinszkája*. A harmonikás erősen izzadva, szünet nélkül fújtatja a hangszerét, a publikum pedig hangos kiabálással és lábdobogással kíséri a zajos mulatságot.

Ha a kozák legénységnek kevés volt a dolga, a tiszték valósággal halálra unatkoztak. Legtöbben a kártyában kerestek szórakozást és tisztí körökben a leghazárdabb játékok voltak napirenden, nagy részük pedig a csendes ivás lélekölő élvezeteiben volt elmerülve. Sokszor

csodálkozva láttam, hogy a különben intelligens és művelt emberek életét mennyire feldúlja a szisztematikus semmittevés és a legyőzhetetlen unalom, aminek gyilkos hatalmából az, aki az önfegyelmzéshez nem szoktatta magát, képtelen kiszabadulni.

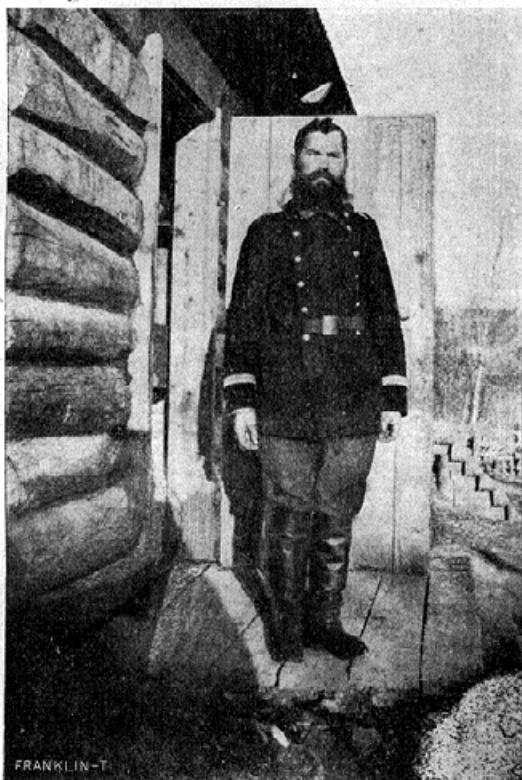


A kozákok földsánca.

Voltak a kozák tiszteknek élvezetesebb mulatságaik is, midőn a nagyobb állomásokon feleségestől gyűltek össze és színelőadás és tánc kíséretében varázsoltak egy kis európai hangulatot Ázsia e vad tájaira, de viszont azt is elmondhatom, hogy a legszilajabb mulat-

ságot, amit valaha láttam, a kozák tisztek társaságában volt alkalmam átélni egy kozák ezred védszentjének ünnepségén.]

November havában egy napon a vasút mellett eloszlott őrségnek tisztjei és legénysége *Tai-ma-kou* állo-



A kozák őrmester.

máson jöttek össze ünnepelni. A pópa az ezred védőjéhez a szabadban felállított oltár előtt imát mondott. Az ezredes beszéddel üdvözölte a legénységet, az énekesek mélyhangú kara kísérte a ceremóniát és végül mindenki térdenállva imádkozott a cárért.

A szertartás után a fenyőlombokkal feldíszített kaszárnyában áldomásra gyűltek össze az ezred tisztjei és vendégei.

Künn már a kora tél hideg szele süvített végig Mandzsrország pusztá tájain, a kaszárnya nagy, tágas helyiségében vígan izzottak a hatalmas kályhák. A tiszteknek és a vendégeknek hosszú asztalok voltak felterítve. Egy külön asztalnál pedig a legöregebb tizenkét altiszt foglalt helyet.

Az asztalfőn a pópa ült, talpig fekete selyemben, violaszín övvel a derekán és óriási ezüst keresztrel a mellén. Hatalmas athléta alak volt a pópa, amellelte ülő szomszédai csak apró törpe emberkének tunktek fel hozzáképest.

Az ezredes meg a többi tiszték a vendégekkel tarkázva foglalták el az asztal többi részén fenntartott helyeket.

Legérdekesebb képet mégis az altisztek asztala nyújtotta. A vad harci idők tipikus alakjainak egész gyűjteménye volt itt együtt és köztük egy sem találkozott, aki komoly harcban embervért ne ontott volna.

Torzonborz szakállal benőtt ábrázatukról leritt az átélt zivataros idők képe, ráncoktól barázdált homlokán nem egynek látszott egy-két régi, mély vágás benőtt forradása. Olyanok voltak, mint vén, lompos farkasok.

Köztük a legöregebb kozák Plevnánál küzdött SZKOBELÉV táborában, néhánynak a kaukázusi meg a turkesztáni háborúkban szerzett kereszték lógtak a mellén. Egy magas, szikár, vércseorrú kozák arról volt híres, hogy visszakézből a kard fokával mindig egy vágásra szelte le a khinai fejét.

Egy másik, bevert orrú az ugrásban volt feltűnő művész. Egy ugrással a vágató ló hasa alatt volt képes keresztül bújni. Bár e produkció közben már elvesztette

néhány fogát és a homlokán is lapos lenyomatot hagyott az éles patkó, a művészetét jó kedvében még ma is kedvel gyakorolja.

Egy kancsal, himlőhelyes, őszbecsavarodott szakálú, kopasz vén farkas, kit a többiek turkománnak csúfoltak, a zenében volt nagy művész és egy szerény kis réztilinkóból, amit még Szamarkandban szerzett, csodálatos nótákat tudott kicsalogatni. Általában valamennyi pompás énekes volt és jó kedvében a legvénebb legény is eljáratá még a könyökén a legcifrább *kamarinszkájá-t*. Amint az asztalhoz ültünk, a hideg halak és sokféle ízelítők között jókora poharakban már ki volt töltögetve a vodka.



Kozák tiszték.

A pópa felállt, keresztet vetett, rövid imát mondott és a cár egészségére kiürítette az első poharat. Csendes áhítattal állva itta ki mindenki a pohara tartalmát és evéshez fogott a társaság. Mindjárt az első falatok után az ezredes mondott még egy rövid beszédet, melyben a régi dicső harcok viharedzett vitézeit, a vén kozákokat éltette.

Ablakrengető hurrákiáltással felelt a tizenkét marcona harcos, mindegyik sorban koccintott az ezredesével és ott előtte fenéig ürítette az öblös poharát. Leves után pulyka- és malacsült következett, amit nagy pléhedényeken, óriási garmadába halmozva szolgáltak fel.

A pecsenyéhez a mind hangosabbá váló társaság változatos összevisszaságban fogyasztotta a pálinkát, vörösbort, meg a pezsgőt.

A pápa a pezsgőt meg a vörösbort megvetőleg utasította vissza, de öblös, talpas poharából annál szorgalmasabban öblögette a torkát a nemzeti itallal. Közben már nagyon felmelegedett a levegő, a nagy kályhák izzottak, a cigarették gomolygó füstje az egész helyiséget betöltötte.

Egyszerre egy vén kozák a könyökével kinyomott néhány ablaktáblát, mire a betóduló hideg levegő nyomán sűrű köd képződött a szobában, körülbelül hasonló ahhoz, amely a szesztől gőzölgő koponyákban keringett.

Az ebéd végével az altisztek felkeltek, az asztalukat a falhoz tolták és a terem közepében összeállva, karban énekelni kezdtek.

Előbb néhány mélabús románcot fújtak el, amely a régi hazájukról, a holdsugárban rezgő Dnyeper hullámairól, meg a dontövi szép asszonyok tüzes szemeiről szólt. Csodálatos megható, mélabús mollban szólt az ének és a kérges szívű vad harcosok ajkáról olyan különösen hangzott. Aztán egyszerre csak átcsaptak a tüzes, riadó harci dalokba.

Kézi dobbal, rézsípval, sarkantyúpengéssel cifrázva, négy szólammal összehangzó karban vígan folyt az ének. A hihetetlen mély basszusok a skála leg-

alsó fokán, mint valami nagy, üres hordó, ütemesen dőngtek.

Aztán mind jobban neki viharzott az énekesek hangulata. Már az ezredes is belesegített néha és az öklével taktusra verte az asztalt. A pópa, akit mindenki csak atyuskának szólított, egyenesen ült és élvezettel hallgatta a nótázókat. Előtte már glédában álltak az üres palackok, amelyeket Isten és az ezred dicsőségére áhí-



Az őrség elosztása.

tattal kiűritgetett. Nagy, kövér, kipirult arca úgy világított a füstös levegőn keresztül, mint a ködös őszi estén lenyugvóra hajló nap vérvörös tűzgolyója.

Egyszerre csak csend lett. A kapitány kemény kommandó szóval elhallgattatta az éneket és megállította a táncot, aztán szemben a lévő ablakokon kiütett még néhány üvegtáblát, majd puskákat és töltényeket rendelt. Három vén kozák kiállt a középre és éles töltéssel megtöltötte a MAUSER-karabélyát, a tisztek is valamennyien a revolvereiket húzták elő.

Aztán mintegy vezényszóra egy kaukázusi harci dalba fogtak. E dalt már mindenki együtt énekelte a kozák karral. Mint valami feltámadó fergeteg zúgása, vagy vad lovas csapat rohanása úgy zúdultak egymásután a dal sebes ütemei. Hat vagy nyole rímes sorban regélve a dúló csaták és öldöklések vad gyönyöreit, míg végezetül egy refrén zárja be a strófát mely mindig arról szól, hogy a győztes kozákhad feltartóztatlanul veti rá magát az ellenségre és azt megsemmisíti. E refrén kezdetén egyszerre elsütötték az összes fegyvereket.

A szoba mennyezete fehérre volt bemeszelve. Amint a golyók a deszkázatot keresztül törték, mintha friss hózivatar tört volna ki a teremben, úgy hullott le, szitálva a fehér mészpor és a szerte hullóforgács. A puskaropogás süketítő zaja és a fojtó lőporfüst tölté be a léget, de azért szilajkodó kedvvel tovább folyt a nóta.

Minden strófa után megújult a puskák és revolverek ropogása és a legvadabb hurrá-kiáltások lármája, mint egy igazi dúló csata örült kavarodása olvadt össze fűlsiketítő, borzasztó kaoszá.

Végre aztán oly sűrű lett a füstfelhő, hogy az ajtókat is ki kellett nyitni, melyeken át gomolyogva tódult be a jéghideg téli levegő.

Egyszerre a tisztek, az ajtóban bámészkodó kozák asszonyok közül előrangattak néhányat, a harmónikásokat glédába állították, a padlón a részegen heverőket félre gurították és a kapitány vezetése alatt táncolni kezdtek.

A tüzes táncban kihevült asszonyok úgy itták a bort, pezsgőt, vodkát vegyesen, mintha holmi ártatlan, cukros limonádé lett volna és félrecsapott konttyal forogtak tovább a végtelen kavarodásban.

Igy folyt a szilaj dáridó órák hosszáig. Az ezredes

már az asztalra borulva küzdött az álommal, az atyuska azonban szilárdan tartotta magát a helyén, fekete kötőse mézporral behintve egész szürkének látszott.

Lassan az egész helyiség egy csatatér szomorú képét mutatta, mindenfelé az élettelennek látszó alakok heverték a padlón össze-vissza.

Künn a gyönyörű mandzsuországi holdas éj ragyogott a vidék felett. A ház előtt deszka-forgácsok, cink-táblák heverték össze-vissza, a tető egyrésze le volt szakítva, másrészét rostává lyukgatták át a keresztültörő acél-golyók.

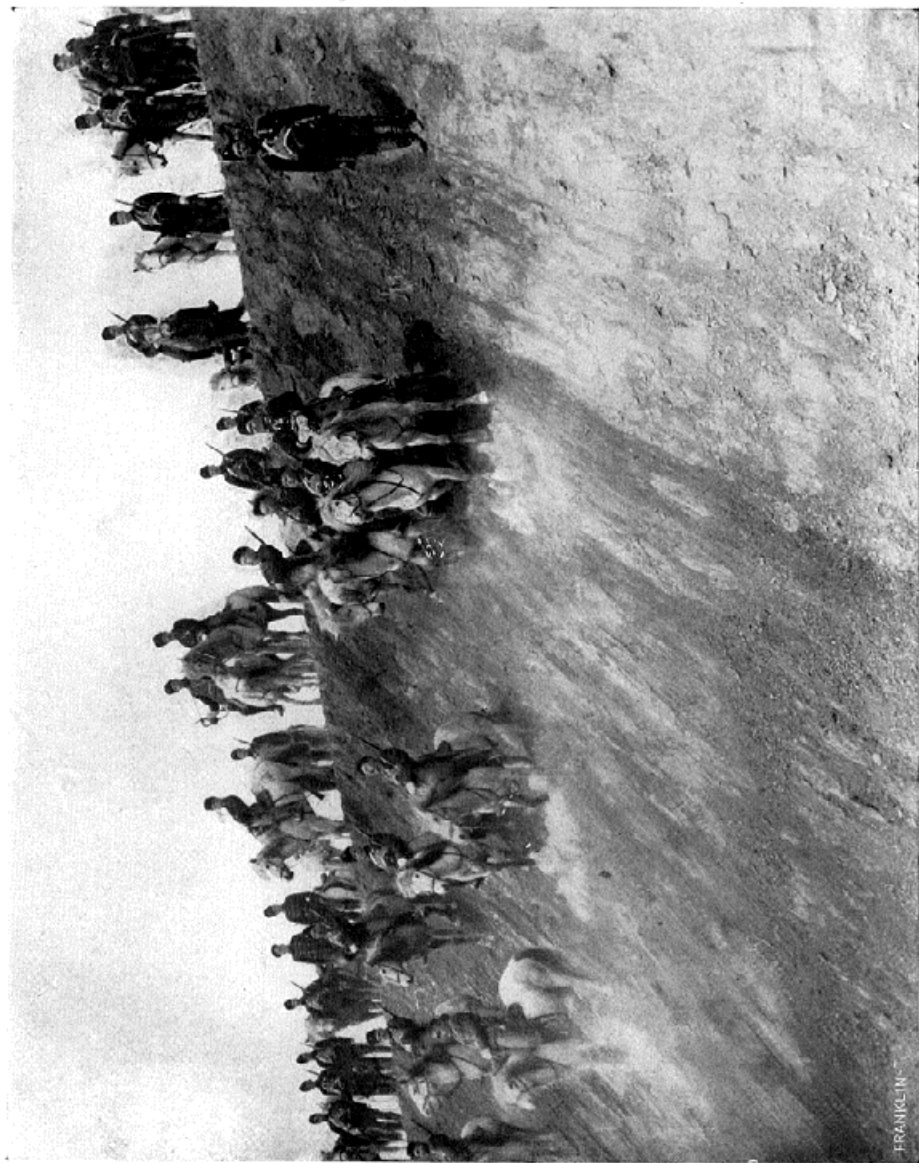
Már javában reggeledett, mikor nagynehezen életet tudtam verni néhány ismerős kozákba, akik a telepemhez tartozó őrségből valók voltak. Megnyergelték a lovamat, dülöngve kapaszkodtak fel a nyeregbe és a csikorgó téli hajnalban vágatva kanyarodtunk el a cédrus-erdőn át az alagút felé.

Rövid félórai lovaglás alatt fehér zuzmarával vonódott be a lovak szőre, a kozákok prémes sapkája, torzonborz szakállukon és bajuszukon nagy jégcsapok lógtak. Bár a friss levegő kiverte kissé a mámort fejükből, csak úgy himbálóztak a lovaikon ide-oda, de csodálatos módon mégis nyeregben maradtak.

Amint a házam elé értünk és átadtam nekik a lovat, a legöregebb nagy bőbeszédűséggel arról biztosított, hogy bizony senki más kedvéért ott nem hagyta volna még azt a szép mulatságot és csak az volt a kívánsága, hogy a nagy tisztelete jeléül engedjem meg, hogy megcsókolhasson.

Azt mondják, hogy amint a kozákezred védszentjének ünnepségét követő reggel felderült Tai-ma-kou hegyei fölé, a kozák-tanya nagy szobájában az atyuska az asztal mellett egyedül maradván, még mindig szilárdan





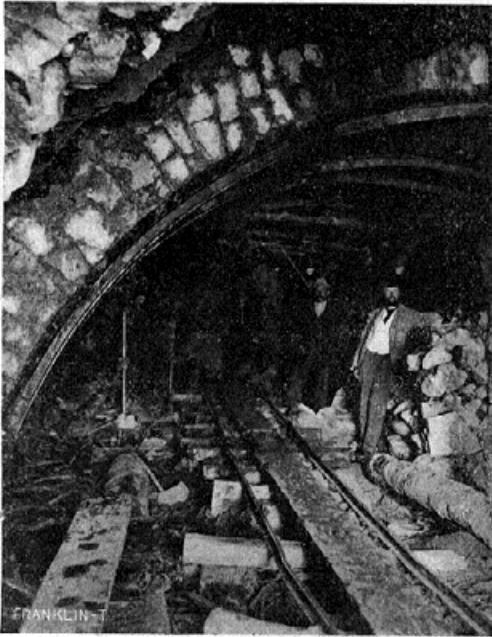
FRANKLIN

és Mandzsországon.

KOZÁK LOVASOK A VASUTI TÖLTÉSEN.



folyamán a sokféle nyers zöldség a főtáplálékuk. Észak-Khina népe a tea-ivásnak sem hódol oly mértékben, mint Közép- vagy Dél-Khina lakossága. Itt bizony a leggyanusabb eredetű vizet is forralatlanul isszák, betegség esetén pedig csupa babonás előítéletből irtóznak az európai orvos-szerektől.



Az alagút falazása.

Július hó folyamán óriási volt a halandóság Harbin khinai lakossága között és az ő közellétök az európaiak védekezését is tetemesen megnehezítette. Mindazonáltal a legtágasabb körű intézkedések tétettek, hogy a nem khinai lakosság a járvány terjedésétől meg legyen kímélve.

A városon kívül kolera-kórházakat állítottak fel, kellő számú orvos és ápoló-személyzetről gondoskodtak

és a város különböző részeiből a betegeket azonnal a kórházakba szállították, hol a tisztaság és gondos ápolás lehetővé tette a baj tovább terjedésének mérséklését.

A kínaiak nagyon sok esetben eltitkolták a betegségüket és gyakran erőszakkal lehetett őket a piszkos bűzös otthonukból a kórházba elhurcolni. Kхинában bár igen gyakori a kolera-járvány és rendszeren óriási pusztításokat szokott véghez vinni, csodálatos módon a népnek még halvány sejtelve sincs arról, hogy a tisztaság és helyes táplálkozás volna a biztos óvszer a halálos ragály ellen. Ők a járványt a gonosz szellemek bosszújának tartják és e magasabb hatalmak által a reájuk mért csapás elől úgy hiszik, hogy nem lehet menekülés.

A legképtelenebb babonáik között egyik legérdekesebb meggyőződésük az, hogy a járvány rossz szellemeit az illető helyről, ahol sok áldozatot követel, el lehet csalogatni.

A járvány kitörésekor Harbin kínai negyedében éjnek idején száz meg száz kínaiából álló menet tarka lámpákkal, meg lobogó fáklyákkal, futva járta be a város utcáit, ahol a betegség legjobban dühöngött, hogy a járvány szellemeit onnan a fényes világitással kicsalogassák a Szungári folyó partjára.

A parton egy zászlókkal és számos tarka lámpával felékesített fényesen kivilágított bárka állott.

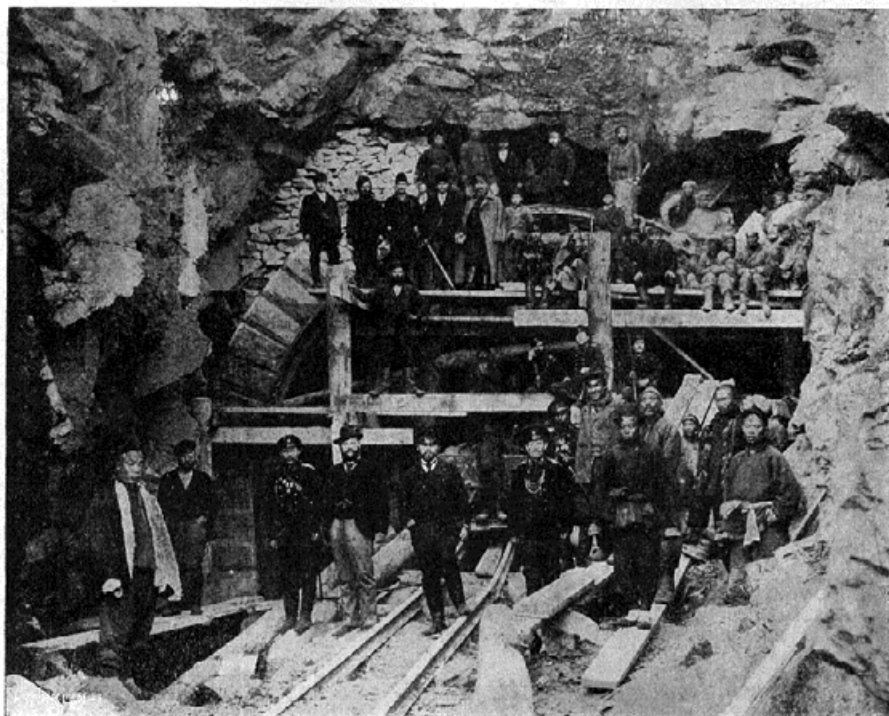
Mikor a népség elérte a partot, egyszerre minden ember eloltotta a lámpáját és halálos csendben, lábujjhegyen elszéledve, kerülő utakon haza sompolygott.

Az volt a meggyőződésük, hogy a partra csalogatott szellemek nem találván meg a sötétben a visszavezető utat, okvetlen a fényesen kivilágított hajón fognak helyet foglalni.

Kis idő múlva néhány elszánt ember kormányzása

mellett elindult a hajó a folyó mentén lefelé, hogy a kolerá szellemeit oly messze vigye el a környékből, hogy azok oda vissza ne találhassanak többé.

Tai-ma-kou közelében eleinte csak a kínai munkások között dühöngött a járvány, később az orosz nép-



Munkások és katonák az ingut kapuzata előtt.

ségnek nyomorúságosabb része is megkapta és közülök azok, akiknek az egészségi állapota a pálinka túlságos élvezete által már úgyszólván meg volt támadva, majdnem kivétel nélkül áldozatul estek a kolerának.

A vasút mentén az egészségügyi szolgálat mintaszerűleg volt berendezve. Minden kis állomáson gyűjtőbarakkokat rendeztek be, ahonnan naponként kényel-

mes betegszállító-vaggonokban vitték el a kolerásakat a főkórházba, hol minden modern orvosi segédeszköz megvolt a betegek ápolására.

Mind amellet a khinaiak közt folyton terjedt a járvány. A legszigorúbb ellenőrzés és ijesztgetés mellett sem mondtak le a nyers tök, uborka és az éretlen dinnye élvezetéről, a betegeiket, ha csak lehetett, elrejtették, a halottaikat pedig éjnek idején titokban maguk temették el. Ily körülmények között aztán, szinte természetes, hogy a legszigorúbb óvintézkedések sem jártak a kellő eredménnyel. Rendesen magam is részt vettem az orvosi szemlékben, midőn a vasúti doktor segédeivel pontosan átvizsgálta a munkás-lakások minden zugát és gyakran igen különös dolognak voltunk a szemtanúi.

Egyszer egy teljesen meztelen félholt khinai feküdt összekuporodva egy gyékényen, a sátor közepén. A testének minden részén nagy kerek, sötétkék foltok voltak láthatók, ami az első pillanatra a pestisbeteg rémes benyomását keltette. Csak később tudtuk meg, hogy a kék foltok a khinai kúrához tartoznak.

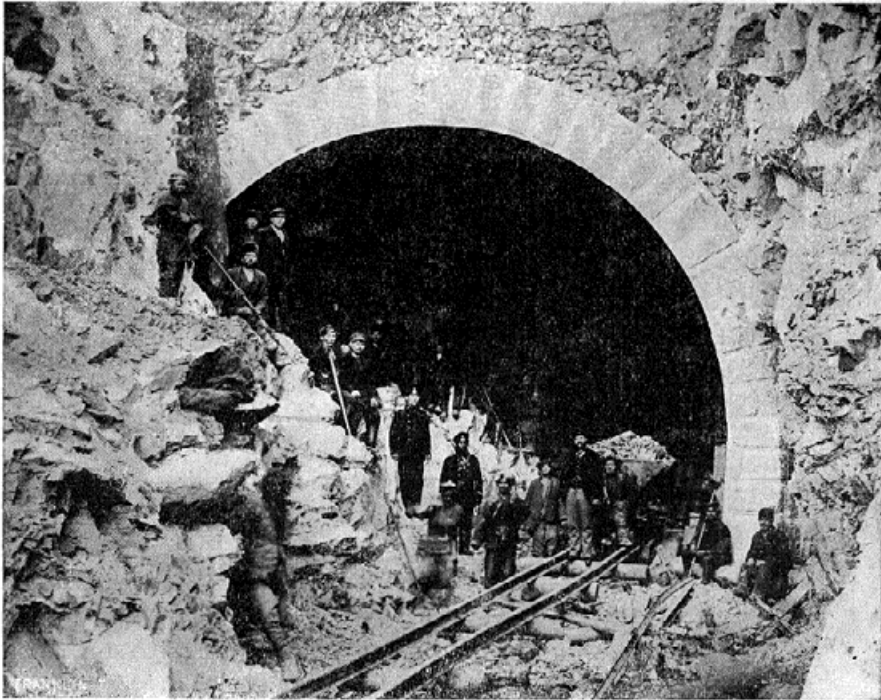
A test legkülönbözőbb részén eszközölt erős csípéssel idézi elő a khinai masszőr a kék véraláfutásokat, mik az ő felfogásuk szerint feltétlenül gyógyító hatásúak.

Máskor egy félholtan fekvő kolerás beteg közvetlen közelében láttuk heverni a pajtását, aki csodálatraméltó nyugalommal pipázgatott a haldokló mellett, mintha tudtával sem bírt volna a közvetlen veszélynek, amely őt is fenyegette.

Tanúja voltam egy jelenetnek, mikor a beteg khinait, aki maga kívánczozott a kórházba, a társai a kocsira helyezték. Miután lebeszélni nem tudták, hogy ott maradjon köztük, azzal búcsúztak el tőle, hogy, «hát csak eredj, onnan ugyan vissza nem jössz többé». Szomorú

volt nézni a görcsök közt vonagló beteget, aki az utolsó percében már szívesen otthon maradt volna, de a kocsit elindult vele a kórház felé. Meglátszott rajta a meggyőződés, hogy most csakugyan az utolsó útjára indul.

A járvány folyamán egy egészségügyi csapatbeli altiszt volt kirendelve az alagúthoz első segélynyuj-



Az alagút kapuzata.

tásra, kinek igazi oroszos fatalizmusa és valóságos önfeláldozása sokszor mélyen meghatott. Gondos segélynyújtása által sok ember köszönhette neki az életét és csodálatos nyugodtsága mindnyájukba reményt és bizalmat oltott.

Soha sem fogom elfeledni azt az érzést, ami akkor hatalmába vett, mikor közvetlenül a lakásom melletti

házban egy új folyamán három orosz halt meg és még néhány beteg került belőle a kórházba. Mintha azt halottam volna, hogy a halál már az én ablakomat kopogtatja.

A második hét folyamán azonban szinte megmagyarázhatatlanul oly erős meggyőződés alakult ki bennem az iránt, hogy a kellő elővigyázat mellett nem kell a betegségtől tartani, hogy azóta mindig bátran jártam a kolerás betegek között anélkül, hogy magam miatt a legcsekélyebb aggodalmaim keletkeztek volna.

Már jó a közepében voltunk a szeptember hónapnak, mikor végre az egészségügyi bizottság, a telepemet kolera-mentesnek jelentette ki, mire újból a rendes erővel folyhatott a munka, bár jelentékeny számú új munkaerőről kellett gondoskodnom, mert az embereimnek egy nyolcad részét ragadta el a borzasztó epidémia.

Mandzsrország területén, a hozzávetőleges becslések szerint, 15 ezer ember pusztult el a nyár folyamán kolerában, ami aránylag csekély szám ahhoz az óriási halandósághoz képest, amely az idő alatt Csili és Santung tartományok népességét megritkította, hol a ragály által meglátogatott helységek lakosságának legkevésbé egyharmadrésze esett a járvány áldozatául.

Az őszi folyamán aztán megszakítás nélkül folyt az alagút-építés tovább és minden reményem meg volt hozzá, hogy a következő év legelején a reám bízott pályaszakasz már átadható leend a rendes forgalomnak.

A vasút egyéb pontjain is mindenütt előre haladt az építkezés és a közel 2500 kilométer hosszú vonalon már naponként közlekedtek a személyvonatok és csak néhány helyen kellett még az ideiglenes pályát igénybe venni, ahol egyes rövid szakaszokon a legnehezebb építkezések folytak.

1902 év őszén WITTE orosz pénzügyminiszter, a Khinai-keleti vasút-társaság elnöke jött el Szankt-Petersburgból, hogy az épülő vasutat megszemlélje. WITTE pénzügyminiszter a vasút-építés céljaira ezideig már aranyban, ezüstben és papirban több mint 600 millió rubelt küldött Mandzsúországba és így nagyon természetes, hogy élénken érdeklődött a munkálatok előhaladása iránt.

Részletesen bejárta az óriási vasút összes vonalait, hogy az építkezések állapotáról személyes tapasztalatai alapján tehesse meg jelentését a cárnak.

## TIZENHARMADIK FEJEZET.

### Déli Mandzsrország állapota közvetlenül az orosz-japán háború előtt.

Mandzsrország legkülönbözőbb vidékein 1903. év elején a folyton fejlődő új viszonyok már minden irányban éreztetni kezdték hatásaikat és ezek nyomán az orosz keletázsiai törekvések politikai és gazdasági programja egyszerre meglepő arányokban kezdett kibontakozni.

A boxer-felkelés után Észak-Khinában beállott különleges állapotok nagyban hozzájárultak az orosz érdekeknek gyors megszilárdulásához egész Mandzsrországban. A háború után az egész óriási vasút mellékét erős katonai fedezet tartotta megszállva és általános volt a meggyőződés, hogy az orosz Mandzsrországból senki sem fogja kiűzhetni többé.

Az orosz diplomaták mindig sikerrel alkalmazták azokat az eszközöket, melyekkel az orosz-barát politikának erős híveket szerezhettek és legmagasabb ügyvivői között mindig elegendően voltak, kik szívesen folytattak alkudozást a bőkezű szomszédal, de még a császári udvar is mindenkor hajlandó volt jelentékeny engedmények tételére, mihelyt arról volt szó, hogy a hatalmas északi barát jóindulatát kell megszerezni.

A Keletázsia ügyeiben érdekelt hatalmak közül Anglia és Amerika ez időben az «opendoor»-t hangoz-

tatta mint elsőrendű érdekét, nyíltan vallva azt az elvet, hogy mindegy, bárki tárja is fel Mandzsuoországnak kapuit a világforgalom számára, addig, amíg a szabad kereskedelem útjai nyitva fognak állani az angol és az amerikai árucikkek előtt, nincs okuk az aggodalomra, mert a szabad kereskedelem terén ők nem félnek semmi riválistól.

Kissé később, az angol-japáni egyezés létrejöttével, Anglia a Khinai birodalom integritásának megőrzését mint a kelet-ázsiai politika sarkalatos elvét kezdte hangoztatni, ami természetesen magába foglalta azon követelést, hogy Mandzsuoországnak feltétlenül khinai terület maradjon.

Mindez azonban alig látszott érinteni az oroszok terveit, mert akkor még igen valószínűtlennek tetszett az a feltevés, hogy valamely Khinával barátságos hatalom csak azért űzze ki az orosz Mandzsuföldről, hogy a gazdag földdarabot újra visszaadja a magával tehetetlen, bizonytalan hajlandóságú khinai császárnak.

Viszont a csendes-tengeri orosz flotta, meg a kelet-ázsiai szárazföldi hadsereg teljes biztonságot látszott nyújtani arra, hogy sikeresen ellentállhasson bárminő fegyveres beavatkozásnak.

Ily körülmények között mindenki, aki az utóbbi évek folyamán a mandzsuoországi viszonyok fejlődését figyelemmel kísérte, a közel jövőben az oroszok kelet-ázsiai terveinek teljes diadalát látta már kialakulni, a melyben Mandzsuoországnak, az orosz impériumhoz való csatolása már csak rövid idő kérdésének látszott.

Mandzsuoországnak mintegy 700,000 négyszög kilométer területű, tehát kiterjedésében jóval nagyobb az Osztrák-Magyar monarchiánál, népességre nézve alig számlál öt millió lelket, ami azonban az utolsó évek

alatt a tömeges bevándorlások folytán egyszerre tizenöt millióra emelkedett fel.

Az ország egy harmadrésze termékeny alföld, melynek gondos megművelésére a még bevándorló munkások milliói kínálkoznak, mihelyt megnyílnak a módok a föld terményeinek rendszeres értékesítésére.

A földművelés és állattenyésztés kiterjesztésének nagyarányú lehetőségein kívül a hegyek sokféle bányakincsei, az ujonnan feltárt aranymosó-telepek, a rengeteg erdők érintetlen fagazdasága, mind csak a kihasználás és értékesítés megkezdésére vártak.

Amint a mandzsourszági vasút építése a befejezéshez közeledett, a vasútvonal által érintett vidékeken, a kereskedelem, a vállalkozás, a természet által nyújtott kincsek forgalomba hozása, folyton nagyobbodó arányokban indult meg és minden tényező azt látszott biztosítani, hogy az orosz politika védelme alatt egész Mandzsourszágra egy új, nagy arányú intenzív gazdasági és kereskedelmi élet fog egyszerre fellendülni.

1903. év május havában KUROPATKIN generális, az akkori hadügyminiszter, mint az orosz cár képviselője jött el Mandzsourszágra, hogy a vasútvonal építésének befejezéséről személyes meggyőződést szerezzen és a keletázsiai orosz haderők fölött szemlét tartson. Másik, nem kevésbé fontos megbízatása az volt, hogy a Japánban már néhány év óta erősödő oroszellenes hangulat igazi okairól meggyőződjék és személyes megjelenésével azt mérsékelje vagy esetleg teljesen eloszlassa.

Ez időben Oroszország és Japán közt fennforgó differenciák között legfontosabbnak látszott a Szahalin-sziget partvidékén és az Ohotszki-tengeröbölben folytatott halászat kérdésének rendezése, ami körül már

évek óta folytonos összeütközések voltak folyamatban az orosz és japáni hatóságok között.

A kimért és csak a rideg udvariasság formáira szorítókozó fogadtatás, amelyben Oroszország hadügyminisztere Japánban részesült, arról győzték meg KUROPATKIN-t, hogy Japán, ha hatalmi érdekeit komoly sérelmek érik, el van szánva azok megvédésére a legkomolyabb eszközökhöz nyúlni, és hogy főleg Korcában a japániaknak nagyon messzemenő terveik vannak, amelyekbe orosz részről nem tűrnek semmiféle beavatkozást.

Amint KUROPATKIN Japánból visszatért Port-Arturba, az ott tett intézkedésein azonnal meglátzott, hogy nagyon fontosnak tartja minden előkészület megtevését egy esetleges japáni támadás sikeres ellensúlyozására.

Azonnal haditanácsra hívta Kelet-Szibiria összes hadtestparancsnokait, a khinai, koreai és japáni követeket, a flotta vezetőit és a legkomolyabb színben festette le előttük a közel jövőt. Aztán ünnepélyes szemlét tartott a sárgatengeri orosz flotta fölött, részletesen átvizsgálta Port-Artur erődítményeit, elvonultatta maga előtt a liao-tung-i orosz haderő ezredeit és mindezek végeztével visszautazott Szankt-Petersburgba, hogy a tapasztaltakról részletes jelentését a cárnak megtegye.

KUROPATKIN a jelentésében felette komolynak festette a japániak állásfoglalását az orosz terjeszkedés ellen. A mandzsuoországi haderő gyors és jelentékeny növelését sürgette és egy teljhatalmú helytartó kinevezését hozta javaslatba, aki minden tekintetben önállóan intézkedhetik Mandzsuoország és Kelet-Szibiria ügyeiben. Ezen jelentések alapján a cár, 1903. év augusztus havában ALEXEJEV E. admirálist Mandzsuoország teljhatalmú kormányzójává nevezte ki, alája rendelte az

egész keletázsiai orosz haderőt és a csendestengeri flottát, a három keleti nagykövetséget és ezzel kezeibe adta az összes keletázsiai orosz ügyek teljhatalmú intézését.

Úgy mondják, hogy a dolgok ilyenén alakulása nagyon meglepte KUROPATKIN hadügyminisztert, ki a helytartói méltóságra magát tartotta a legalkalmasabbnak és ALEXEJEV kinevezése után, mintha csodálatos módon egyszerre mind elfeledte volna azokat a tanulságokat, amelyeket japáni útja alatt gyűjtött; a hadügyi miniszter a mandzsuországi orosz haderő és a flotta szaporítását és egyéb nagyjelentőségű hadi intézkedések kivételét már nem tartotta olyan fontosaknak, sőt ALEXEJEV-nek ez irányban megismételt sürgetéseit egyenesen ignorálni látszott.

Hogy a személyes érdek, a megsértett becsvágy és a végnélküli önzés miképp lettek az államrendítő katasztrófák egész sorozatának végokaivá, azt a későbbi évek eseményei meglepő világossággal örökítik meg Mandzsuország történetének véres lapjain.

1903. év július hó elsején az egész mandzsuországi vasút átadatott a rendes forgalomnak.

Naponként egy-egy személyvonat és hetenként két gyorsvonat indult már Port-Arturból és Dalniból Mandzsu földön keresztül a Bajkál vidékre, hogy a szibíriai vasúthoz csatlakozva közvetítse a forgalmat Európa felé.

E forgalom rendszeresítésével a Kelet-Ázsiába irányuló európai posta is ez útirányt vette fel és Európa fővárosaiból 16 nap alatt hozták el a gyorsvonatok utasait a Csendes-Oceán partjára. A mandzsuországi vasút gyorsvonatai a legmodernebb elvek szerint voltak felszerelve, az étkező- és hálókocsik a kényelem, sőt a luxus legkényesebb követelményeit is kielégítették.

A mandzsországi vasút egyik végállomásáról, Dalniból a gyorsvonatok érkezése után, fényes berendezésű postagőzösök indultak az utasokkal tovább Japán és Khína kikötőibe, hogy a világforgalom főhajóutaihoz állandóan fenntartsák a csatlakozást.



Port-Artur kikötő bejárata.

Természetes, hogy a kényelmes és gyors közlekedés emez új módozatainak létesülésével Európának Kelet-Ázsiával való forgalma rohamosan fokozódó mértékben irányult az ujonnan megnyílt nagy világút felé.

A forgalom emelkedésével szinte hónapról-hónapra észrevehető fejlődés mutatkozott Mandzsországnak a vasút által átszelt vidékein, a vasút végpontján épülő két új kikötőváros, Port-Artur meg Dalni pedig egy-

szerre a régidőktől fogva forgalomban lévő szabad kikötők mozgalmas élettől pezsgő képét verázsták a szemlélő elé.

A Liao-tung félsziget legdélibb csúcsán épült erőd és kikötőváros története mindössze csak néhány évtizedre nyúlik vissza; de ezek az érdekes és eseményekben gazdag idők a szakadatlan átalakulásban levő távol Kelet változatos történetével elválaszthatlanul fűzik egybe Port-Artur nevét.

Egy félszázad előtt még csak a kínai parti-hajósok ismerték a *Ljui-sun-ko*-öblöt, hova vitorlás dzsunkáikkal a taifun elől szoktak volt bemenekülni. A Port-Artur név mintegy negyven év előtt került az angol admirális térképeire, mikor először horgonyzott itt az angol flotta néhány cirkáló hajója.

A hely sztratégiai jelentőségét LI-HUNG-CSANG fogta fel legelőször. Ő a nyolcvanas évek elején a kínai északi hajóraj parancsnoka volt és Port-Arturnak elsőrangú hadi kikötővé leendő kiépítését vette tervbe. A munka kivitelével a német HANUEKEN kapitányt bízta meg és tíz év alatt nyolcvan millió télt költött az építkezésekre. HANUEKEN, német, angol és francia mérnökök segédlete mellett, a KRUPP és AMSTRONG gyárak közreműködésével Port-Arturt a tenger felőli védelemre úgy megerősítette, hogy azt a 90-es évek elején Khina Gibraltár-jának keresztelték el.

Nevezetes, hogy amennyire tökéletes volt Port-Artur erődítése a tenger felől, épp oly hiányosan gondoskodtak annak a szárazföldi felőli védelméről. Így történt aztán, hogy bevehetetlen híre ellenére Port-Artur első tűzkeresztsége, a védőire nézve tökéletes kudarcral végződött. A japán-kínai háború folyamán 1894. év október hónapjában a japáni szárazföldi haderő,

mintegy hatvan kilométerrel feljebb északra, akadálytalanul köthetett ki a félszigeten, teljes hadirendben, zavartalanul indulhatott útnak délfele Port-Artur ellen.

*Kin-csou* és *Ta-lien-van* városok erődjeinek bevétele után, alig egy hét leforgása alatt, már elesett Port-Artur, amelyet tizennégyezer khinai védett.

Az egész küzdelemben a modern erődöknek alig jutott szerep. A japániak a tenger felől nem léptek akcióba, de minden erejüket a szárazföldi támadásra összpontosították. A támadók elszánt, merész fellépésével szemben a khinaiak képtelen gyávaságot tanúsítottak és az előre nyomuló ellenség előtt csaknem minden ellenállás nélkül adták fel a legkitünőbb pozíciókat.

Port-Arturral együtt a japániak urai lettek az egész Liau-tung-félszigetnek.

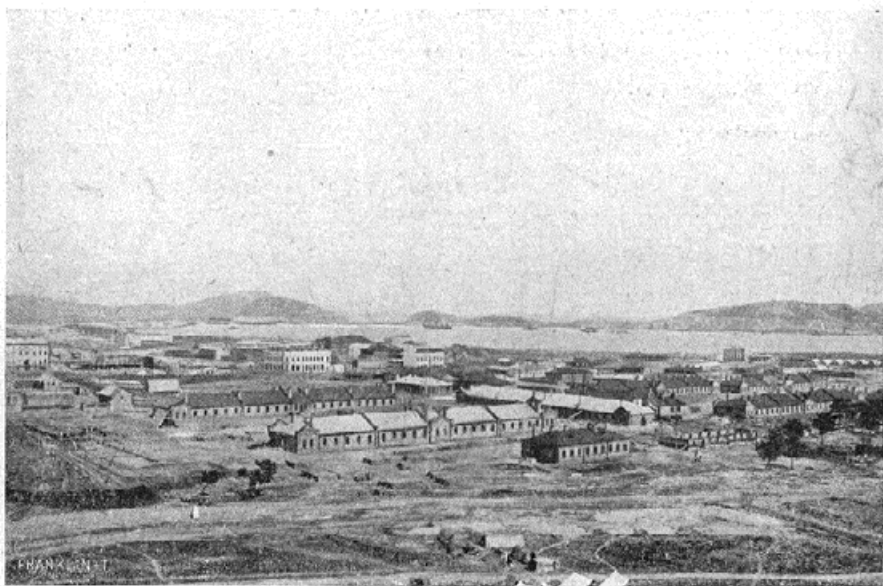
Egész évig tartott a japán főnnhatóság Port-Arturban, míg végre Khina az európai diplomacia közbenjárására, 1895 november hónapjában 30 millió tél fejében visszaváltotta az egész félszigetet. Erre Port-Arturból kivonult a japán haderő és Khina újra birtokába vette az elvesztett erősséget.

Alig két évvel később, Khina szerződésileg az oroszoknak adta bérbe a Liau-tung félsziget déli részét és 1898. év március 15-én *Kin-csou*, *Ta-lien-van* és *Port-Artur* erődjeibe az orosz cár katonái tartották ünnepi bevonulásukat. Port-Artur hegyfokáról újra lekerült a sárgánnyos zászló és az aranyhegy magas árbocára az orosz trikolort, meg a kék András kereszties fehér zászlót, az orosz haditengerészet jelvényét húzták fel.

A bérbevétel napjától fogva, az erődök, a kikötő, a vasút és a város építésének nagyszabású munkálatai kezdődtek meg és varázsszerű gyorsasággal épült

fel az új Port-Artur, az orosz-keletázsiai politika megerősített bázispontja.

Én 1903. év nyarán, mindjárt a mandzsországi vasút rendes forgalmának megnyitása után, utaztam végig a vonalon, Port-Arturból egész a Nagy-Kingán-hegység lejtőjéig. Épp azon időszak volt ez, amikor az orosz keletázsiai politika nagyjelentőségű eredményei



Port-Artur. Az épülő új városrész 1902-ben.

diadalmas nagyszerűségükben kezdtek mindenfelől fel-tornyosodni és ekkor az orosz ügyek mintegy változhatlan megszilárdulását igazolta már a tény is, hogy az orosz cár a távol Kelethez fűződő érdekeinek további intézésére egy teljhatalmú helytartót látott szükségesnek kinevezni. Azok a benyomások, amelyeket ez idő alatt tett utazásom folyamán gyűjtöttem, mint az orosz törekvések tökéletes diadalát tükrözték már vissza egész Mandzsországbán. Ez időben Port-Artur életre

pezsödülő, ifjú világkikötő megragadó képét nyújtotta és a tenger felől érkező utast egyformán meglepte a természet szeszélye által alkotott bájos környezet és az emberi munka eredményeit hirdető érdekes új világ, mely itt egyszerre a szemei elé tárult.

Port-Artur kikötőjének bejáratánál a zárt tenger-öböl kapuját, két meredeken levágott sziklabástya alkotja, olyan képet nyújtva, mintha valami óriás rétegzetű kőfal ferdén beledőlt volna a tengerbe.

A bejárat is olyan, mint a tömör sziklán átvágott mesterséges csatorna, mely alig háromszáz méter széles utat nyit a tágas amfiteatrum közepébe. A bejárat szikláinak tetején és a tágas öblöt környező kopár hegytetőkön mindenfelé az erődök zeg-zugos vonalai látszóttak. Magas bástyafalak szegélyén a parti ágyúk éles szilhuettje rajzolódott a felhőtlen ég kékjére.

Egy impozáns, modern kikötő nyugodt öblébe jutott be a hajó, hol az óriás páncélosok, az ágyúnaszádok és a fehértestű cirkáló hajók tömegében, a világforgalom sokféle lobogóját lengető kereskedelmi gőzösök flottája békén horgonyzott.

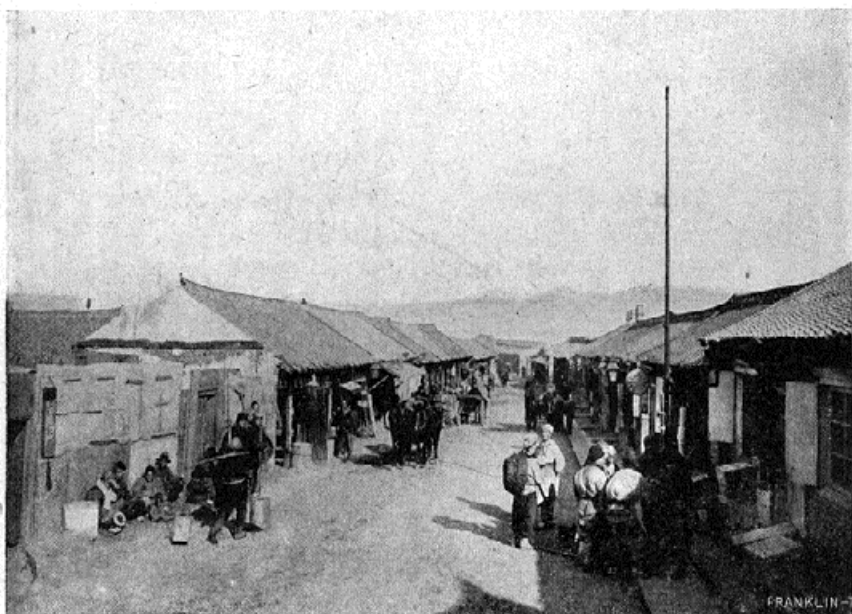
Az öböl partvonala mentén, a dokk, az arzenál és a javító-műhelyek magas kéményei füstölögtek, odébb a khinai parti dzsunkák árbocerdeje látszott, azon túl pedig hosszú vonalban az állomás foglalta el az öböl partját.

E hely volt a kikötő legérdekesebb része: Az Ázsia kontinensét átszelő óriási vasút itt éri el a tengert.

Az öböl egyik felén hullámos hegylejtőkön apró, khinai stílusú házak sokasága szürkéllett, az úgynevezett khinai város, vagy a régi Port-Artur, míg néhány kilométerrel odébb az öböl lankás partvonala mentén európai színezetű, épülő, új város kötötték le a szem-

lélő figyelmét. Az épülő új Port-Artur minden részén utcasorok, különálló paloták, díszes épületesoportok voltak emelkedőben és ezek fölött a terraszos hegylejtőkön villaszerű magánházak tarka csoportjai uralták a szabad kilátást a tengeröbölbe.

A város utcáin és a tengeröböl partján mindenütt a kínai világgal erősen tarkázott orosz élet pezsgett.



Port-Artur. A kínai városrész részlete.

Az üzletek felirásai, a járó-kelők beszédje, a legváltozatosabb katonai egyenruhák, maga a sétatereket benépesítő előkelő publikum is itt, ezen az eredeti kínai földdarabon, az orosz idők bekövetkezését jelezte és amint a járó-kelők sokaságától hullámzó utcákon ALEXEJEV helytartónak pompás, háromlovas fogata az őt kísérő tizenhat, válogatott, burját lovas-vitéz között, végig vágatott, önkénytelenül is csak arra gondolt

az ember, hogy íme az óriási orosz impérium feltartóztathatlan terjeszkedése közben végre elérte a Sárga tenger partját.

Az aranyhegy merész ormán fennlobogó trikolór pedig itt is fennen hirdette az oroszoknak azon önbizalommal telt kedvenc jelszavát, hogy: «Ahol egyszer az orosz háromszínű zászló fenn lobogott, azt onnan senki le nem veszi többé.»

Port-Arturból néhány órai vasutazással a távol keletnek egyik legérdekesebb új városába, Dalniba jutott el az utazó. A mandzsuországi vasútnak ez volt a második végállomása a Sárga-tenger partján és tisztán a kereskedelem céljaira lévén berendezve, egy modern kikötő minden feltételét egyesítette.

Pompás, vihartól védett öböl partján készültek el a kikötő művek, a rakodó-partok, raktárak, a dokk és a javító-műhelyek. A falazott rakodó-part mentén vezető sineken, közvetlenül a vasúti kocsikból lehetett az árukat a hajókba átrakni és az öböl feneké oly mélyre volt kikotorva, hogy a legnagyobb tengerjáró hajók is oda állhattak a kőpartok kikötőhelyei mellé.

Fent az öblöt szegélyező magaslaton, villaszerűleg épült házcsoportokból, fasoros utcákból, árnyas terekből alkotott gyönyörű kis város látszott, lejjebb a síkon pedig, a fasorok által kijelölt, kész utak egy hatalmas szabad teret szeldeltek keresztül, előre fenntartva a legalkalmasabb helyet a jövőben fejlődő nagy kikötőváros szabad terjeszkedésére.

Egy elhagyott, beiszapolt tenger-öböl néptelen, kopár partján és omladozó kvare-szikláin, néhány év leforgása alatt, mintegy parancsszóra, emelkedett ki a semmiségből a mesébe illő, pompás kis város.

Dalni, mint Mandzsuországnak főkereskedelmi kikö-

tője, nagy jövőnek nézett elébe és előnyös fekvése, jégtől mentes kikötője és modern berendezésű rakodói, de főleg a közvetlen vasúti kapcsolata, Mandzsuoországgal és Szibiriával biztosítani látszott számára a versenyt *Nyu-csuang*-gal szemben, hogy Mandzsuoorszáig terményei ezután kizárólag Dalni kikötőjén át fognak elindulni Khina déli partjai felé.



Dalni főutcája.

Midőn a postahajók forgalma megindult Dalniból Japán és Khina kikötőibe és már az Ausztrália felé irányuló rendes postahajó-forgalom megnyitása is programba vétetett, a legelfogultabb ítélezők között sem találkozott senki, aki Dalni nagy jövőjét és messzemenő kereskedelmi jelentőségét kétségbe vonta volna.

A vasútvonal Dalnit elhagyva, a Liau-tung-félsziget nyugoti partvonalán kanyarog a változatos, kopár hegylejtők lábától időnként kifutva a tengeröböl

homokos sík partjára, míg a folyton északkelet felé tartó útjában el nem éri a Liau-hó folyó széles alföldjének hullámos szegélyeit.

A félsziget északi részén már elég sűrű népességű vidéket szel át a vasút. Kiterjedt községek, sűrűn elszórt földműves-tanyák, fenyőligetek által beárnyalt, festői sírkertek tűnnek fel a szántóföldek szabályos



Dalni utcája.

barázdái között és így nyár idején mindenfelé a szorgalmas khinai földművelő nép munkával elfoglalt csoportja élénkíti a tájat.

*Kin-csou* jelentékeny erősség után, a vasút mentén tovább *Liau-jang* a legjelentékenyebb város, amely mellett már a modern bányaművelés elvei szerint feltárt kőszénbánya teszi *Jentai* vidékét a vasútra nézve nagyjelentőségűvé.

Az itt talált gazdag kőszénrétegek már a vasútnak egy jelentékeny szakaszát látták el tüzelővel és a 370

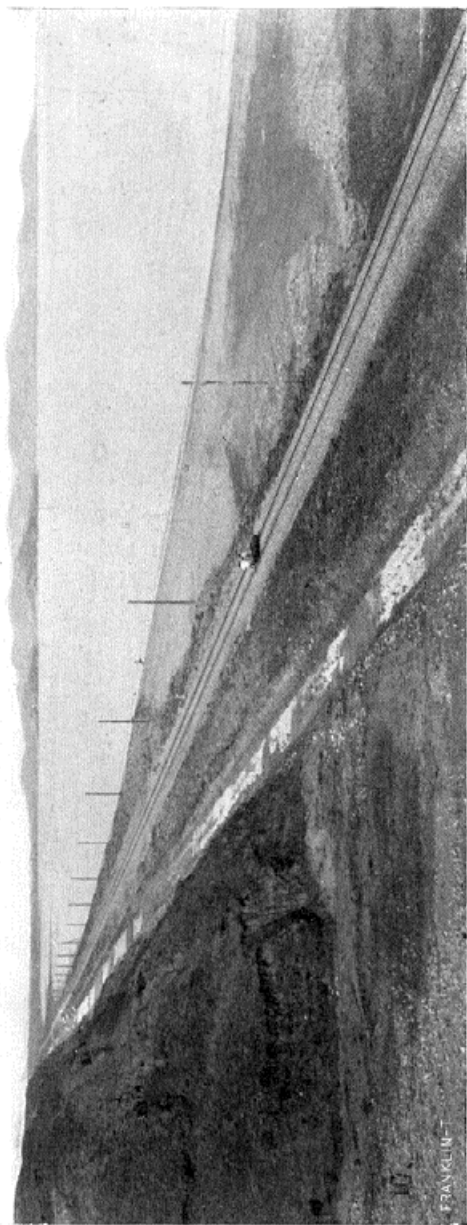
kilométerre eső Port-Artur is innen kapta már a szén-szükségletének tekintélyes részét. Míg a vasút egyéb szakaszain, Mandzsországnak őserdeiből nyert olcsó fával fedezték az óriási tüzelőanyag szükségletet.

Tovább északkelet felé a Liau-hó völgye mindinkább kiszélesedik és mikor Mukden csipkézett szegélyű zegzugos bástyafala és magas őrtornyai feltűnnek a szem-



A városháza Dainiban.

határon, mögöttük a távol hegyvidék hullámai már csak a messzeség kékjébe vesző halvány vonalaknak látszanak. Amint a vonat Mukden közelébe ér, a vidék messze elterülő sikká szélesedik ki, melyen a távolból csak hangyabolyoknak látszó, különös földkupok ezrei emelkednek ki a sík földből és megszakítatlan sorozatban húzódnak a város falai felé. A régi mandzsu sírok Mukden falain kívül, néhány négyszögkilométernyi területet elfoglalva, századok óta szaporodó sorokban fogják körül az ősi, szent várost.



Öt év Mandszuországban.

VASÚTRÉSZELET A LIAN-TUNG ÖBÖL PARTJÁN.



Tovább nyugat felé a síkság egyhangú szürkességét egy hatalmas fáktól zöldelő oázis szakítja meg, a százados ciprusok lombja itt a mandzsu császári dinasztia ősi temetkező helyét árnyalja be, melynek gyönyörű emlékműveiben a régi khinai művészet megannyi csodálatra méltó remekeit őrizgeti az ősök emlékét szent tiszteletben tartó kegyelet.

Mikor a mandzsuországi vasút építésére vonatkozó első alkudozások folytak, a khinai császár megbízottjait erősen aggasztotta az a gondolat, hogy a gőzmozdonyok dübörgése nem fogja-e majd megzavarni a sírjukban szunnyadó császárok százados nyugalalmát? Formálisan kikötötték tehát, hogy a vasútnak legalább tíz kilométernyire el kell kerülnie Mukden falait és a sírok környékét, hogy a holtak békéje meg ne zavartassék.

A vasút első nyomjelzése alkalmával a mérnökök tényleg betartották a tíz kilométernyi távolságot és messze elkerülték a vasút irányával Mukdent. A boxer felkelés után, a tetemesen megváltozott viszonyok következtében, azonban úgy látszott, hogy a khinai hatóságok aggodalmai is eloszlottak és most már a császári sírok és a város közötti területen húzódik át a vasútvonal, sőt egyenesen keresztülszeli Mukden lakosságának régi temetkezési helyét, anélkül, hogy ezáltal az elhunyt ősök nyugalma a legkevésbé is megzavartatnék.

Az orosz vasútépítők oly módon gondoskodtak a pihenő ősök iránt való kegyelet megőrzéséről, hogy minden megbolygatott és áthelyezett sírért befizettek egy szép kis kerek összeget a khinai hatóság pénztárába, amiből valószínűleg a gyászoló utódoknak is jutott valami és ezen jól alkalmazott varázsszer azután Mukden környékén minden időre biztosította az élők és a megholtak nyugalalmát.

Mukden állomás mellett egész új városrész is épült és egy nagy kiterjedésű sík területet a különálló új téglalapú épületek, cserépfedelű kaszárnyák és raktárak foglaltak el. Az állomás előtt a kétkerekű, öszvérfogatos khinai taligák sokasága várta a jövevényeket, a hajcsárok lármás kiabálással kínálgatták fogataikat az érkező



Torony Liau-jáng mellett. Pai-ta-el.

utasoknak. Egy sűrű facsoport által körülvett, érdekes formájú, régi kőemlék mellett apró sárfalú, szegényes házak csoportjai között vezetett az útunk, néhány kilométer hosszban, a várost kerítő, belső téglafal felé, mígnem elérjük Mukden délnyugati kapuját, melyen át egyszerre a hamisítatlan, khinai világ közepébe jutott be az utas.

Első pillanatra meglepő az a hasonlatosság, ami

Mukden és Peking közt fennáll és amint a keskeny utcákon beérünk Mukden belsejébe, önkénytelenül is a nagy éjszakai főváros emlékei kezdenek életre ébredni bennünk. Ugyanolyanok a falkerítéssel határolt utcái, szürke, cserépfedeles, apró házai, a kereskedők ezerféle árúit mutogató, nyitott boltjai, fantasztikus alakú



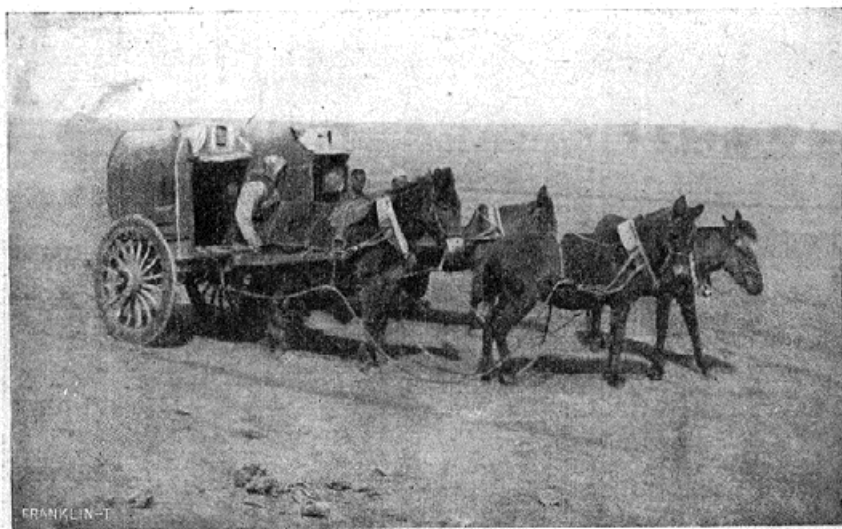
Khinai templom romjai Liau-jáng mellett.

cégerei, a koldusok és a kóbor kutyák alkalmatlan csapatai, a tolongás, kiabálás, szóval a hamisítatlan, eredeti, khinai világ.

Az első benyomások után a gyakorlottabb szemű figyelő lassanként észreveszi a sárga-bőrű khinaitól elütő, sötétpiros arcbőrű és kiállóbb arcesontú mandzsu típusokat, a szürkeruhás, ferdeszemű mongolo-

kat, az asszonyok széles, tarka frizuráit, el nem nyomorított lábait, aztán az igazi orientalis környezetből erősen kiválik egy-egy vendéglő vagy üzlet orosz felírájú címtáblája, a nyüzsgő néptömegben gondtalanul őgyelgő orosz katonák csoportja.

Itt-ott a magas árbócon, a háromszínű zászló jelzi az orosz őrség helyét vagy az állomásparancsnok lakását, az orosz-khinai bank épületét, sőt még esetleg a



Őszvérfogat Mukden tájékán.

hosszú hajú és nagy szakállú, apostol-kinézésű orosz pópával is találkozhatunk Mukden utcáin. Az őseredeti tipikus madzsu-világba már egészen új színárnyalatok kezdtek belerajzolni a gyorsan változó idők. Mukden, Dél-Madzsusország kormányzóságának székhelye, Dél-és Közép-Mandzsuszágnak jelentékeny ipari és kereskedelmi központja ez időben mintegy 180 ezer lakost számlált, de népességének egy jelentékeny része az ott állomásozó mandzsu katonaság volt. Igen eredeti jelle-

get kölesönöz a városnak, hogy egész utcasorai egy-egy iparág művelői által vannak elfoglalva. Egész sor a kovácsok és a rézműveseké, a takácsok és kötelesek, az agyagedény- és porcellánárúsok, a prémkereskedők, különféle kézi-ipar művelői, mind külön sorokban foglalják el tarka kirakatú, nyílt üzleteivel az utcák sorait. E tarka nyüzsgő üzleti élet, amit az elmúlt századok szinte érintetlenül hagytak, az őseredeti mandzsu-világ



Mukdeni típusok.

egy darabját varázsolja a bámuló európai szemlélő elé. Miután bejártam az ősváros legérdekesebb részeit, megismerlém a történelmi nevezetességű emlékeit, a császársírokat, a palotát, a tróntermet, az ég és föld templomait, ellenállhatlan vágy vonzott még Mukdennek egy egyszerűbb, gyászos emléké helyére, a katolikus miszsió romjaihoz, mely az 1900. évi boxer-lázadás véres tragédiáinak volt egyik szomorú színtere.

A lerombolt kolostor komor falai között egy öreg

francia barát kalauzolt és sírva mutatta meg a helyet, ahol az agg GUILLON püspököt és derék szerzeteseit a boxerek lefejezték és velük háromszáz khinai hívőnek vérével öntözték a kereszténység ezen mártir-oázisának füstölgő romjait.

Mikor elhagytam Mukdent és a falak mentén elszórt sírok százezrei mellett haladva, újra elértem a



Utcai élet Mukdentben.

vasútállomást, a mukdeni látogatásom benyomásai egy sajátos képsorozatban alakultak össze a képzeletem előtt. Úgy tűnt fel nekem, mintha az itt töltött idő alatt Mandzsorszag történetének változatos korszakát látnam volna elvonulni előttem. Az ősidők eredeti egyszerűségében élő nép lassú átalakulásának sokféle fokozatait, az elmúlt századok változó időszakait élőképekben össze

foglalva láttam meg Mukden falai között, míg kívül az egymást fölváltó korszakok határaiként ott emelkedtek előttem a százados, ős sírok, amelyek közt kanyarogva siklik keresztül a legújabb kor jelképe: a vasút.

Mukdentől tovább északkeletre még mindenütt a Liau-ho széles völgye mentén halad a vasútvonal és



Mukdeni típusok.

egész útjában a termékeny, jól művelt szántóföldek széles barázdáit szeldeli keresztül.

A vasút közelében elszórt falvak, magányos tanyák szakítják meg néha a táj egyhangúságát, majd a Liau-hó felé irányuló széles, kavicsos völgyeket, kiszáradt folyómedreket vág át a vonal, jelentékeny hosszúságú vashidakon keresztül a teljesen holtnak tetsző kiszáradt

vízmedreket. Az esős évszak ideje alatt a száraz medrek egész szélességét kitölti a kopár hegyekről lezúduló, rohanó vízár és a vasútépítés folyamán, sőt még a forgalom megnyitása után is gyakran egész hidakat sodort magával a felhőszakadások óriás tömegű vize; oly helyeken, ahol az év tíz hónapjában száraz lábbal lehet átmenni a széles, kavicsos folyó medrein. Mukdentől majdnem háromszáz kilométerrel tovább északkeletre, *Kuan-csen-ze* nevű állomás mellett, egy régi közlekedési út szeli át a vasútvonalat, mely Mandzsuországnak második provinciális székvárosához, Kirinhez vezet.

A vasútállomástól mintegy 120 kilométer hosszban, lassan emelkedő hullámos vidék mentén halad ez az út a Szungari erdős hegyektől szegélyezett mély völgye felé. Az út mentén csak apró földművestanyák és jelentéktelen, sárkunyhós falvak adnak változatosságot az erdős, halmos vidéknek. Minden 20—25 kilométerre magas árbocra tűzött háromszínű lobogó jelzi az orosz katonai őrtanyák helyét, hol fedett hajlékra és biztos pihenő-állomásra lel a fáradt utas.

Két napi megerőltető utazás után kellemesen meglepő kép az, amint egyszerre az út egy kanyarulatánál, erdős hegyecsúcsok által körülövezett hosszú völgyben, Kirin csipkészegélyű, tornyos bástyafalai feltűnnek és a Szungari partja mentén mintegy három kilométer hosszban húzódó város látképe kibontakozik a szemlélő előtt.

Kirin a hasonló nevű provincia kormányzósági székhelye, mintegy 150 ezer lakosú város, mely amellet, hogy a Szungari folyó, vagy amint itt nevezik, Kirin-ula útján a mandzsuri nagy alföld viziútjaival közvetlen összeköttetésben áll, azonkívül az országot átszelő főközlekedési utaknak is csomópontja és így Mandzsu-

országnak nemcsak közigazgatási, de kereskedelmi szempontból is egyik legjelentékenyebb városa.

Kirin az 1673. esztendőben kezdett épülni és lakossága az utóbbi évek folyamán jelentékenyen felszaporodott. Főnevezetessége az arzenál, de lőpormalmái, meg kőedényipara nagyhírű, Buddhista-temploma és kolostora pedig ma is a legdíszesebb egész Mandzsuoországnak.

Az oroszok az utolsó évek folyamán itt jelentékeny építkezéseket tettek, úgy, hogy néhány ezred számára állandó kaszárnyák, tiszti lakások és raktárak vannak készen és ezekkel együtt egy egész kis orosz telep létesült itt, a vasútvonaltól oly tetemes távolságban, a Szungari partján. Elhagyva Kirint és újra visszatérve a vasútvonalra, az Kulan-csen-ci előtt mintegy észrevétlenül haladja át a csekély halmokon huzódó vízválasztót, melyről a folyók már keletre az óriás Amur vízgyűjtő területébe futnak össze. Amint a vasút egy tekintélyes hosszúságú vashídon átfutja a felső Szungarit, már egy szélesen kiterjedő, homokbuckás alföld egyforma, változatlan vidéke terül el mellette egész Harbinig, a keleti vonalszakasz csatlakozó pontjáig.

Harbin az új Mandzsuoországnak legérdekesebb pontja, mely a Szungari partján elterülő néptelen homokpusztaságon öt év alatt 20 ezer lakost számláló várossá gyarapodott és kedvező fekvésénél fogva szinte kiszámíthatatlan jelentőségű jövőnek nézett elébe.

A vasúton három irányból és a Szungari vízi útján érkeztek meg a legkülönbélebb termények Harbinba, hol már öt modern berendezésű gőzmalom őrölte a Szungari alföldjén termett búzát; sörfőzdék, szeszgyárak és fűrészmalmok dolgozták már fel a vidék különféle terményeit; a Mongolföldről ide irányuló marha-, ser-

tés- és lókereskedés pedig innen, mint központból, látta el a vasútmenti távolabb eső vidékek szükségleteit. 1903-ban az orosz vasúti igazgatóság Harbin területén jelentékeny térségeket osztott ki házhelyek számára és



Mukdeni mandzsó nő.

a vételkedv oly meglepő arányokat öltött, hogy az árak egyszerre az európai váeosok telekárainak nivójára szöktek fel oly helyeken, ahol néhány év előtt a gazdátlan területek beláthatatlan kiterjedésben heverték parlagon és teljesen értéktelenül.

Harbin mellett közel egy kilométer hosszúságú

vashídon szeli át a vasút a Szungari folyót, aztán északnyugatra fordulva, csaknem folytonosan egyenes irányban vág keresztül azon a sík, futóhomok-sivatagon, mely a közép Szungari balpartja és a Noni alsó folyása



Mukdeni mandzsui nő.

közi óriási területet elfödi. A vonal ezen szakasza az egész mandzsuiországi vasút legegységesebb része. Változatlan, növénytelen, kopár homokpusztaság, melyen a szél repülő, sárga homokszemekből a folyton vándorló apró buckák hullámaikat alkotja össze. A vasút is helyenként úgy be van futva, hogy a pályából semmi egyéb

nem látszik, csak a sánpár messziről csillámló, sugár-  
egyenesben futó acélvonala.

Harbintól a vasút mentén közel 300 kilométer-  
nyire esik Cicikar város, melyet a vasútépítés megkez-  
dése előtt még Mandzsrország legelzártabb helyének  
tartottak és Khina különböző vidékeiről a gonosztevők  
legkülönbözőbb fajtáit deportálták oda. A száműzöttek  
asztán büntetésük fokozatai szerint részint a városnak



Kocsizó mandzsui nő.

állandó felügyelete alatt álló lakosai lettek, egy részük  
pedig az időleges vagy az egész életükre szóló rabszolga-  
ság keserű kenyerére jutottak.

Cicikar a Noni folyó balpartján elterülő homok-  
pusztaság szélén épült és mint a legtöbb nagy khinai  
város, egy külső földfallal van határolva. Az utazó előtt  
első pillanatra feltűnik, hogy Khina legkülönbözőbb  
tájainak jellemző néptípusai mind megtalálhatók itt,  
de az igazi khinai és mandzsui lakosságon kívül a mon-

gol és mohamedánus is nagy számban van képviselve a mintegy 60 ezer lakost számláló városban.

Ci-ci-kar a Hei-lung-kiáng provinciának kormányzó-sági székhelye és a rég időtől fogva északnyugati Mandzsuo-rszág főkereskedelmi központja. Vásárai, melyek rendszeren szeptember és október hónapokban tartatnak, egész Mandzsuo- és Mongolország kereskedőinek találkozóhelye, de ez időben szolgáltatják be a kormányzóságnak adói-



Mukdeni típusok.

kat a prémvadászok is és nagyértékű szőrmeiket itt cserélik be a mindennapi életszükséglet különféle cikkeiért.

Mandzsuoország déli tartományaiból *Cicikar*-ral egy régi nagy közlekedési út tartotta fenn az összeköttetést, de egy direkt út is vezet innen Pekingbe, mely a Mongolföldet átszelve, a nagy falnak Szinfín-kou nevű kapuján át vezetett ve Csili tartományba. Ezen 1300 kilométer hosszú vonal volt a posta és a császári futárok útja és ezen irányban szállították a deportált gonosztevőket is a hideg északi városba, *Cicikar*ba.

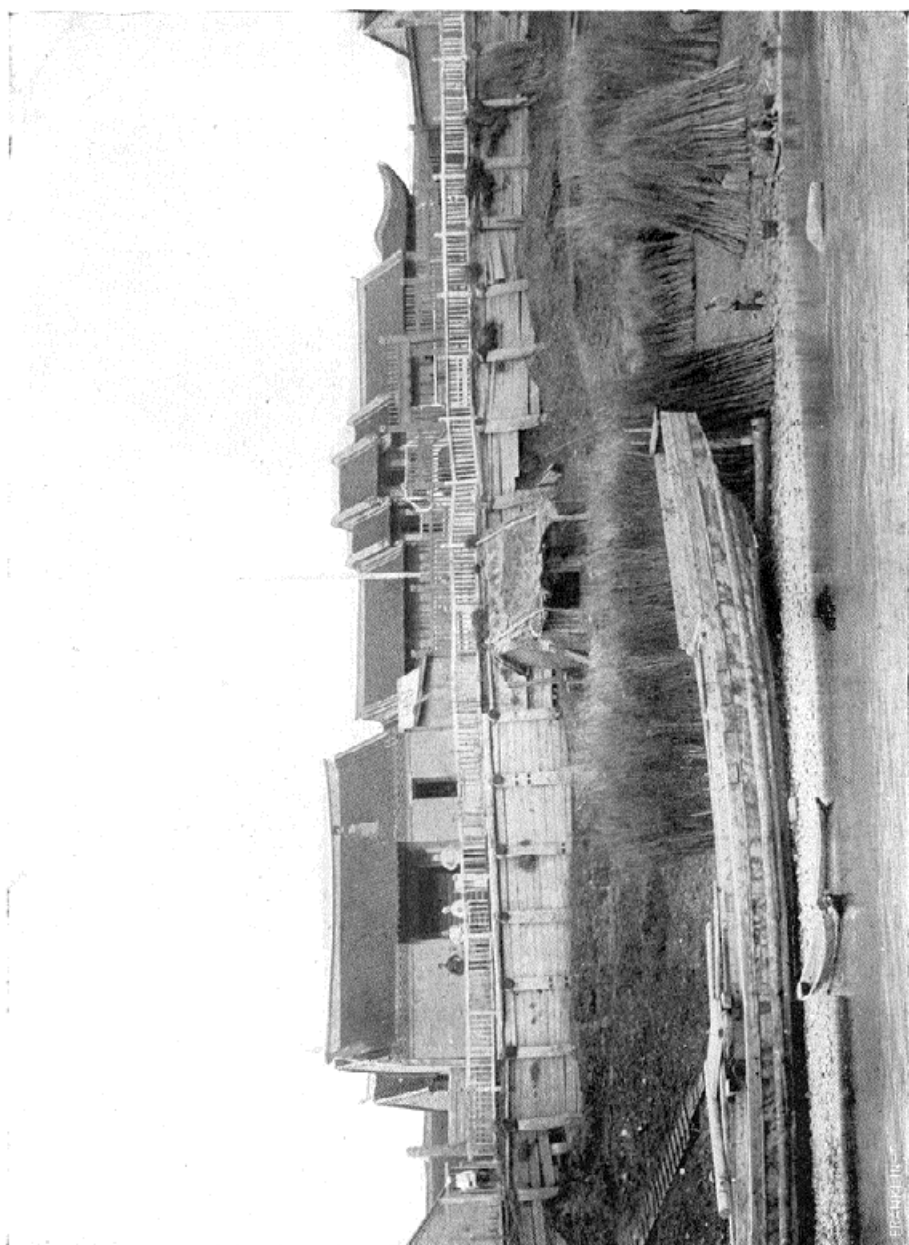
A vasútépítés Cicikar környékén is jelentékeny változást hozott létre, sőt a híres vásárok jelentősége is nagyban megcsappant azóta, hogy a vasút mentén az év minden szakában állandóvá kezdett már válni a kereskedelmi forgalom. Az oroszok katonai szempontból is fontosnak tartották *Cicikar*-t, az állandó és az át-



Orosz világ Kibirn utciján.

vonuló orosz hadsereg számára létesített terjedelmes épületek jelezték már, hogy az orosz haderő egyik állandó bázispontjául volt kiszemelve a Nóni folyón való szabad átkelést védő ezen jelentékeny város.

*Cicikar*-tól a Nóni jobbparti mellékfolyójának, a Jalnak völgyét követve, emelkedni kezd a pálya a Nagy-Kingán hegység keleti lejtője felé, hol a Szungari és Nóni



Ót év Mandzsországi évek.

KIRIN, A SZUNGÁRI PARTJA.



széles alföldjéről, néhány meredek lépcsővel emelkedik fel a vidék a Kingánnak nyugat felé elterülő magas fensíkjára. E lépcsős hegyszegélyen, az Irektei és Buhátu állomások között erős emelkedéssel, merész kanyarulatokban és egy közel három kilométer hosszú alagúton keresztül kapaszkodik fel a pálya a Kingán-hegy-



Mandzsufalu Kirin környékén.

ség felföldjére. Itt a csaknem teljesen néptelen, öles bozóttal benőtt, terjedelmes préri vidéken futva, a *Kailár* nevű folyó völgyének irányát követi, míg el nem éri a *Dalai-nor*-ból kifolyó *Argun*-t, melyet átlépve, a Transzbajkália határán elhagyja Mandzsuoországnak földjét.

Amint itt nagy vonásokban lerajzoltam annak a hatalmas, új vasútvonalnak az útját, amely a Japáni-

és Sárga-tengerek partjairól kiindulva, mintegy 2500 kilométer hosszban szeli át Mandzsországnak földjét és amint elmondtam, a mélyreható változásoknak sorozatát, melyek a vasút létesülésével ezen előbb alig ismert, elzárt földdarabon életre ébredtek és a forgalom megnyitásával már valóságos diadalútra indultak;



Részlet Kirin látképéből.

egyszerre érkeztem Mandzsországnak legújabb történetének azon időpontjához, mikor egy váratlan és az egész világot meglepő fordulat merészen elvágja az orosz politikának terjeszkedési útját és a Mandzsuföldön az oroszok által óriási áldozatokkal létrehozott fejlődésnek irányát egyszerre gyökeresen megváltoztatja.

Ezzel ismét egy egészen új időszak nyílik meg a

távol Kelet történetében, melyben Mandzsrország sorsának további intézését a keletázsiai politika új mesterei veendik kezökbe, hogy az eddigiektől eltérő, új irányelvek szerint fogjanak hozzá ez érdekes ország kereskedelmi és gazdasági kihasználásához.

Az a körülmény, hogy az orosz terjeszkedési politika Mandzsrországban tökéletes csalódással végződött és hogy ennek folytán az ott kialakulóban lévő új életviszonyok egyszerre messzemenő változásnak lettek alávetve, azt hiszem, nem csökkenti a mandzsrországi vasút építése történetének érdekességét, sőt talán igazolja e könyvnek létjogosultságát, melyben egy létűnő, érdekes kor változatos időszakából van feljegyezve néhány epizódus.

## TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

### Hazafelé Japánnak.

A mandzsourszági vasútak építés-vezetőségének átadtam 1903. év tavaszán az összes reám bízott kész munkákat és a nyár derekán már a leszámolásokat is befejezve, egyszerre teljesen szabad ember lettem. Aztán Mandzsourszágból Vladivosztokba költöztem át, hogy onnan, még mielőtt végleg elhagynám a távol Kelet érdekes tájait, egy időre a bájos Japán gyönyörű szigetein keressek hosszú, fáradságos munkám után üdülést és pihenést.

Érdekes dolog, hogy mikor már oly közel állott előttem az időpont, hogy a távollétem hosszú esztendei után újra visszaindulhattam rég nem látott hazámba, szinte megmagyarázhatlanul egyszerre csodálatosan nehezemre esett végbúcsút intenem annak a tájnak, amellyel öt évi küzdelmes idők sokféle emléke oly szorosan kapcsolt össze.

Vladivosztokból igazi búcsúzásra való, esős, ködös reggelen indultunk el a Kobe-Maru nevű pompás japáni gőzösön Korea partjai mentén Japán felé.

A hajón néhány orosz tengerésztisztből álló kelles társasággal ismerkedtem meg először; azonkívül a Szibirián át Vladivosztokba érkezett világjárók érdekes vegyes társaságával is hamarosan összebarátkoz-



Út ée Mandzsourszögban.

CZIKAR LÁTKÉPE.



tunk, kik között bár az angolok és németek voltak túlnyomó számban, Európa majdnem minden nemzete képviselve volt. Néhány keletázsiai angol hölgy Vladivosztokból meg Genzából indult a déli kolóniák felé, a távol Keletnek jól ismert kedvelt alakja, KAISERLING



Kínai templom Kirin mellett.

gróf, a híres bánavadász, szintén Genzában csatlakozott hozzánk.

A hajón a képzelhető legkitünőbb ellátásban volt részünk és így az érdekes, tarka társaság, a kellemes, nyugodt hajóút és Korea partjainak és kikötőinek előtünk elvonuló gyönyörű, változatos látképe, mind hozzájárultak, hogy utazásunk minden tekintetben kellemes

legyen. *Genzán* és *Fuzán* kikötőkben tett rövid kirándulásaink alatt a koreaiak eredeti és különleges életéről szerezhettünk egynéhány futó benyomást.

A késő alkonyodás búbajos lila színében úsztak Dél-Korea partjai, mikor elhagytuk *Fuzán* kikötőjét és hajónk új irányt vett a japáni partoknak, *Nagaszaki* felé.

A tenger tükréből meredeken felbukkanó óriási sziklaszirtek csúcsai, mint az egymás mögé állított színházi kulisszák lenyesett szegélye, oly élesen váltak ki az alkonyfényben úszó nyugoti ég ragyogó háttereiből; míg a hegylejtők hullámai lefelé folyton sötétedő indigókék árnyalatokban olvadtak egybe a tengeröböl vizével.

A hosszú, tágas hajófüdélén már estebéd után elszórt csoportokban, kényelmes, fonott székeken lustálkodva élvezte a tarka utazótársaság a kellemes estét és a felséges alkonyodás lassan változó varázsképeit.

A születő est szövegnélküli színjátékának legmegkapóbb részlete az, mikor a szürkülő sötét vízsín szegélyén felbukkan a teli hold, mintha éppen a tenger kristályvizében fürdött volna, oly ragyogó ékes.

Amint lassan feljebb emelkedik, az est fényessége elterül a végtelen tengeri tájon és a búbajos esti ragyogás varázslata rezgi át a mindenséget.

A hajószalon ablakai nyitva voltak, odalent valaki SCHUBERT szerenádját zongorázta és egy szép bariton hang halkán dalolta hozzá a kellemes áriát. A hajó sűgva szeldeste a sötét víz színét és tajtékozó fodorban csapódott a nyomában két hosszan elnyúló, csillogó hullám.

Az egész társaság némán, gondolatokba merülve ült, mintha mindenki közösen azon egy érzés hatása alatt lett volna, hogy itt, a magasságos csillagos égbolt alatt, a szürkességbe elvesző végtelen víz színén, a min-

denség nagyszerű fenségének közepette, micsoda eltűnő parányi semmisség is egy ember.

Soká eltartott, míg a pompás est hatása alatt az önmagába való mély elmerülésből lassanként felébredt a tarka társaság és ismét megindult a legkülönbözőbb nyelveken folytatott társalgás, kacagás, eleven élet. A hajószalonban is vidámabb muzsika kezdődött, élénk keringők könnyű ütemei hangzottak fel a románcok bús akkordjai nyomán.

Legérdekesebb útitársunk egy galambósz öreg svéd, ki folyton élénken társalog és a változatos úti élményeiből idézget vidám epizódusokat. Mindenki csodálja a fiatalos kedvű aggastyánt, aki 75 éve dacára egy kis földkörüli utazásra szánta el magát. Már bejárta Szibiriát, most Khina meg Japán érdekesebb pontjait készül megtekinteni, aztán Amerikán keresztül akar hazautazni Stokholmba az unokáihoz.

Az úti társaságnak általánosan kedvelt alakja két érdekes fiú. Az egyik egy tejképű, bajusztalan, szép szőke német, a másik egy fiatal tudós japáni. Elválhatatlanul folyton együtt vannak és német nyelven foly köztük a társalgás.

A német egy kémiai gyár vegyésze, a másik mérnök valami japán kőszénbányánál, épp most van hazatérőben németországi tanulmányútjából.

Rendesen tudományos tárgyak fölött vitatkoznak és mind a kettőn meglátszik, hogy alapos a képzettsége. Amint egyszer hosszasan hallgattam őket, épp a gáz, a kőszénkátrány és az anilin-festékgyártás részleteit tárgyalták. Ha valami tudós német professzor így hallhatta volna vitatkozni őket, hát gyönyörűséggel telt volna el a szíve tőle.

A leányos arcú fiatal vegyész minden ízében tipikus

északnémet, olyan, mint egy eleven csepp vér a nagy nemzet testéből.

Élénken, de komolyan beszél, látszik rajta, hogy amit mond, azt előbb jól meggondolta és amint gondolkodik, azt alapos rendszer szerint teszi. Észre lehet rajta venni, hogy beszéd közben kissé megerőlteti magát, mert azt akarja, hogy amit mond, az föltétlenül helyes legyen. De nem is tűr el semmi ellenmondást, hanem azt azonnal tüzesen megcáfolja vagy kicsinylő gúnnyal utasítja vissza. Szóval kész, fiatal tudós, kiből még a németeknek bizonyos fokú szögletessége sem hiányzik, ami egészben véve nem hat kellemetlenül.

A japán fiú meg egészen más típus.

Mindenekfölött meglátszik rajta, hogy sokat tanult a németektől. Elbeszéléseiben a rendszeres logikus előadás egészen németes, de első nevelését bizonyosan angol iskolából kapta. A beszédje csendesebb, a hanghordozása egyhangúbb, a mozdulatai nyugodtabbak, mint a németé. Társalgás közben sohasem támad, a legcsekélyebb gúnyra elhallgat, vagy ha még erősebben támadják, egyszerre a meghajló, szerényen mosolygó japánivá zsugorodik össze, csak a néha-néha felcsillanó szemeiből látszik, hogy mindezek dacára a dologról neki mégis megvan a saját külön véleménye.

Mintha a német meg az angol tulajdonságaiból csak annyit olvasztott volna bele a japáni vérébe, amennyi épp legelőnyösebb.

Az orosz utasok között erősen kiválik két fiatal tengerésztiszt, az egyik tüzér a «Poltáva» nevű páncélos hajón, a másik a «Gromoboj» cirkálóhajó hadnagya, mind a ketten szabadságidejük élvezésére indultak Japánba.

Aki sokat érintkezett kozák vagy orosz gyalogsági

tisztekkel, főleg olyanokkal, kik Mandzsuoországnak a világtól elzárt tájain töltötték szolgálati idejük jó részét, az orosz tengerésztisztekkel érintkezve meglepődve veszi észre az óriási különbséget és önkénytelenül is be kell vallania, hogy az orosz tengerésztisztek a kellemes, jó modor és szeretetreméltóságnak valóságos mintaképei.

Amint a fődélzetten eltöltött pompás est lassanként az éjszakába hajlik, az utasok egy része már nyugalomra vonult és csak azok, akiknek lent a hajóközépből jutott hálófülke, maradnak fenn a hűvös éjszaka jó részén át.

Egy nagy árbocderék mellett hosszú, fonott székeken, tarka selyem párnákon három hófehér ruhás angol hölgy pihen. Kettejük halkán beszélget, a harmadik talán alszik, vagy még mindig a végtelen ragyogó éj varázsát élvezzi.

Az angol kolóniák nyári vándormadarai ezek az egyedül utazó hölgyek, kik a forró időszak folyamán bejárják az északi partokat, Korea meg Japán üdülőhelyeit és csak szeptemberben térnek vissza elhagyott fészkeikbe, Sanghaiba, Honkongba vagy Khina belsejébe.

Ez érdekes vándorok rendesen egyedül, a férjeik nélkül utaznak, de minden kikötőben várják már az ismerőseik, kik előre küldött leveleikből értesültek a jövetelükről. Aztán a vizitek, ebédek, vásárlások, teniszpartik, kirándulások töltik ki a látogatásuk minden idejét. Ilyenkor egész csomó új ismeretségre tesznek szert, főleg innen van, hogy a távol Kelet minden kikötőjében van néhány európai ismerősük.

Az angol hölgyeknek a beléjük nevelt csodálatos önállósága, meg a rendkívül kényelmes hajóutazás, a jól berendezett hétel-élet, de főleg a sok tekintetben különös, a nőknek majdnem korlátlan szabadságot biz-

tosító angol etikett teszük csak lehetővé, hogy élvezetes legyen az ily egyedül való utazgatás.

Első pillanatra nagyon különösnek tűnik fel például, hogy a hölgy, aki egyedül lakik a kikötő szállodájában, a barátait a hotel éttermében vendégül látja, vagy a férje barátjának a lakásán vizitel. Ez, bár maga nőtlen ember, ebédet rendez az ismerős hölgy tiszteletére és pedig nem valami nyilvános helyen, hanem a saját jól berendezett lakásán, ahova a helybeli barátai feleségestől jelennek meg.

Természetes, hogy az ily legényember házának jó hírnevéhez nem férhet semmi kétség és így ott a magányos hölgy minden tekintetben kifogástalan környezetben tölthet el egy kellemes estét.

A társas érintkezésnek e különleges helyzeteiben az angol etikett finoman kijelölt határai mindig biztosítják a nők iránt tartozó tisztelet legmagasabb mértékét. Viszont a nő, ha egyedül van is egy férfi társaságában, nagyon meg tudja őrizni a méltóságának azt a fokát, amelyben még nagyon kedves lehet anélkül, hogy a legcsekélyebb jogot adná a bizalmaskodásra.

E különös szokások és illemszabályok, melyek a mindennapi kicsinyességeken felülemelkednek, alapjokat a nő okos öntudatosságában és a férfi kifogástalan korrekt gondolkozásmódjában birják és már a lét finomabb, emelkedettebb felfogásának a megnyilatkozásai.

Az idő lassanként jól éjfélre hajlott, már alig volt künn valaki a fedélzeten. Mint valami álomszerű, ellebbenő képek vonultak el újra előttem a sokféle úti-benyomásaim és a kellemes, hűs esti légben a zavaratalan, csendes szemlélődés felséges élvezetének tetszett.

Mikor aztán már a homályos fedélzet utolsó néhány kis villanylámpája is kialudt, mint lebegő fehér árnyék,

surrantak el mellettem a fehérruhás hölgyek és egymásután tűntek el a hajó lépcsőin, mintha valami szinpadi sülyesztő vitte volna el őket a sötét mélységbe. Ideje volt nyugalomra térni.

Másnap kora reggel már elértük Japán egyik legszebb kikötőjét, a világjáró turisták találkozó helyét, Nagaszakit.

Akárhányszor megfordultam már a bájos sziget-tengeren, mely a kikötő bejárata előtt elterül, de annak szépségeivel sohasem tudtam betelni.

Hasadó hajnal fényénél, vagy a déli napsugárban, de még a viharfelhős ég szürke leple alatt is, mindig bájos az a sok apró örökzöld sziget, a színek, formák és körvonalak folyton változó alakulásaiban mindig vonzó és megragadó.

E bájos szigetrajon át lassú méltósággal evez be hajónk a jól védett öböl belsejébe, hol egyszerre a hajóktól népes világkikötő forrongó, nyüzsgő életének közepébe jut be az ember.

Hajónk csak néhány órát időzött Nagaszakiban, hol az utasok nagy része kiszállt, hogy az innen naponként induló postahajókon a világ négy tája felé elszéledjenek.

Mi is hamarosan elvitorlázunk a szép Japán beltengeren tovább északkeletnek.

Az estebédnél már nagyon kis társaság van együtt. Egy hosszú asztalnál ülünk, a japán kapitány az asztalfőn, mellette jobbról az egyetlen hölgy utas, aztán sorban a többi vendég, mindössze hatan.

Az asztal végét a hajóorvos és a többi japán hajós-tisztek foglalják el. A pazarul diszített ebédlő villamfényben úszik, az asztalon óriási őszirozsa csokrok között, díszes gyümölcstálak vannak tornyosan felrakva

szőlővel, banánával, friss fügével, vérpiros dinnyeszeletekkel. Illatos, izléses, ragyogó az asztalon minden.

Apró japáni fiúk, szinte nesztelenül, ügyesen sűrögnek körülöttünk, figyelmességük a csodával határos, szinte kitalálják a gondolatunkat.

Aztán az úti társainkkal is tökéletesen össze szoktunk már, úgy, hogy az a néhány ember, akivel a napokig tartó hajóúton reggeltől estig együtt vagyunk, úgy tűnik fel, mintha mind már rég időktől ismert jóbarátunk volna.

Gyönyörű időben, a kedves japáni partok mentén, zavartalanul foly az utazásunk, míg végre egy bájos öböl zöld partján kikötünk és az eredeti japáni világ közepében egy luxussal berendezett hotelben ütjük fel ideiglenes otthonunkat.

Néhány nap alatt aztán már teljesen beleszokunk a japáni világba. Apró gyaloghintókon járjuk az apró tarka házak közt kanyargó utcákat, a műárusok boltjait, a porcellánfestők műhelyeit, a selyemhímzők, ezüst- és bronzművesek üzleteit, melyek mindegyike csupa érdekes kis múzeum az európai ember szemében.

Aztán kirándulunk a közeli hegyek közé. Pompás műutakon, regényes völgyekben ciprusok, mangó fák, sötétzöld levelű narancs-erdők lombjai közt rejtőző ősrégi templomokhoz, kőemlékekhez, vagy valamely érdekes hegyszakadékhöz.

A szállodába megtérve, a fizikai jólétünkről furfanggal kieszelt haditerv szerint gondoskodnak. A konyha, a kiszolgálás és az étterem nyújtotta magasabb élvezetekről KIPLING RUDYARD, az utazó angol író ittlétében rimes verseket zengett.

De akit az étterem nyújtotta reális élvezetek nem hangolnának poetikusan hangulatba, az a felsőges est-

ebéd után kísértél a tengerpart zöld pázsitjára, a ragyogó hold-fényes esti tájban biztonnal érzelmes románcok jutnak az eszébe. Az pedig, akinek még ez sem volna elég költői és talán kelletlenül dörögve megy haza lefeküdni, amint elégedetlen gondolatokkal összehúzza az ágya fölött a fátyolfüggönyt, a nyitott ablakredőnyökön át, kedves keringők andalító ütemeit fogja hallani és szerelmes szerenádok fogják harmónikus rezgésbe varázsolni a szivét. A hotel közelében, egy magányos parkban, a fák közt elrejtve, mindennap éjfélig játszik egy kitűnő zenekar. A nyári éjben minden ház ablaka nyitva van, a hűs esti léggel együtt lopózik be az álmodókhoz az andalító szerenád.

Egy nap a szálloda éttermében, a rendes hosszú társas asztalnál ültünk és épp bevégeztük a reggelinket. A menü kitűnő volt, asztalaz tele rózsákkal, a hölgyek habkönnyű fehér ruhákban elragadók voltak, a hőség sem volt elviselhetetlen, mert az asztal fölött zúgó vilányos szárnyak legyezgettek bennünket.

Reggeli után egy kis kirándulásra indultunk fel a zöldlombú kanyargós utakon a hegytetőre, a misszionáriusok kolostorába. Egy a hajóútról ismerős angol hölgynek gyámfia, valami féljapán kis árva tengerészfiú nevelkedett ott a hittérítők intézetében, ő érte mentünk be, hogy a szegény elhagyott gyermeknek egy jó délutánt csináljunk.

Az igazgató szelid szavú, barátságos szerzetes, szívesen adta ki a fiút, lekisért bennünket a rácskapuig, hol elbúcsúzott tőlünk.

TAMÁS gyerek nagyot lélegzett, mikor a vaskapú bezáródott mögötte. Félév óta nem volt ily szabad délutánja, bizony sok gyönyörűség is várakozott rája.

Ráhagytuk, hogy csinálja meg a programját, aztán

mentünk utána a gyümölcsüzletbe, a bazárokba, a könyves boltba, végigjártuk a kis árva fiú földi gyönyörűségeinek összes tárházait. Mikor végre vágyainak netovábbját a citromos fagyaltot is megkapta, már alig bírta cepelni a sok összevásárolt drágaságot.

Magunk is belefáradtunk már a bolyongásba és egy ősciprusok által beárnyalt buddhista-kolostorba tértünk be pihenőre.

Széles, kikopott kőlépcsőkön emelkedtünk fel a díszes előkapuig, melyet kétfelől egy-egy haragos tekintetű bronz-harcos alakja őrzött.

A kapulépcsőn térdepelve, földig hajolva vén koldus könyörgött felénk, feljebb néhány szürke tógás buddhista szerzetes kíváncsian csoszogott elénk, egyikük mindjárt kalauznak ajánkozott.

Óriás, ős fenyőfák alatt, vastag-törzsű, alacsony pálmák között egész sor kőszobor állt.

Üde, friss lég húzódott át a ciprusok alján, a kőszobrok mohos lépcsői kényelmes pihenőhelyül kínálkoztak, oda telepedtünk.

A borotvált, fényes koponyájú szerzetes megállt előttünk, mélyen meghajolt és japánul üdvözölt. TAMÁS is meghajolt és felelt neki japánul, ez az a nyelv, amit az édesanyjától tanult. A vén barát tiszteletteljesen megkért bennünket, hogy ha érdekesnek tartjuk, megismer-teti velünk az istenek szobrait, akiknek a társaságába pihenni jöttünk.

TAMÁS értelmesen fordította le a beszédet angolra, arra a nyelvre, amit az édesapjától tanult és láthatólag büszke volt rá, hogy a tolmácsunk lehet.

A barát letérdelt egy szelid arcú, borotvált fejű kegyes tekintetű szobor előtt, amint hosszasan feltekintett reá, elkezdte magyarázni a jelentőségét. Ez Jizó,

az utasok patrónusa, az asszonyok és gyermekek védelmezője, maga a szelidség és megtestesült jóság.

Mellette a lángok közt trónoló haragos arcú isten, FÚDÓ, ki az egyik kezében kötelet, a másikban kardot tart, hogy ezekkel büntesse a gonoszokat és eltévelyedetteket.

Aztán úgy térden odébb csúszott a barát a bájos AMIDA aranyozott szobrához, ki a végtelen fenség istennője és egy égi ligetben, aranyozott lótuszvirág kelyhén himbálódzva örökkön mosolyog.

Vele szemben KVANNON, a kegyesség istennője trónol. Ő az, aki a boldogtalanok imádságát meghallgatja és az egek ezer kezét adtak neki, hogy mindegyikkel jót tehessen.

Valamivel odébb tőlünk, a pálmák közötti kőszobor alján, egy sánta koldus guggol, egyhangú panaszos imádságot dudol és közben a tenyerével a márványszobor térdét simogatja. A barát elmondja

aztán, hogy ez BINZURU a csodatévő isten, ki a nyomorultakat meggyógyítja, a sántákat talpra állítja. Akinek fáj valamely tagja, oda zarándokol hozzá, elpanaszolja neki a fájdalmát és eközben a márványszobornak ugyanazon tagját dörzsölgeti, míg a csoda meg nem nyilatkozik rajta.

A széles udvar sarkában egy fényes kőlapon lebo-



rulva két japáni asszony imádkozik. Előttük tömjén pálcák füstölögnek, fölējük két magas, babérlevelű tölgyfa sötét lombja hajlik. A tölgyek felső ágai össze vannak fonódva, mintha a két fa egymást átfogva tartaná. Csodatévő erőt tulajdonítanak e különös fáknak; a boldogtalan asszonyok ide szoktak zarándokolni és ha az ölelkező tölgyek alján kipanaszkodhatják magukat, könnyebbség szállja meg a szívüket tőle.

Csodálkozva, meg mosolyogva hallgatjuk a vén papot és TAMÁS-t a fordítót, ki mindezt oly naivan tolmácsolja nekünk. Felkelünk a szobor lépcsőről, pálmalegyezőinkkel búcsút intünk az aranyos Amidának és a kőlépcsőkön lassan feljebb vonulunk.

A felső udvar egy szabad helyéről, amint a hegytetőre tekintünk, különös tájkép bontakozik ki előttünk a falombok közül.

A templom udvarról szűk sikátorok, zeg-zúgos kőlépcsők vezetnek fel a hegylejtőn emelkedő kőterraszokra. Zöldlombú ciprusok, kaméliák és pálmák lombjai közül kibukkanó ezer meg ezer apró síremlék látszik. Számtalan egymásfölötti terrazon lépcsős sorozatban látszanak a fantasztikus alakú kősírok a templom udvartól fel egész a hegy tetejéig.

A hegylejtőn épült csodálatos kőváros egy régi japáni temető az, mit a százados ciprusok sötét lombjai rejtegetnek.

A felső udvarban egy sárga szalma-fedelű, nagy épület, a tulajdonképpeni buddhista templom.

Félre tolható, nagy, széles papirajtók vannak rajta, melyen át festett, fényezett, széles falépcsőkhöz érünk. A lépcsők hatalmas oltárhoz vezetnek, melyen óriás lótuszvirág kehelyben trónolva látszik az örök buddha nagy arany szobra. Körülötte gazdag arany diszítés és

egy egész csoport fantasztikus szobor tölti ki az emelvény két felét.

Kissé fáradtak és kellemesen bágyadtak vagyunk és a széles ajtó közelében újból letelepszünk a lakkozott, vörös falépcsőre.

Előttünk, künn az udvaron pávafarkú, fehér galambok sétálnak, a sánta koldus még mindig hangosan imádkozva dörzsöli BINZURU isten fényes térdeit. Fölötte a fenyőlombok között cikádák zenélnek, az oltárok-ról finom tömjénfüst áramlik kifelé. Valami magasztos nyugalom varázsa fogja be ezt az egész környezetet és nem tudunk, nem akarunk tovább menni innen.

A fényes fejű vén szerzetes is leült velünk a legfelső lépcsőre, maga alá szedte a lábait, kezeit, az ölében összekulcsolta és szelid tekintettel a messzeségbe révedezve, újra csendes beszédbe kezdett.

Háromezer évvel ezelőtt, messze nyugaton, a mesés Indiában egy királyfi született. A csillagjósok rejtélyes jeleket láttak az égen, amelynek igazi jelentőségét megfejteni képesek nem voltak és így titok, rejtély és csoda környezte az ifjú születését.

Mint sudár fenyő a Himalája oldalán, úgy nőtt fel az ifjú deli legénnyé, csodaszép királyfivá.

Amerre járt, ott a nap is fényesebben ragyogott az égen, feléje hajolt a virágos falomb, a madarak víg zenével kísérték útjában és az asszony, akire csak reá pillantott, elpirult és a csókját kínálta.

A szép királyfi élvezte a napsugárt, szedte a virágot, kötötte csokorba és szomjasan szívta magába az élet édes mézét.

De egyszerre csak a bájos virágok, amiket letépett, a kezében mindjárt elhervadtak, a miután ma vágyódott, azt már holnap elfeledte és folyton csak új élvezéért,

gyönyörökért esengett a lelke. Mígnem aztán napról-napra, éjjelről-éjjelre szomorúbb, csüggedtebb, betegebb és boldogtalanabb lett.

Egyszer aztán a deli királyfi otthagya a fényes palotát, a csillogó világot, a gyönyöröknek puha, meleg fészket és elbujdosott a nagy hegyek közé, a rengeteg mélyébe, oda, ahol sohasem jár ember. Itt a Himalája tövén, csendben, egymagában, mély szemlélődésbe merülve, mint szegény remete töltötte napjait, hátralevő éveit. Amint az évek repültek, tűntek, szívéből kiszálltak a vágyak, a szenvedélyek tüze kialudt, az emberi gondoknak, minden földi bajnak eme forrásai végleg kiapadtak.

Az eltűnt vágyakat, a kihült szenvedélyeket a legfenségesebb béke követte, végtelen nyugodtság szállta meg az elméjét és a csodás Nirvána rózsaszín kódébe olvadt fel a lelke. Így a tökéletes boldogság felhőin lebegve, csodás mosolygással az arcán élt tovább a végtelen időig a magasságos örök Buddha.

Csendesen beszélt a vén szerzetes és hosszú közöket tartott, hogy TAMÁS lefordíthassa. Szegény fiúnak bizony már fogytán volt a tudománya, látszott rajta, hogy nem nagyon érti ezt a dolgot. Csak egyes jelszavakat és rövid mondatokat tudott visszaadni az egészből. Mi a fordításból, meg abból, amit Buddháról tudtunk meg olvastunk, mégis megérthettük az egész elbeszélést, annak lényegét, a szenvedélyektől megtisztult élet végtelen nyugalma magyarázta nekünk az igénytelen, szegény barát, aki úgy térdelt ott előttünk a lépcsőfokon, a kezeit ölében összekulcsolva, arcán a teljes elégedettség boldog nyugalmaival, mintha épp akkor szűrődött volna át a lelke az örök Nirvána csodás szent kódébe.

Már a sánta koldús is ott kuporgott mellettünk és áhitattal hallgatta a mesélő papot. Egy kis szürke tógás fiú jött hozzánk, nagy rézperselyt csörgetve, rövid, monoton verset ismételve gyűjtött alamizsnát. Aztán felkeltünk a csendes hűs helyről, ahol oly különös, varázsteljes hangulatban telt el egy óra. Tamás már fáradt volt, ásítózott és a holmiját kötögette újra csomóba, aztán elbúcsúztunk a kísérőinktől, a koldúsok közt kiosztogattunk egy csomó apró ezüstpénzt és szótlánul mentünk le a széles lépcsőkön a nyüzsgő, lármás város köznapi zajába.

A következő nap az estebéd után, a hotel terraszán ültünk. A Hold épp akkor bukkant fel a szemben levő sziget hegyormai mögül, a tenger sima volt és ezüst vonalakban verte vissza az est fényét. A szálloda kertjében japáni zenekar játszott. Egy csomó amerikai katonatiszt, meg vidám hölgyeik kacagó, hangos társasága élénkítette a terraszt. Apró japáni fiúk csoszogva hordták a hűtőket és zsidongó, eleven élet pezsgett az egész nagy házban.

Az én ismerőseim apró bambusz asztalkáknál eloszolva élvezték a hűs esti léget.

Velem szemben egy fehérruhás asszony ült miniatür csészéjéből a kávéját szürcsölgette. Ő volt TAMÁSNAK, a kis árva gyerekek a pártfogója, kivel tegnap az érdekes kiránduláson voltunk.

Mikor elkészült a kávéjával, felállt és szótlánul ment le a terrasz lépcsőin egész a vízpartjáig és amint ott csendesen sétált, fehér alakjának háttere a sötét víz volt, olyan volt mint az esti égen vonuló hófehér felhő.

Önkénytelenül is hosszasan elnéztem, míg egyszerre egy kis kendő lebbenése ötlött a szemembe, amiről azt sejtettem, hogy talán nekem szól.

Mire leértem a lépcsőn, már jó messze elhaladt a falombos utcán és egy sarkon befordult a hegyek felé. Mikor utólértem, szótlánul, látszólag céltalanul mentünk a zeg-zúgos utcákon tovább. Nem is kérdeztem, hogy hová tart, mert észrevettem, hogy unja a zenét, a lár-mát, a fecsegést, látszott, hogy egy kis zavartalan kóborlásra vágyik.

Amint így hosszan elbolyongtunk, egyszerre csak beértünk abba a szűk sikátorba, mely a hegy lábánál a buddhista templom kapujához vezet.

Az út elhagyott volt, csak egy vak tilinkós ballagott el mellettünk, egyhangú szomorú koldus nótáját mélabúsan fújta.

Lassan felmentünk a lépcsőn a tágas udvarra, hol a holdfényben a fenyőfák millió tűlevele rezgett és oly misztikus és varázsszerű volt minden. Fent leültem egy széles kőpárkányra és elmerülve néztem a csillagfényben ragyogó végtelen tengert, a lent elterülő város sokezer csillogó lámpafényét és az egész csodálatos, nyugodt éji képet. Mire eszembe jutott a társnóm, eltelt tán egy negyedóra, körülnéztem és elindultam keresni.

Nem messze tőlem, a teli hold fényében a bájos AMIDA aranyarca ragyogott, mellette ott volt Jizó, az asszonyok és gyermekek védője. Azt hittem, hogy ezek társaságában meglelem, aztán tovább mentem, hátha az ezerkezü KVANNON előtt fogom látni, talán a kegyesség istennőjétől óhajt kikérni valamit? De itt a pálmák árnyában sem mozdult meg semmi élő lélek.

Végre a hegyrevezető sikátornál az öllelkező tölgyek alatt a kőlapon ülve megtaláltam. A fatörzsek alatt még esendesen füstölögtek a tömjén pálcák, a miket a nap folyamán ide zarándokolt szomorú asszonyok gyűj-

tottak fel ottan, a fák sötét levelei lágyan suttogtak, mintha valaki halkán sóhajtozott volna.

Aztán felállt és a hegytető felé mutatva kért, hogy vezetném fel a terraszokra a csodás japáni temetőbe.

Ahová a Hold fényes sugarai értek, világos volt minden, de a sötét falak, fantasztikus kőoszlopok, a vastag fatörzsek sűrű, átláthatlan árnyékot vetettek és amint egy-egy homályos helyen átsurrantunk, észrevettem, hogy megborzongott, de azért csak kapaszkodtunk a zeg-zúgos úton tovább, feljebb.

Amint néhány száz apró lépcsőt megjártunk, fent világosabb, barátságosabb lett a környezet és újra megnyílt a szabad kilátás előttünk a város fölött a tengerre.

Egy kis kőterraszon, aranyozott AMIDA szobor előtt tömjén füstölgött, finom illata betölté a csendes esti léget. A lépcső szegélyén mohos, fekete kőből ősbabér tölgy látszott kinőni, vastag gyökerei beborították a tömör sziklát. A lombok között mindenfelé cikádák zenéltek, valahol a közelben egy éji madár különös kis rövid dalt ismételt.

A szoborral szemben leültünk egy szarkofágra. Lent a városban az esti élet elcsendesedő zajától tisztán kihallatszott a vak tilinkósok mélabús muzsikája.

Amint felfelé jöttünk, egy szürke tógás alak követett bennünket és közelünkbe a lépcsőre leült. Az összefonott karokkal mozdulatlanul ülő szoborszerű alakban megismerjük az öreg buddhista szerzetest, aki tegnap annyi érdekes dolgot mesélgetett nekünk és ott a temetőben szinte jól esett tudni, hogy van a közelünkben valami élő.

A társnőm némán ült a szarkofágon és álmatagon bámult a messzeségbe, a szelid hold fénye haloványra festette az arcát.

Aztán szinte látszólag összerezett, mikor egyszer megtörtem a csendet: Nézze csak, itt ezt a különös öregget, úgy látszik nem felejtette el, hogy oly szívesen hallgattuk őt tegnap, ide is elkisért bennünket. Bizonyosan úgy sejti, hogy azok közül vagyunk, akik megértik a bölcsék beszédét, a csillagos égnek csodás rezgését és az örök természet búbajos változásait. Milyen nyugodtan ül itt előttünk az ő mélységes meggyőződésének boldog tudatában, hogy ő már tisztán látja, már megtalálta az igaz utat, mely elvezeti őt a csodás NIRVÁNÁ-ba.

A társnőm kissé elmosolyodott, könnyű fehér csipkekendőjét a nyakán összébb húzta, aztán nyugodtan, hosszan gondolkodva beszélni kezdett.

Magam is szívesen hiszem néha, hogy azok közül volnék, akik megértik az emberi létet körülfogó mindenségnek mélyebb bölcséletét és most itt a békesség kertjében, a végtelen ragyogó éjszakában teljesen át tudom érezni e vén bölcs boldogságát, akinek a szívében nincs már semmi vágy, semmi más kívánság, csak békén, mosolyogva nézni a végtelen mindenség örök rezgését. El is hiszem, hogy ő a maga módja szerint tökéletesen boldog lehet, de úgy tűnik fel nekem az ő boldogsága, mintha az egy halott átszellemült arcáról tükröződnék vissza.

Ennek a boldogságnak borzongató, fagyasztó, jég-hideg a képe. Ez az öreg filozófus bezárta a szívét az emberek számára, abba a szeretet meleg sugara be nem juthat, ő már nem szeret senkit, még tán önmagát sem, csak a véghetetlen, megérthetlen örök ismeretlent.

Akármennyit foglalkozom véle, engem nem tud felmelegíteni a buddhisták rideg bölcsessége és az ő jégkristályokból épült, fagyos menyországuk után biz én nem vágyakozom.

Aztán felállt, de újra gondolatokba merülni látszott. Egész este szomorú volt, mint az asszonyok lenni szoktak, ha soká egyedül vannak, de e pillanatban úgy tettségűt, mintha egyszerre felderült volna az arca és még a Hold fényében is meglátszott az elpirulása. Érzéstől remegő lágy hangon, mintegy magának beszélve így fejezte be: «Bizony nem kell ahhoz valami sok filozófia, hogy az ember a NIRVÁNA rózsaszín felhőit meglássa és igazán boldog lehessen. Én nem kívánok soha nagyobb boldogságot, mint mikor a nyakam köré fonja a karját egy aranyhajú bébi, — a kis lányom — és tudom, hogy ott van a közelemben az uram.»

Egészen felvidulva indultunk el, mosolyogva intettünk búcsút a csodálkozó öregnek: Ti kopaszfejű bölcssek, csak elmélkedjete tovább, hogy melyik hát a legigazibb út, amely elvezeti az embert a boldogsághoz. Gyorsan lebotorkáltunk sok száz lépcsőn, sikátoron, sötét udvarokon át a templom kapujához.

Néhány gyalog-hintós japáni fiú ólálkodva várta már a jöttünket és apró kocsijaikban gyorsan röpítettek az alvó város utcáin keresztül a tenger partjára.

A kikötőben már ott horgonyzott indulásra készen a hajó, melyen másnap elhagytam Japánt. Az utolsó napon, szinte ellenállhatatlan erővel fogott hatalmába a honvágy. Egyszerre túrhetetlenül hidegnek és érthetetlenül üresnek találtam az ottani élet sokféle tarkaságait és igazi örömmel hagytam ott a ridegen számító, józan filozófusok különös világát, hogy elvitorlazzam szép hazám jól ismert tájai felé, hol tudtam, hogy vannak akik a jöttömet igaz szeretettel várják.



## KÉPEK JEGYZÉKE.

	Lap
A mandzsusországi vasút építésének ünnepélyes megnyitására összegyűlt társaság .....	1
Az első talicska föld .....	2
Mandzsus katonák a vasútépítés megnyitásánál .....	4—5
Mandzsusországi térképe .....	6—7
Részlet Vladivosztk látképéből .....	8—9
Vegyes társaság Vladivosztk utcáján .....	12
Részlet Vladivosztk látképéből 1897-ben .....	16—17
A vasút Peking falai előtt .....	18
Sih-hoang-ti császár, a nagyfal építője .....	21
A nagyfal lebontott része .....	22—23
A vasút átvezet a nagyfal lebontott részén .....	24—25
Zárókép .....	25
Kikötő az Imán folyó partján .....	28—29
Az orosz trojka .....	31
Zárókép .....	34
A vasútépítés kezdete .....	37
Khinai munkások a sátor előtt .....	42
Koreai munkások a vasút mentén .....	45
Koreai vasútépítő munkások a sátor alatt .....	47
Zárókép .....	52
Az első telepem .....	56
Kozák falu temploma .....	67
Nikolszk temploma .....	70
Épülő vasútrészlet .....	84
Sziklabevágás .....	85
Téli táj az épülő vasút mentén .....	93
A lépcsős pálya .....	104—105
Az első mozdony, amely Nikolszk felől belépett Mandzsusországi földjére .....	105
Khinai katonaság .....	107
A légnyelvű sziklafuró .....	110
Az épülő határszéllí állomás, Pogranicsnaja 1899-ben .....	112—113

	Lap
Fagallérba szorított khinaiak .....	115
Az első alagút az orosz-mandzsú határon .....	124
Téli táj a vízvázalstón .....	139
Orosz szabadságolt katonák a vasúti munkánál .....	147
Blagovjesczenszk látképe .....	155
Lerakott khinai fegyverek Kirinben .....	157
Az oroszok által elfoglalt khinai ágyúk .....	159
Orosz önkéntesek az Amur partján Blagovjesczenszknél .....	162
Az első orosz templom a Mandzsúország határán .....	169
Épülő vasútrészlet a Van-lung-kou hágó nyugoti lejtőjén .....	171
A Sziaó-szui-fún folyó partja .....	172
A Sziaó-szui-fún gránitvidéke .....	175
A Murén folyó partján épülő orosz telep .....	177
Murén állomás .....	179
Khinai földműves kunyhó .....	183
Buddhista oltárok .....	185
Orosz gyalogos katonák .....	186
A-zsi-hó vidéke .....	207
Vashid a Szungarin keresztül Harbinnál .....	244—245
Az alagút fölötti hegytető látképe .....	246
Khinai vasútépítő munkások .....	248—249
Az alagútépítés kezdetén .....	249
A lakásom .....	251
A népségem .....	253
A munkásaim .....	254—255
A kozákok földsánca .....	256
A kozák őrmester .....	257
Kozák tisztek .....	259
Az őrség elosztása .....	260
Kozák lovasok a vasúti töltésen .....	264—265
Az alagút falazása .....	264
Munkások és katonák az alagút kapuzata előtt .....	267
Az alagút kapuzata .....	269
Port-Artur kikötő bejárata .....	276
Port-Artur. Az épülő új városrész 1902-ben .....	279
Port-Artur. A khinai városrész részlete .....	281
Dalni főutcája .....	283
Dalni utcája .....	284
A városháza Dalniban .....	285
Vasútrészlet a Liau-tung öböl partján .....	286—287
Torony Liau-jang mellett, Pai-ta-ci .....	287

	lap
Khinai templom romjai Liau-jang mellett .....	289
Őszvérfogat Mukden tájékán .....	290
Mukdeni típusok .....	291
Utcai élet Mukdenben .....	292
Mukdeni típusok .....	293
Mukdeni mandzsú nő .....	294
Mukdeni mandzsú nő .....	295
Kocsizó mandzsú nők .....	296
Mukdeni típusok .....	297
Orosz világ Kirin utcáján .....	298
Mandzsú falu Kirin környékén .....	299
Kirin. A Szungári partja .....	300—301
Részlet Kirin látképéből .....	300
Khinai templom Kirin mellett .....	303
Cicikar látképe .....	304—305

## TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
A szerkesztő előszava .....	1
I. fejezet. Mandzsrország megnyitása .....	1
II.   "   Vladivosztok .....	9
III.  "   Vasúton Pekingből Mandzsrországba .....	17
IV.  "   Előkészületek a vasútépítéshez .....	26
V.   "   Vasútépítés a Tajehas völgyében a Van-lun-hoi hegyen át .....	35
VI.  "   A mandzsrországi ősz .....	53
VII. "   A tél Mandzsrországhban .....	83
VIII. "   A mandzsrországi vasútépítés tavaszi epizódusai .....	90
IX.  "   A vasútépítést megszakítja a boxerháború .....	138
X.   "   A háború után Vladivosztokból Harbinba .....	167
XI.  "   Vasútépítés Sihitó-héce körül .....	211
XII. "   Alagútépítés a Cseng-lung-ce hágó alatt .....	245
XIII. "   Déli Mandzsrország állapota közvetlenül az orosz- japán háború előtt .....	271
XIV. "   Hazafelé Japánon át .....	302
Képek jegyzéke .....	322





